Rasim Özdenören

çapraz ilişkiler

İZ YAYINCILIK

RASİM ÖZDENÖREN

Çapraz İlişkiler

İz Yayıncılık

Çapraz İlişkiler
RASİM ÖZDENÖREN
kapak: Medine Efe

İz Yayıncılık Limited Şirketi
Çatalçeşme Sokağı No: 27/2 Cağaloğlu 34110 İstanbul
telefon: (212) 5207210
faks: (212) 5115791
www.iz.com.tr
e-posta: bilgi@iz.com.tr

RASİM ÖZDENÖREN; 1940'ta Maraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Maraş, Malatya, Tunceli gibi Güney ve Doğu şehirlerinde tamamladı. İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni ve İ.Ü. Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi. Devlet Planlama Teşkilâtı'nda uzman olarak çalıştı. Bir ara araştırma amacıyla ABD'nin çeşitli eyaletlerinde, 1970-1971'de iki yıl kadar kaldı. 1975 yılında Kültür Bakanlığı Bakanlık Müşavirliği görevine geldi. Aynı bakanlıkta bir yıl da müfettişlik yaptı. 1978'de istifa ederek ayrıldığı devlet memurluğuna bir süre sonra tekrar döndü.

Yazarın eserleri şunlardır: *Hastalar ve Işıklar* (hikâyeler, 1. bs. 1967; 5. bs. 2008), *Gül Yetiştiren Adam* (roman, 1. bs. 1979; 15. bs. 2009), *Çözülme* (hikâyeler, 1. bs. 1973; 5. bs. 2008), *Çok Sesli Bir Ölüm* (hikâyeler, 1. bs. 1974; 4. bs. 2008), *Çarpılmışlar* (hikâyeler, 1. bs. 1977; 4. bs. 2008), *Eşikte Duran İnsan* (denemeler, 1. bs. 2000; 2. bs. 2001), *Denize Açılan Kapı* (hikâyeler; Yazarlar Birliği'nin 1984 'hikâye' alanında 'yılın hikâyecisi' ödülü, 1. bs. 1983; 5. bs. 2008), *İki Dünya* (denemeler, Türkiye Millî Kültür Vakfı fikir dalında 1978 jüri özel ödülü, 1. bs. 1977; 3. bs. 2009), *Yaşadığımız Günler* (denemeler, 1. bs. 1985; 6. bs. 2008), *Ruhun Malzemeleri* (denemeler, 1. bs. 1986; 4. bs. 2009), *Yeniden İnanmak* (denemeler, 1. bs. 1987; 4. bs. 2009), *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler* (denemeler, 1. bs. 1985; 16. bs. 2009), *Müslümanca Yaşamak* (denemeler, 1. bs. 1988; 9. bs. 2009), *Kafa Karıştıran Kelimeler* (denemeler, 1. bs. 1987; 8. bs. 2009), *Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı* (denemeler, 1. bs. 1987; 5. bs. 2009), *Red Yazıları* (denemeler, 1. bs. 1988; 3. bs. 2009), *Yeni Dünya Düzeninin Sefaleti* (denemeler, 1. bs. 1996; 3. bs. 2008), *Ben ve Hayat ve Ölüm* (denemeler, 1. bs. 1997; 3. bs. 2009), *Acemi Yolcu* (denemeler, 1997, 2. bs. 2009), *İpin Ucu* (denemeler, 1997, 2. bs. 2009) *Çapraz İlişkiler* (denemeler, 1. bs. 1987; 4. bs. 2009), *Kent İlişkileri* (denemeler, 1998, 2. bs. 2009), *Yüzler* (denemeler, 1. bs. 1999; 2. bs. 2001), *Köpekçe Düşünceler* (denemeler, 1. bs. 1999; 2. bs. 2002), *Kuyu* (hikâye, 1. bs. 1999; 4. bs. 2008), *Hışırtı* (hikâyeler, 1. bs. 2000; 3. bs. 2008), *Ansızın Yola Çıkmak* (hikâyeler, 2000; 4. bs. 2008), *Aşkın Diyalektiği* (denemeler, 1. bs. 2002, 4. bs. 2008) *Toz* (öyküler, 1.bs. 2002, 4.bs. 2009) *Yazı İmge ve Gerçeklik* (denemeler, 2002; 2.bs. 2006), *Düşünsel Duruş* (denemeler, 2004, 3.bs. 2009), *İmkânsız Öyküler* (öyküler, 2009). *Çok Sesli Bir Ölüm* ve *Çözülme* adlı hikâyeleri ayrıca TV filmi yapılmış, bunlardan ilki, Uluslararası Prag TV Filmleri Yarışmasında jüri özel ödülünü almıştır. Türk

Dil Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, RTÜK'ün iştirakiyle düzenlenen Karaman Türk Dili Ödülü'nde "Türkçeyi güzel ve doğru kullanan edebiyatçı ödülü" Rasim Özdenören'e verilmiştir (2008).

Açıklama – 3

Sonraki baskılarında yaptığımız açıklamalarda bu kitaba konu teşkil eden tekil olayların soğuk savaş dönemine rastladığını ifade etmiştik. Soğuk savaştan günümüze uzanan süreçte dış ilişkilerde dramatik değişiklikler otaya çıktı. Bu itibarla kitapta yer alan bazı değerlendirmeler güncelliğini yitirdiği gibi, o dönemin gerçeklikleri muvacehesinde ileri sürülen değerlendirmeler de *bir ölçüde* geçerliklerini yitirmiş oldu. Örneğin AB'nin AET olduğu yıllarda geçerli olan değerlendirmelerimizin, onun AB'ye dönüştükten sonra geçerliğini korumasını düşünmek anlamsız olur/du.

O günkü AET günümüzün AB'si olmadığı gibi, gene o günün Türkiyesi de günümüzün Türkiyesi değildir. Türkiye'nin o günün AET'sine girmemesi yönündeki gerekçeleri ile günümüzde AB'ye girmeyi destekleyen gerekçeler de farklılaşmıştır.

Bu kitabın bir yerinde şu görüşe yer veriyoruz:

> "... bazı politik zaruretlerle Batı ile aynı safa düşmüş olmak onunla aynı zihniyeti paylaşmak anlamını taşımaz. Şöyle ki: Temelde, Batı'nın küfür zihniyetine karşı çıkan bir Müslüman, şartlar gerektirdiğinde, Batı ile siyasî bir ortak cephe oluşturmakta sakınca görmeyeceği hallerle karşılaşabilir. Müslüman, böyle bir halde bile halen Batı adıyla anılan küfür zihniyetine karşı olmakta devam eder./ Öte yandan Batı'ya karşı olduğunu söyleyen herkesi, her zaman ortak bir payda altında toplamak mümkün olmayabilir. Burada niyet konusu son derece önemlidir. Niçin Batı'ya karşısın veya niçin onun yanındasın? Bu tavrı gösterirken taşınan niyet ne? Asıl önemli olan budur. Bu gün, bir komünistin, bir milliyetçinin ve bir Müslümanın, siyaseten Batı'ya karşı ortak bir tavır içinde bulunduklarını farz edelim. Böyle bir durumda, onları ortak bir payda altında birleştirmek, birleşebileceklerini sanmak yanlış olur. Çünkü belirli şartlarda Batı ile bir araya gelebilen bu görüş sahipleri, ayrı ayrı birbirlerini hasım görmeye devam da edebilirler." (II. bölüm, Musallat Fikir).

Yazıların kaleme alındığı 1970'li yılların ortalarından 1980'li yılların ortalarına kadar olan dönem, ABD ile SSCB arasında amansız bir

çekişmenin yaşandığı sürece rastlıyor. Bu günden geriye bakıldığında o günün koşullarını tahayyül edebilmek bile insanın havsalasını zorlayabilir. İzleyen yazılar boyunca o günün dış siyasal konjonktürüne yaklaştığımızda nerdeyse bir cinnet tablosunun yaşandığını tespit etmek mümkün görünüyor. Ve bir şey daha ortaya çıkıyor: her şeye rağmen, o günlerden bu yana siyasal ilişkilerin ırasında değişen faktörlerin var olduğu gibi, değişmeyen ve aynı ıranın yeni sürümlerinin yürürlükte olduğu faktörlerin var olduğu da gözlemlenebiliyor.

Kitabın tümünden uluslar arası ilişkilerin bilinen temel ilkesinin belirleyici olmakta devam ettiği gerçeği ile yeniden karşılaşacağımızı görüyorum: hatır gönül değil, fakat çıkarlar vardır! Bir de şu: uluslar arası ilişkilerde mühim olan rakibin (yerine göre hasım diye de okunabilir) gücünü kendi lehine kullanabilme marifeti ve mahareti... bunlardır belirleyici olan. Konjonktürün tarihsel çıkar ilişkisi değişmiş olabilir, fakat yeni çıkar ilişkisi tazelenerek ve yenilenerek bize kendini sunmaktadır, hatta dayatmaktadır...

Bu itibarla, kitap, belirtilen tarihlerdeki dünyanın uluslar arası ilişkilerini hatırlama babında okunabileceği gibi, hâlihazırdaki uluslar arası ilişkiler çerçevesinde yenilenmiş olan çıkar ilişkisinin ne olduğuna nüfuz etmenin yolunu bulabilmek, dahası bu yolu açık tutabilmek için de bir okuma imkânı sunmaktadır. Artı, kitabın yeni okumaya açık, mümkün ve anlamlı durduğu gerçeği tebellür ediyor.

Böylece, kitabın ele aldığı somut güncel olaylar geride kalmış olmakla birlikte, dayandığı asal fikir yönünden ilke temelinde geçerliğini koruduğunu söylüyorum. Burada, bizim bireysel okuma çabamızın ayrıca yol gösterici olacağını söylemek bile fazla...

R.Ö.

Haziran 2008

Ankara

Açıklama - 2

Bu kitabın ilk baskısı 1987 yılında yapılmıştı, elinizdeki bu üçüncü baskıya kadar demek ki on yıl geçmiş. Belirtmeye gerek yok ki, kitapta yer alan yazıların tümü 1990 Körfez Savaşı'ndan önce kaleme alınmış bulunmaktadır. Bunun bir anlamı var: o tarihten (1990) önce dünyanın siyasal yapılanması "soğuk savaş" adı verilen bir anlayışın görüngesinden değerlendiriliyordu. Bu anlayışa göre, dünya iki kutuplu olarak telâkki ediliyor, kutuplardan birini Batı'nın (ABD ve Batı Avrupa), ötekini de Doğu'nun (SSCB ve öteki sosyalist ülkeler) oluşturduğu söyleniyordu. Bu kitapta yer alan yazılarsa, temelde, böyle bir ayrımı reddeden bir anlayışı yansıtma çabasındaydı. Ve uluslararası siyasal ilişkilerdeki çapraz karakterin böylesi bir iki kutupluluğun bulunmaması gerçeğinden kaynaklandığını ileri sürme cesaretini gösteriyordu. Şöyle ki, ideolojik yönden bu kutuplardan herhangi birisi ile ilişkilendirilebilecek bir siyasal rejimi benimsemiş olan herhangi bir ülkenin reel politika bakımından karşı kutupta yer alan temsilci tarafından siyanet edilmesi keyfiyeti, sözü geçen iki kutupluluk iddiasını geçersiz kılıyordu. Buradaki yazılar çeşitli vesilelerle ortaya çıkan bu geçersizliğin örneklerinden kesitler sunuyor.

1990 Körfez Savaşı'yla birlikte Yeni Dünya Düzeni adı verilen bir kavram ortaya çıkartıldı. Yeni Dünya Düzeni, dünyanın soğuk savaş döneminde olduğu gibi iki kutuplu olduğu iddiasına yer vermiyor, bilakis dünyayı artık tek kutuplu bir dünya olarak tasvir ediyordu. Oysa bizim anlayışımıza göre, dünya, soğuk savaş döneminde de tek kutupluydu veya daha doğru bir ifadeyle tek güç merkezliydi. Aslında bize göre soğuk savaş diye bir olay da yoktu ortalıkta. Soğuk savaş olsa olsa 1950'li yıllarda geçici bir süre için cari olmuş ve 1960'lı yıllarda başlayan detant süreciyle soğuk savaş dönemi kapanmıştır. Sözü geçen yıllardan itibaren ABD'nin de, SSCB ve öteki sosyalist ülkelerin de siyasasına hâkim olan güçler, kendilerini aynı ortak çıkar çevresinde birleştiren çok uluslu şirketlerin iktisadî bakımdan yönlendirici olan etkisi olmuştur. Böylece zahiren farklı dünya görüşlerinin temsilcileri olarak ortaya çıkan ülkeler aslında aynı temel ekonomik faktörün etkisine açık tutulmuşlardır.

Yeni Dünya Düzeni, kültürel açıdan küreselleşmeyi öngörüyor. Yeni Dünya Düzeni'nin rükünleri olarak anılan demokrasi, serbest piyasa

ekonomisi (liberalizm) ve insan hakları savunuculuğu, Batı kültürünün bu kavramlardan anladığını dünyanın öteki bütün kültürleri üzerinde hâkim kılma çabasının ürünü olarak dışlaşmaktadır. Evet, küresel bir kültür kurulmak isteniyor, ama bu kültürün Batı kültürü olması isteniyor. Biz, iki kutuplu bir dünyanın (kapitalizm ve sosyalizm diye de düşünülebilecek iki dünyanın) gerçekte bir tek Batı kültürünün iki farklı tecellisi veya aynı Batı kültürünün türevleri olarak telâkki ederek iki kutupluluk iddiasının reddedilmesi gerektiğini söylerken; şimdi aynı mülâhaza ile Yeni Dünya Düzeni adıyla sunulan kavramın da reddedilmesi gerektiğini ileri sürüyoruz. Yeni Dünya Düzeni, adının çağrıştırabileceği nitelikte masum bir kavramı dile getirmiyor; bütün dünyanın bir tek kültür, Batı kültürü hegemonyası altında birleştirilmesini öngörüyor. Olaya Batı kültür platformunda yer almış olarak bakıldığında durumun vahameti fark edilmeyebilir; fakat Müslümanca bir platformdan bakıldığında, olayın hem masum olmadığı, hem de imkânsızlığı berraklık kazanır. Bu kitabın konusu "yeni dünya düzeni"ni irdelemek olmadığından konu üzerinde açıkça durulmamıştır, ancak yazıların doğal seyrinin bizi böyle bir red noktasına götürdüğünü söylemeliyim. 1990'dan önce iki kutupluluk veya soğuk savaş iddialarını şarlatanlık olarak görüp reddettiğimiz gibi, şimdi de *Yeni Dünya Düzeni*nin reddedilmesi gereği ile karşı karşıya bulunmaktayız. Aslında YDD, dünyanın iki kutuplu olduğu iddiasından daha sinsice tezahür ediyor: iki kutuplu bir dünya telâkkisinde hiç olmazsa bu kutupların özneleri belli idi; yeni dünya düzenindeyse özne ortadan kaldırılmıştır. Özne, bir tek devlet veya devletlerle temsil edilmiyor, külliyen Batı kültürü olarak karşımıza çıkartılıyor.

Yeni dünya düzeninin öngörülen niteliğini reddediyor olmak bizim kapalı toplum önerdiğimiz anlamına gelmiyor. Uluslar arasındaki iktisadî, ticarî, siyasî ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi gereğini kim inkâr edebilir! Biz dünyadaki bütün ülkelerin, ulusların birbirleriyle karşılıklı ilişkiler kurmasından, kurmak zorunda bulunduklarından ve bu ilişkilerin sağlayacağı faydalardan herkesin haberli olması gerektiğini öneriyoruz. Ancak bu ilişkilerin bir tek hâkim kültürü telkin etmesine ve öteki kültürlerin bu hâkim kültür karşısında silinmesine izin verilmemesi gerektiğini ifade ediyoruz. Küreselleşme, Batı'nın hâkim kültürü altında bütünleşmiş bir dünya fikrini hedefliyor. Oysa İslâm bu anlamdaki küreselleşmeyi reddederken öte yandan bütün dünya ülkelerinin karşılıklı

ilişkiler (interrelations) içinde bulunmasını ve fakat aynı zamanda kendi kültürünün biricikliğini korumasını da öngörüyor.

Böylece iki kutuplu dünya telâkkisini reddettiğimiz gibi, yeni dünya düzeni adıyla sunulan telâkki tarzını reddettiğimizi tekraren belirtme ihtiyacını hissediyorum. Ancak gene tekrarlayalım ki, bu görüş tarzı bizi zorunlu olarak asla kapalı toplum tasavvuruna sevk etmiyor. Tam tersine dünyadaki bütün ülkelerin, bütün ulusların ve bütün insanların birbirlerine açık olmaları, birbirlerini tanımaları, birbirleriyle siyasî, iktisadî, ticarî ilişkiler geliştirmeleri hususunun hedef olarak önümüzde durmasını sağlamalıyız. Hayalleri arasına böyle bir hedefi yerleştirmiş olan birinin herhangi bir devlete veya ulusa karşı kafasında bir önyargı barındırmasının imkânsızlığı da anlaşılabilir sanırım.

Kitapta yer alan yazılardaki bilgi malzemesinin tümü açık haberlere (gazetelerde ve çeşitli basın yayın organlarında yayınlanmış olan haberlere) dayanıyor. Dolayısıyla bu haberler herkesin ulaşabileceği yerde bulunuyor. Kitap bu bakımdan bir araştırma ürünü değil, öyle bir amaç içinde de olmadı. Kitabın belki biricik özelliği, herkesin elinin altında bulunan söz konusu harcıâlem haberleri kendine göre anlamlandırmasında aranabilir.

Kitapta sözü edilen dönem (1970'lerin sonları ile 1980'lerin başları) gerilerde kalmış, köprünün altından çok sular geçmiş bulunmasına rağmen, kitabın ana tezi, yukarıda da açıkladığımız sebeplerle geçerliğini günümüzde de koruyor. Bu yazılarda sözü geçen öngörülerin nerdeyse tümü gerçekleşmiştir. Kitabın yeni baskısının yapılması hevesini de bize bu durumun sağladığını belirtmek istiyorum.

Kitabın getirdiği bakış açısının iki kutuplu dünyayı değerlendirmede yardımcı olduğu gibi, günümüzün *Yeni Dünya Düzeni*nin değerlendirilmesinde de işe yarayacağı kanısını taşıyorum. Bu bakımdan, kitabın bu yeni baskısına 22 yeni yazı ekledim (bu yazılar da, gene belirtilen tarihlerde kaleme alınmıştır). Bu yazılarla kitap genişletilmiş ve takviye edilmiş oldu. Eklenen yazılar kitaba ek olarak değil, fakat konuların gerektirdiği yerlere yerleştirildi. Böylece kitabın temel sistematiğinde herhangi bir değişiklik yapılmadan zenginleşmesi sağlanmış oldu.

Rasim Özdenören

Temmuz 1997

Ankara

Açıklama

Ülkelerin politikasını yönlendiren motif ne o ülkeye hâkim olan hukuk rejimleridir, ne güttükleri iktisadî rejimdir, ne şu, ne bu. Bütün bunların üstünde, o ülkenin yönetimine hâkim olan siyasî kadronun sahip olduğu "zihniyet" vardır.

Siyasî ve iktisadî rejimler aynı kalmak suretiyle fakat farklı zihniyetlerin bu rejimlere hâkim bulunması şartıyla, o ülkenin iç ve dış politikalarında değişik yönsemeler meydana getirmek mümkündür. Bu sözlerimizle, iç politika ile dış politika arasında hiçbir korelâsyon, hiçbir münasebet yoktur demek istemiyoruz. Fakat yönetici kadroya hâkim olan zihniyetin yönlendirici olmak bakımından, rejimlerden daha ağırlıklı bir fonksiyonu olduğunu vurgulamak istiyoruz.

Şu örneklere bakalım: Suudi Arabistan yönetiminde, rejim bakımından Melik Faysal zamanıyla bugünkü yöneticiler arasında ne gibi önemli bir değişiklik vuku bulmuştur? Fakat Melik Faysal'ın Suudi Arabistan'ı ile bu günkü Suudi Arabistan arasındaki fark ortada değil mi? Keza Nasır'ın Mısırı ile Sedat'ın Mısırı arasında, rejim bakımından, uygulanan hukukî ve iktisadî sistem bakımından ne gibi değişiklikler oldu da her iki liderin yönetimi altındaki Mısır'da farklı doğrultularda bir politika izlenmeye başladı?

"Detant" öncesi uygulamada da, sosyalist olduğu iddiasıyla ortada bulunan ülkelerin dış politikalarında çok farklı yönsemeler mevcuttu. Meselâ Yugoslavya detant'tan önce Batı'ya, Batı sermayesine açılmıştı. Günümüzdeyse, Batı'ya karşı mesafeli tavır sürdüren bir Arnavutluk kalmıştır. Geri kalan bütün sosyalist ülkeler Batı'ya açılmıştır. Batı sermayesini ülkelerine davet etmek için neredeyse birbiriyle yarışa girmişlerdir. İşçilerin, kapitalistler tarafından sömürülmesini önlemek amacıyla ortaya çıkan sosyalist ülkeler, bugün kendi işçilerinin Batı sermayesi tarafından sömürülmesine, bile isteye müsaade ediyorlar. Değişen nedir? Sosyalizmin ilkeleri mi, yoksa bu ülkelerde yönetime hâkim olan zihniyetler mi?

Kuşkusuz iç politika konuları ve meseleleriyle dışarıya ilişkin konu ve meseleler arasında ilişki olduğu açıktır. Ancak bu ilişkiyi, genellikle

verilmek istenen şu yanlış imajdan dikkatle ayırmak gerekiyor: günümüzde ülkelerin rejim meseleleriyle, dış politikada kurmak istedikleri iltisak noktaları arasında görülen ilişki gitgide zayıflamaktadır. Hiçbir ülke, özellikle süper diye anılan ülkeler artık ilişki kurmak istedikleri ülkelerin dâhilî rejimine aldırış etmiyor. Fakat Türkiye'de belirli bazı çevreler, bu hususu abartmaya devam ediyorlar. Süper denilen iki devlet, yani ABD ile SSCB bile birbirinin rejimini, "yumuşama" hususundaki temayüllerine engel diye görmekten çoktan vazgeçtiler. Ne var ki, bu ülkeler uğruna kraldan çok kralcılık yapanlar, o eskimiş usullerle konulara ve meselelere yaklaşmakta ısrar edip duruyorlar.

ABD, devrildikten sonra diktatör olduğunu itiraf etmekten kaçınmadığı Şah'la İran üzerindeki menfaatlerini sürdürmeye çalışırken Şah'ın siyasî statüsünü ağzına bile almıyordu. Fakat şimdi aynı İran'ı tek kişinin egemenliği altına girdi diye (bu teşhisin doğru olup olmadığı tartışması ayrı bir konu) hor görmeye ve göstermeye teşebbüs ediyor. Niye?

Ortodoks Marksizmin en önde gelen fanatik savunucusu diye bilinen Çin, Mao'dan sonra dış politikasında gözle görülür bir yörünge değişikliğine girdi. Bugünkü Çin, ülkesine Coca-Cola ve yabancı sermaye ithal edebilmek için, SSCB'yi bile kıskandıracak biçimde tüm Batı ülkeleriyle sıkı bir ilişkiye girmekten kaçınmadı. Niye?

ABD, Birleşmiş Milletlerin üyelerini İran'a ekonomik ambargo uygulamaya ikna ederken, Yugoslavlar, petrol karşılığında İran'a gıda sevkıyatı yapmak için bir anlaşma zemini oluşturmaya çalışıyordu. Bu teşebbüslerini gerçekleştirmeyi düşünürlerken de, biz sosyalistiz, İran'sa bir İslâm Cumhuriyetidir kabilinden bir mütalâaya başvurmayı aklına bile getirmiyordu. Niçin?

Nasır'a karşı mesafeli durmaya son kerte itina eden ABD, Nasır'ın siyasî statüsünü aynıyla tevarüs etmiş olan Sedat'a ve ondan sonra H. Mübarek'e çok sempatik davranıyor. Oysa Mısır'ın dâhilî rejimi Nasır zamanında ne idi ise bugün de aynı. Oysa SSCB ile Çin'in birbirine kedi ile köpek gibi baktıkları ise bilinen bir olay.

Bu örneklere başkalarını da ekleyebilirsiniz. Kısacası, ülkelerin dâhilî rejimleri artık onların dış politikalarını yönlendiren biricik faktör olarak ele alınmıyor. Mahut "karşılıklı menfaat ilişkisi" kavramı çeşitli faktörlerin

arasında belirleyici unsur halinde ön plâna çıkmıştır. Öyleyse dış politikada katı, bağlayıcı geleneklerin sözü edilebilir mi?

Gelenek aslında muhtevası oldukça belirsiz bir kelimedir. Hele öyle yerlerde kullanıldığı oluyor ki, gelenek, nerdeyse vazgeçilmez bir kuralmış gibi gösterilebiliyor.

Gelenekle kural kavramlarının birbirine karıştırıldığı çoktur. Kimi yerde bakıyorsunuz kural denileceğine gelenek kelimesi kullanılmakta, kimi yerlerdeyse tersi...

Gelenek toplumsal hayatta her ne kadar karşılığı bulunan bir takım tavır ve davranışlar bütünü olarak bir arada yaşamayı kolaylaştıran bir kavramsa da, bu kelime hiç de kural (kaide) kavramıyla yüzde yüz çakışık bir halde değildir. Kural kelimesi ile uyulması kaçınılmaz ve zorunlu olan tavır ve davranışlar ifade edilirken, gelenek kavramına aynı anlamın yüklenmesi doğru olmaz.

Bir geleneğin kural haline getirilmesinde de teorik bir engel yoktur. Fakat o zaman artık bir gelenekten değil, yeni bir kuraldan bahsetmek gerekir. Ne var ki, herhangi bir geleneğin kural haline getirilmesi öyle canı istenince, keyfî olarak yapılabilecek bir şey değildir.

Siyasî hayatta gelenek kelimesi oldukça sık başvurulan kavramlardan biridir. Bakarsınız birilerinin aklına estiği zaman dış siyasetimizin geleneğinden söz açmıştır. "Şöyle yapmak böyle davranmak bizim geleneksel dış siyasetimizin gereğidir" diye konuşanlar, burada, gelenek kelimesini kural yerine geçirmek istemektedirler. Mesela elçilere nazik davranmak bir gelenek olabilir, fakat elçinin getirdiği talepleri reddetmek gerekiyorsa sırf nezaketsizlik olmasın diye bundan içtinap etmenin nezaket hususundaki gelenekle bağlantı kurularak izah edilmesine imkân yoktur.

Gene dış politikada bir ülkenin başka ülkelerle iyi geçinmek hususundaki niyetinin herhangi bir gelenekle ilgisi yoktur. Biz, faraza Batı ülkeleriyle iyi ve dostça ilişkiler kuran bir politika sürdürmek hususunda uzun yıllara dayanan bir geçmişe sahip olabiliriz, fakat bu vakıa, bizim bu hususta bir geleneğimiz olduğu anlamına gelmeyeceği gibi; hele bu vakıayı bir kural sanmak büsbütün yanlış olur.

Dış politikada gelenek deyince anlaşılması gereken şey, karşılıklı ilişkilerde görülen basit bir takım uygulamalardır. Bu uygulamaların, karşılıklı ilişkinin özüne taallûk eden hususlardaki kararları etkilemesi akla gelmez. Yani hiçbir diplomat, ülkesinin menfaati gerektiriyorsa "Şunu şöyle yapacağım ama ayıp olur mu?" diye bir soruyu aklına getirmez. Şimdiye kadar sürdürülmüş ilişkileri gelenek diye görüyorsa, üstelik geleneği de kural sanıyorsa, bu karıştırmalardan abes sonuçlar çıkar. Dış politikada gelenek yerine, belli bir çıkar ilişkisinin sürüp sürmediğinden bahsetmek daha doğru ve yerinde olur kanısındayım.

Bu kitaptaki yazılardan içinde bulunduğumuz yılın (1986) dış politika değerlendirmelerini bekleyenler hayal kırıklığına uğrayacaktır. Bu kitapta aktüel olayların değerlendirilmesini amaçlamadık. Bununla birlikte örnek olarak ele alınan konuların çoğu, günümüzde de aktüalitesini sürdürmektedir.

Bu kitap bir araştırmanın, incelemenin sonuçlarını ortaya koyma iddiasını taşımıyor. Buradaki yazılar dış politika konusunda bazı gözlemlerimizi ve fikirlerimizi yansıtan bir deneme niteliğindedir. Kişisel değerlendirmelerimize göre, dış politika olaylarının temel çizgisini ve yönünü belirlemeye çalıştık. Belirtilen görüşler doğrultusunda dış politika olaylarına bakmayı deneyen okuyucunun, dünyamızda, çevremizde olup bitenler hakkında kendi yorumunu getirebileceğini umuyoruz. Kitap, dış politika konusunda bir bakış açısı kazandırabilirse amacını yerine getirmiş sayılmalıdır.

Buradaki yazıların bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koyma iddiasında olmadığını söylemiştik. Bu itibarla, kitap boyunca, bir konuyu ispat sadedinde deliller serdedilmediği, atıflarda bulunulmadığı gözlenecektir.

Kaldı ki, ispat hususunda şu güçlüğün gözden kaçırılmaması gerekir: uluslararası ilişkilerde, her zaman delillere, dokümanlara dayanmak mümkün olmayabilir. Söz gelimi, biz Türkiye'nin AET'ye tam üye olma isteğini de siyasî platformda Cumhuriyet devrimlerinin vardığı merhalelerden biri diye görüyoruz. Çünkü AET, siyasal anlamıyla son tahlilde bir Avrupa Birleşik Devletleri kurma amacına matuftur. Cumhuriyet devrimlerinin ruhu, hâkim esprisi ise, Batı ile her alanda bütünleşmiş bir Türkiye meydana çıkarmaktır. Binaenaleyh, Türkiye'nin AET'ye tam üye olma isteği, belli bir ölçüde iktisadî gerekçelere dayandırılmak istense bile,

aslında siyasî bir teşebbüs olarak değerlendirilmelidir, diyoruz. Şimdi, bu iddianın ispatını isteyenler, bize: "Peki hangi kanunda Türkiye'nin AET'ye üye olması öngörülüyor?" diye sorsalar, ben hangi yazılı kanunu delil diye gösterebilirim? Bizi böyle bir iddianın sahibi kılan husus, yapılan işin ve kanunların tümüyle taşıdığı ruh ve mantıktır. Kaldı ki, AET'ye üye olalım diyenler ve bu isteklerini ekonomik gerekçelere dayandırmaya çalışanlar da, Türkiye'nin söz konusu üyelikle elde edebileceği menfaatleri açık seçik bir dille önümüze getirememektedirler.

ABD ile SSCB arasında gizli veya zımni bir anlaşmanın mevcut olduğunu ileri sürerken de buna benzer bir delil kifayetsizliği içindeyiz. Şurası da var ki, uluslararası ilişkilerde, hiç bir devlet kör kör parmağım gözüne kabilinden hödükçe ve kaba deliller ve "suç izleri" bırakmak istemez arkasında. Siz, izlenen politikanın çizdiği trende bakarak bazı yorumlara ve tahminlere gidersiniz.

Ancak gene bir husus dikkatle vurgulanmalıdır: yapılan tahminlerin ve yorumların niteliğinin böyle olması, onların hiç de indî ve keyfî olduğu anlamına gelmez. Hukukî doğrularla mutlak doğrular arasındaki farkı bilenler için söylemek istediğimiz husus kolayca anlaşılabilir. Muhakeme usulünde, bir fiilin işlenip işlenmediği veya bir hakkın mevcut olup olmadığı, ileri sürülen ve elde bulundurulan delillere göre bir karara bağlanır. Elinde yeterli delil yoksa mahkeme müddeinin iddiasını reddeder. Fakat bunun anlamı, müddeinin yalan söylediğinin tespiti değildir. Sadece, ileri sürülen hususun, "mahkeme önünde" yeterli delillerle ispat edilemediği anlatılmak istenir. Ve mahkeme bu gibi durumlarda verdiği kararda "delil kifayetsizliği" ibaresini özenle zikreder.

Uluslararası ilişkilerde işte bu "delil kifayetsizliği" ile bol bol karşılaşırız. O zaman maddî delillere değil, olayların ruhuna nüfuz etmeye çalışmaktan başka bir dayanağımız kalmaz.

Bir hususu daha vurgulama gereğini hissediyorum: dış politika konusuna değinirken, İran da 20. yüzyılın önemli bir hareketini gerçekleştirmiş bir ülke olarak yer yer söz konusu edilmiştir. İran olayını, onu ne destekleyerek ne karşı çıkarak ele aldık. Orada vuku bulan "devrim" hareketinin muhtevasını kale almaksızın, fakat diplomatik ilişkilerde dışa vurduğu tavrını değerlendirmeye çalışarak olaya yaklaştık. Nasıl ki, 1917 Rus devrimi için de aynı yaklaşımı benimsiyoruz. 1789 Fransız devrimi de,

bizim için gene aynı anlamı taşıyor. Bu itibarla, İran devriminin adına İslâm denmeseydi bile, diplomatik ilişkilerde ortaya koyduğu alışılmamış tavrı yönünden dikkate ve önemsenmeye değer bir olay telâkki edilecekti. Değindiğimiz yerlerde, değerlendirmelerimize bu açıdan yaklaşılmasını tavsiye ederim.

Rasim Özdenören

Ekim 1986

Ankara

I

GENEL

Siyasetin Dışında Ne Var

Bugünkü dünyada siyasetin dışında kalan bir şey var mıdır? Bugün bize sudan görünebilecek bazı hadiselerin altında, insanların yönetilmesi ve yönlendirilmesi ile ilgili bazı temel motifler yatmaktadır.

Yabancı filimler seyrediyoruz. Bu filmleri seyredebilmek için döviz ödüyoruz. Bu o kadar alışageldiğimiz, o kadar doğal bir süreç haline gelmiş ki, bugün artık kimse, o yabancı filmlere, yani Avrupa ve Amerika menşeli filmlere baka baka kafalarımızı şartlandırdığımızı aklına bile getirmiyor. Ne ki, bu küçük küçük olgular birike birike, Batı standartlarına göre biçimlenen bir kafa yapısına sahip oluyoruz. Kafamızın Batı standardıyla biçimlenmesinden, öyle bir şartlanma içine girmemizden ne çıkar?

Öncelikle günlük yaşantımızda Batı'nın kapitalistik usulüne göre bir üretim ve tüketim alışkanlığı elde ederiz. Bu alışkanlık bizim için vazgeçilmez hale geldiği andan itibaren, kitle halinde pazar olma durumuna hazırlıklı olmak gerekir.

Gerçi şu itiraz ileri sürülebilir: Amerikası, Avrupası senin kafanı şartlandırmak için bu filmleri yapmıyor. Onlar kendi ihtiyaçlarını ya da heveslerini tatmin etmek için ve de bütünüyle kendilerine dönük olan amaçlarla filmlerini yapıyorlar. Binaenaleyh, oradaki amaç başkasının kafasını şartlandırmak değildir. Ve bunda kötü niyet aranmamalıdır. Böyle bir itirazın cevabı kolaydır: meseleye biz zaten iyi niyet/kötü niyet açısından bakmıyoruz. Mevcut bir mekanizma var. Biz bu "filmleri" seyretmeye teşne oldukça sözünü ettiğimiz mekanizmanın işlemesinde istesek de, istemesek de bir vida haline gelmeyi kabullenmiş oluyoruz. İşleyen mekanizmanın bir parçası haline geliyoruz.

Haftalık bir dergide, her hafta genellikle Avrupa'daki, Amerika'daki cinsel hayatla ilgili sütunlar dolusu yazılara yer veriliyor. Acaba bu yazıların siyasetle ilgisi yok mu? Eğer bu yazılar, belli başlı bir okuyucu kitlesini belli bir yöne doğru itmeye yol açıyorsa, sanırım bunlara mücerret "bilimsel" görüşler demenin mümkünü yoktur. Eğer bu okuyucu zümresinin

kafası o yazılarla daha şimdiden şartlandırılmışsa, onlara bazı şeylerden bahsedebilmenizin, bazı gerçekleri anlatabilmenizin imkânı elinizden alınmış olur, demektir. Siyasete en uzak görünen bir konu bile, eğer insanların günlük hayat tarzına, alışkanlıklarına değişiklik getiriyorsa yani onların yönlendirilmesini sağlıyorsa, onu da siyasetin dışında tutamazsınız.

Bu "küçücük şeyler" yahut küçümsenen şeyler, aslında, insanların belli bir hayat tarzını benimsemesine yol açtığı için, onların siyasetin aletleri olarak kullanıldığını söylememiz kolaylaşır.

Türkiye'de halen Amerikan tarzı "çek" uygulaması yaygınlaşmamıştır. Ancak banka ilânları artık o yöne doğru kayıyor. Yarın lokantada, berberde çekle ödeme alışkanlığı gündelik işlemlere girmesi sağlanabilirse, ki ABD'de öyledir, tüketim ekonomisinde yeni bir aşama daha kaydedilmiş olur. Bu da siyasetle doğrudan ilişkisi bulunan bir olaydır. Öyleyse gene soralım: siyasetin dışında kalan bir şey var mı? Kalmış mı?

Hepimizin kafasında Yahudilerle ilgili birkaç fıkra vardır. Bu fıkralarda Yahudi milleti zavallı, aciz mahlûklar halinde gösterilir. Fıkralar, Yahudilerin küçük iş sahipleri olduğunu, küçük, gündelik çıkarlarını gözettiklerini, bu yanlarıyla da başka herhangi bir milletten farklı olmadıklarını, çoğu kez "kaderin sillesini yemiş" insanlar olmalarının yanında ayrıca ancak küçük işler yapmaya, küçük kurnazlıkları becermeye yetenekleri olduğunu, bunun dışında herhangi bir büyük teşebbüsü gerçekleştirme imkânına malik bulunmadıklarını vurgular. Bu fıkralarda Yahudiler tehlikesiz, acınası yaratıklar olarak gösterildiği gibi, aynı zamanda himayeye muhtaç ve en önemlisi sevimli insanlar olarak da resimlenir. Bu fıkraları uyduranlar ve yayanlar ise bizzat Yahudilerdir.

Bu fıkralarda çizilen Yahudi tipi ile 1948'den beri İsrail'de devlet olarak yaşayan Yahudi tipi arasında herhangi bir benzeşme olmadığı da muhakkaktır. Buna rağmen fıkralarda yaşayan Yahudi tipinin kafamızdaki izinin tamamen silindiğini söylemek de güçtür. Halen size bir Yahudi tipi çizin deseler, bu günkü Yahudilerin Filistin'de işledikleri cinayetleri sergilemek yerine, bir iki fıkraya dayanarak zavallı, masum bir insan tipini portreleştirmekten geri durmazsınız sanırım.

Dünyanın her yerinde gösterilen Amerikan TV dizi filmleri de, Yahudi fıkralarına denk bir Amerikalı imajını yaygınlaştıracak bir işlevi

üstlenmiştir. Bu dizilerin ne kadar ustaca hazırlandığını söylemeye gerek yok. Bu dizilerin, Amerikan dışı toplumlara vermek istediği temel imaj, Amerika'nın ne kadar demokratik bir hayat yaşadığıdır. Kişiler iyi olsun, kötü olsun, bütünüyle demokratik dizgenin içinde yer almışlardır. Bütün felâketlerin sonunda, kişiler ezilmiş olsalar bile zafer demokrasinin ve yürürlükteki dizgenindir. Demokratik dizge, bütün kötülükleri massedebilecek bir genişliktedir.

Bu dizilerin izleyiciye Amerikan propagandası ile ilgili doğrudan ve kaba bir mesajı yoktur. Mesaj çoğu kez belli bile değildir. Dizilerin sürekli izleyicileri, Amerikan hayatı ile ilgili herhangi bir mesaj alıp almadığının bile farkında değildir. Her bölümün ustaca işlenen olay örgüsü, bir uçtan bitip öteki uçta yeniden başlayan üst üste entrikalar izleyiciyi alıp götürmektedir. Oysa Amerikan hayatı ve Amerikalının günlük deneyimleri ile ilgili uçsuz bucaksız bir serüvenin sürekli biçimde tekrarlanması, bir başına bu olgu, Amerikan davranış kalıplarının yavaş yavaş bu dizilerin izlendiği ülke insanlarınca benimsenmesine yol açacaktır.

Bu dizilerin yapımcılarının asıl önemli başarısı, beğeni düzeyi yüksek veya düşük, sanatla ilgili veya değil, her türden, her katmandan seyirciye hitap edebilmenin sırrını yakalamış olmasındadır. Bu yüzden de sinsi etkisi çok yaygın olmaktadır.

Günümüzün dünyasında, biz beğensek de beğenmesek de kurulu bir düzen işlemekte. Bu kurulu düzeni işlerliğe koyan ve güya dengede tutan güçlerin ipleri ise süper denilen devletlerin elinde sayılıyor. Bu güçler, dünyayı yeni bir kadastroya tâbi tutmuşlar, herkes hissesine düşen parsel üzerinde tasarruf "hakkını" kullanıyor. Ayrıca tarafların, karşı tarafın hissesine düşen parsel üzerinde "ideolojik" faaliyetlerde bulunması da tamamen serbest bırakılmıştır. Ancak, komünistlerle kapitalistlerin ideolojik propaganda yöntemleri arasında önemlice sayılabilecek bir fark var: komünistler, karşı tarafın, yani kapitalizmin tasarruf sahasına bırakılmış ülkelerde propagandalarını "komünizm (veya sosyalizm) iyidir" diye açıktan açığa ve direkt bir yoldan yaparken, kapitalistler kendi propagandalarını lafızlardan çok, tutum ve davranışların değiştirilmesi biçiminde yapıyor. Bu işi, o ülke insanını kapitalistik tüketim alışkanlıklarına yöneltmek suretiyle kotarıyor.

Süper denilen güçlerin güdümünde bulunan küçük ülkeler, hâlihazırda yaşadıkları iktisadî ve siyasî rejimlerine kendi hür ve müstakil iradeleriyle geldiklerini sanıyor. Bu bakımdan, ister komünist yelpazede yer alsın, ister kapitalist yelpazede yer almış olsun, bu küçük ülkeler, dünyanın kendi eksenleri etrafında döndüğü vehmi içinde bulunuyor.

Bu ülkelerden çoğu, öyle sanıyor ki, kendilerine bir şey olsa, bir dünya harbi çıkar. Buna samimiyetle inanan politikacılar bulunduğu gibi, fikir adamlarından, aydınlardan da inananlar var. Bunlar, genelde, dümen suyuna kapılmış oldukları emperyalist gücün gönüllü sözcülüğünü yaptıklarının farkına bile varmadan yeni bir dünya savaşı çıkmaması için (!) mevcut statükonun korunması gerektiği fikrini işleyip duruyor. Eğer kendi ülkelerinde kurulu düzen bozulursa, bu bozukluğun bütün dünyaya sirayet edeceği vehmini taşıyorlar.

Uydu (küçük) ülkelerin aslında kendilerine mahsus üstünlükler taşıdıklarını inkâr etmiyoruz. Ne var ki, onlar, kendilerine mahsus üstünlüklerini illâ da arkalarına bir "süper güç" almak suretiyle var kılabileceklerini veya koruyabileceklerini zannediyorlar. Bu küçük ülkeler, aslında, gerçekten müstakil yaşamaya karar verseler ve kararlarını uygulamaya aktarsalar, emperyalistler için büyük kayıplara, zararlara yol açabilirler. Fakat işte bu noktada hiç birinin kendine güveni yok.

Küçük devletlerin, illâ "büyüklerden" birinin peşine takılıp gideceği yolundaki yaygın kanı, emperyalistlerde de hâkim. Bu durumun en belirgin örneğini devrim sonrasındaki İran gösterdi. ABD, aslında, Şah gitse bile, yerine gelecek olan yeni yönetimin nasıl olsa kendi kuyruğuna takılacağını bekliyordu. Bazılarının hâlâ sandığı gibi budalalığından, enayiliğinden dolayı değil, tedbirli hareket etmek istediği için bekledi ABD. Ancak yeni yönetim, ABD'nin bu beklentisine cevap vermediği için ve ancak o zaman apışıp kaldı.

Halen küçük ülkeler, emperyalistlerden birinin kuyruğuna takılmadan yürüyecek olsa, aç kalacağından endişelenerek emperyalizmin sömürüsüne boyun eğmekten başka çare yok diye düşünüyorlar.

Batı iktisat anlayışının bütün dünyaya telkin etmek istediği ve bilimsel diye anlatmaya çalıştığı bir görüşü var: halen ülkeler "kalkınmak", iktisaden

gelişmek veya "büyümek" istiyorlarsa kendi yağlarıyla kavrulamazlar, mutlaka dış kredilere muhtaçtırlar.

Kalkınmak isteyen ülkeler Batı'nın bu görüşünü benimsemiş durumdadırlar. Onlar da öncelikle kalkınmak, iktisaden büyümek istiyorlar, bu isteklerini hükümet programlarında veya iktisadî plân ve programlarında dile getiriyorlar ve belirledikleri iktisadî hedeflere ulaşabilmek için özkaynakları ile dış kredi ihtiyaçlarını hesaplıyorlar ve krediler için sınaîleşmiş ülkelere müracaat ediyorlar.

Görünürde, bu işin akla, mantığa ve iktisadî düşünüş tarzına aykırı gelecek bir yanı yoktur denebilir. Fakat işlemlerde mesele bu kadar basit, yalınkat yürümüyor. İkinci Dünya Savaşından sonra krediye muhtaç ülkelerin ihtiyacını ABD bir başına üstlenmiş gibiydi. Ne ki, savaşın hemen ardından uluslararası bir takım finans kuruluşları teşekkül ettirildi. Dünya Bankası, onun ikiz kardeşi diye anılan Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşlar bunların arasında sayılabilir.

Anılan ve benzeri kredi kuruluşları, muhtaç ülkelerin kredi ihtiyaçlarını karşılıyorlar. Ancak bu çeşit kuruluşların o ülkenin istediği krediyi hiçbir irdelemeye tâbi tutmadan vermediği de bilinmektedir. Peki, ama bu kuruluşlar kredi vereceği ülkede neyi murakabe ederler? Sadece verdiği kredinin, vadesi gelince kendisine geri dönüp dönmeyeceğini mi? Şüphesiz bu tahkikatın var olduğu söylenmeden de anlaşılabilecek bir açıklıktadır. Fakat bunun yanında ve bizi asıl ilgilendiren konu, adı geçen kuruluşların, verecekleri kredinin hangi sektörde ve hangi proje için kullanılacağının sorulmasıdır.

İşte, bizce önemsenmesi gereken husus asıl bu olmalıdır. Çünkü muhtaç ülke, krediye ihtiyacı olduğuna kesinlikle inanmıştır. Bazı ithalatını gerçekleştirebilmek için dövize ihtiyaç duymaktadır. Fakat finans kuruluşu, o ülkeye diyor ki, arkadaş sen şu sektörde, şu projeyi gerçekleştirirsen ben sana bu krediyi veririm, aksi takdirde vermem.

Böylece ne oluyor? Böylece, finans kuruluşları dolaylı yoldan o ülkenin iktisâdiyatını kontrol altına almış oluyor. Sen faraza bir silah fabrikası için kredi istiyorsan, bu krediyi vermiyorlar, fakat diyelim takma sakal, takma bıyık imal etmek istersen kredi alabiliyorsun.

Muhtaç ülkeler için bundan kaçınabilmenin yolu var mıdır? Vardır. Öncelikle "kalkınma"ydı, "büyüme"ydi gibi kaçınılmaz diye öne sürülen fikirleri reddedebilme cesaretini göstermek ve kendisini başkalarına muhtaçmış gibi hissetme kompleksinden kurtulmak gerekiyor. Bu ülkeler özkaynaklarıyla neleri başarabileceklerinin hesabını ortaya çıkartabilmelidirler. Bize öyle geliyor ki, pek çok ülke, kendi özkaynakları ile neler yapabileceğinin hesabını bile henüz kesinlikle çıkartabilmiş değildir.

Kalkınma denilen hadise bizce kendi başına insanın ulaşmak istediği hedeflerin önüne geçirilemez. Hatta kalkınma, bize kalırsa, bir hedef bile sayılmamalı. Kalkınma denilen olay, Batı'nın, kendi uygarlık dairesinin dışında kalmış olan ülkelere kendi harcama ve tasarruf standartlarını kabul ettirebilmesi için kullandığı bir aletten ibarettir.

İktisadî kalkınma, temelde profan kafa yapısının, herkese objektif kabul edilirliği söz konusu edilen bir takım kıstaslar getirme iddiasından başka bir şey değildir. Bu kıstaslara göre, bir takım hedefler tespit ediliyor ve meselâ fert başına düşen milli gelir şu kadar dolar olacaktır deniliyor. Böyle bir iddia "bilimsel kılıklar"la ifade edildiğinden, şimdi dünyanın her tarafındaki insanlara gaye olarak benimsetilebilmektedir.

Böyle bir ekonomide, kendine yeterli olmak, kendi yağıyla kavrulmak, aile ekonomisi gibi adlarla anılan "kapalı sistemler" hor görülüyor. Özellikle iktisadî hayatında Batı standartlarını henüz kullanmaya başlamamış ülkelerin insanları, böyle bir iktisadî yapı ile herhangi bir yere ulaşamayacakları hususundaki "bilimsel telkinlerle" baskı altında tutuluyor. Sonunda, Batı standartlarının öngördüğü doğrultuda yeni bir iktisadî hayatın çarklarını kurmak isteyen ülkeler, uluslararası sermayenin yön verdiği raylara kolaylıkla oturtulabiliyor.

İşte bu safhada, artık o ülkenin bir daha kendi kendisi olabilmesi hususundaki şuur da dumura uğratılmış oluyor. Batı'nın geri kalmış diye yaftaladığı ülkeler, kurulan mekanizmanın daha başında, mevcut iktisadî hayatlarını sürdürebilmeleri için Batı'dan alacakları yardımlara, kredilere kendilerini mecbur hissediyorlar.

İslâmî açıdan, emperyalist oyunun kökenine inmeden, sırf şimdi değindiğimiz mantığın kendi bağlamı içinde bile ülkeleri açmaza

götürdüğünü ileri sürmek için, öyle uzmanlık isteyen bir bilgiye sahip olmak gerekmez.

Değinilen sürece düşürülmüş her ülkenin bu günkü mevcut durumuna kabaca bir göz atmak bile yeterlidir.

Batı sermayesi, ister yardım biçiminde, ister kredi biçiminde, hatta isterse ortaklık biçiminde girsin, girdiği ülkede prensip olarak müstemlekelere mahsus programları icra eder. Ne demek bu? Batı'nın, aslında tarafsız diye sanılan malî kuruluşları açtığı kredilerin kullanılması hususunda o ülkeyi serbest bırakmıyor. Verdiği veya vermeyi düşündüğü kredilerin ancak kendi göstereceği alanlarda, tasvip ettiği projelerde kullanılması şartıyla kredi açıyor. Fakat bu projelerin aslında müsmir yatırımları gerçekleştirmek için hazırlandığı sanılmamalı. Bir ülkeyi baskı altında tutmanın geleneksel yollarından birinin de o ülkeyi borçlandırmak olduğu artık bilinmektedir. Kişiler düzeyinde geçerli olan borçlandırma yöntemi, ülkeler ve uluslararası ilişkilerde de geçerlidir. Özellikle son 150 yıldan bu yana, dış politika uygulamalarında borçlandırma suretiyle bir ülkeyi baskı altında tutmak, böylece o ülkenin iç ve dış politikasını yönlendirmek alışılmış uygulamalardan sayılmaktadır.

Osmanlı Devletinin çöküşünü hazırlayan sebeplerden birinin de devletin dış borçlar sürecine sokulması olduğu kabul edilmektedir. Fakat emperyalizm denilen mekanizmanın asıl önemli rolü belki kafaları yönlendirmesinde görülüyor. Emperyalist yönlendirme reddedilebilirse, iktisadî, siyasî alandaki baskılar geçersiz hale getirilebilir. Fakat bu, öyle bir çark ki, kafaların emperyalist şartlanmaya karşı koyabilmesi demek, emperyalist kültürün dışında bir eğitim görmüş olmayı gerektiriyor.

Şöyle açıklayalım: günümüzde, "geri kalmış" diye nitelenen ülkelerin vatandaşları, iktisat eğitimlerini ya doğrudan doğruya Batı ülkelerinde yaparlar yahut Batı'nın öngördüğü "iktisat ilmini" kendi ülkelerinde öğrenirler. Böylece öğrendikleri şeyleri alternatifsiz, biricik öğretiler zannederler. Orada iktisat adına öğrendikleri şeyleri kendi ülkelerinde uygulamaya başlayan bu "öğrenciler" aslında daha baştan, kapana tutulmuş haldedirler. Çünkü ona öğretilen şey, yabancı sermayenin gerekliliği hususudur. Sermayenin memleketi olmadığı, uyruğu (tâbiiyet) olmadığı, gümrükleri tanımayacağı, tanımaması gerektiği "bilimsel" ve vazgeçilmez bir bilgi diye öğretilir. Kâğıt üzerinde belki doğru olan böyle bir bilgi,

uygulamaya intikal ettiğinde karışık, karmaşık manzaralarla karşılaşılacaktır. Günün birinde böyle bir manzara ile karşılaşıldığında, bu sakatlığın içinde bir bit yeniği olduğu hissedilir ama çıkış yolları için gene aynı kaynağa müracaat edileceğinden, ne yapılması gerektiği bir türlü bulunamaz.

Batı iktisâdiyatının, "geri kalmış ülkelere" bilimsel bir kural diye benimsettiği husus, adı geçen ülkelere "özkaynaklarını" kullanmaktan mahrum bırakan bir zihniyet aşılar. Bu ülkeler, öncelikle "kalkınmayı" "bir şey" diye düşünür hale getiriliyorlar, sonra da kalkınma için Batı'ya müracaat etmeyi kaçınılmaz, zorunlu bir vetire diye kabul ediyorlar. Dış kredilerin masum bir iktisadî olgu diye kabul edilmesinin kökeninde bu düşünce tarzı yatmaktadır.

Günümüzde, ülkelerin birbirine bağımlılığı konusu, geçen yüzyıllara oranla değişik boyutlar kazanmıştır.

Geçen yüzyıllarda söz konusu "bağımlılık" daha çok sömüren ve sömürülen ülkeler arasında belirli bir statüyü ifade ederken, günümüzde ülkelerin birbirine bağımlılığı bu kadar düzayak bir münasebet çerçevesinde mütalâa edilmemektedir. Ülkelerin geleneksel anlamda birbirine bağımlılığı, hükmeden ve hükmedilen; emir veren ve emir alan şeklindeki bir münasebetin ifadesi durumundaydı. Bu anlamda bir ülkenin "bağımlılığı" söz konusu edilirken "bağlı" olarak görülen ülke ile taraflardan yalnızca biri anlatılmak istenirdi. Çünkü münasebetin öbür yanını temsil eden ülke sadece direktif verir, "bağlı" olduğu kabul edilen ülke ise bu direktifi uygulardı. Hatta çoğu kez, bağlı ülkeler hâkim ülkenin genel valileri marifetiyle doğrudan yönetilirdi.

Günümüzdeki bağımlılık bu derece "kaba" bir statüyü artık gerilerde bırakmıştır. Artık "özgür" ülkelerden bahsedilmektedir. Ülkelerin birbirine bağımlılığı bugün öylesine "incelmiş" ifade tarzıyla dile getiriliyor ki, bu diplomatik sözlerin manasına nüfuz etmeden, sırf görünüşlerine göre hükmedilecek olsa, insan sadece şu iki şıktan birini kabul mecburiyetinde kalacaktır: ya bütün ülkeler sahiden bağımsızdır yahut da bütün ülkeler birbiriyle bağımlıdır.

Kitleleri böyle düşünmeye, sadece bu iki şıktan birinin mevcut olduğunu kabul etmeye götüren sebeplerin başında artık geleneksel, kaba yöntemlerin

yürürlükten kaldırılmış olması gelmektedir.

Sonra bir ülkenin bir başka ülkeye veya ülkeler topluluğuna bağlı olduğunu iddia ettiğiniz zaman, oldukça kurnazlaşmış olan muhatabınız size hemen "delil" sormaktadır. Yani sizden yazıya raptedilmiş resmî bir statüyü göstermenizi istemektedir. Mesele bununla da kalmıyor: mürekkep yalamış muhatabınız size derhal, mesela, Amerika Birleşik Devletlerinin dış ödemeler dengesi hakkında rakamlar veriyor ve Amerika'nın da başka ülkelere şu kadar milyar dolarlık borçlarından, onun da hammadde ihtiyacından vs. bahsedebiliyor. Yani Amerika da büsbütün bağımsız değildir, o da başkalarına bağlıdır, başka ülkeler Amerika ile faraza ticarî ilişkilerini kesecek olsa Amerika'nın iki elinin böğründe kalabileceği, anlatılmak isteniyor. Oysa bu ikili veya çok taraflı ilişkide Amerika söz konusuysa, Amerika'nın bu ilişkilere "katlanması"nın güçlü tarafın sahip olduğu avantajlarla mümkün kılındığı gözlerden kaçmaktadır.

İktisadî sistem bakımından kapitalizmin ve komünizmin dışında diğer herhangi bir sistemin mevcut olabileceğine akıl erdiremeyen Batı zihniyeti, bu görüş tarzını günümüz dünyasında yaygınlaştırmıştır. İktisadî sahadaki bu görüş, siyasî hayata intikal edince, dünya yüzünde "süper güçler" diye anılan ve bu görüşlerin mümessilleri durumunda olan iki devlet hatıra gelmektedir.

Bir ABD vatandaşı için kapitalizme karşı olmak, büyük ölçüde o vatandaşın komünizme sempati duyduğu anlamına gelebilir. Veya bir Sovyet vatandaşının sosyalizm aleyhtarlığı yapması aynı şekilde o vatandaşın kapitalizme duyduğu sempati ile izah edilebilir. Sosyalizm veya kapitalizm ile siyasî yapısını özdeşleştirmiş olan bu ülkeler için ve genelde Batı âlemi için doğal karşılanacak olan böyle bir anlayış, şimdi dünyanın öteki ülkelerinde de benimsenmiş haldedir.

Türkiye bu bakımdan dikkate değer bir durum göstermektedir. Batı'nın ihraç ettiği düşünce kalıplarına göre akıl yürütmeye alışmış olanlar, aynen Batı ülkelerinde görülen "almaşıklara" göre hüküm veriyor. Şöyle ki:

Sizin, faraza, herhangi bir münasebetle sosyalizmi eleştiren bir fikrinizle karşılaşırlarsa, hemen: "Demek ki, bu adam anamalcıdır, kapitalisttir" diye hükmü basıyorlar. Yahut herhangi bir vesile ile kapitalizme karşı

olduğunuzu görünce yahut kapitalist ülkeleri eleştirdiğinize tanık olunca: "Haa, diyorlar, demek ki bunlar sosyalistmiş!"

Bu kısır mantık, düşünce ve uygulama alanında kapitalizmden ve sosyalizmden başka bir düşünce, uygulama ve zihniyet yapısı bulunmadığı varsayımından ileri gelmektedir.

Bu bakımdan Müslümanları nereye oturtabileceklerini kestiremeyenlerin sayısı günümüzde hiç de az değildir. Müslümanlar, bazılarına göre sosyalistlerin safında yer alıyor zannedilmekte, bazıları da onları kapitalistlerin safında görmektedir.

Pratikte daha da trajikomik durumlarla karşılaşılmaktadır: meselâ ABD sömürüsünü sanki mutlaka komünistler söz konusu ederler gibisinden peşin bir hükümle yola çıkanlar, bir yandan komünizme verip veriştirirken, bir yandan da ABD'ye övgüler döşemekten geri durmuyor. Türkiye'de ABD'ye karşı olmayı sadece komünistlere mal eden bir yazar, ABD'yi savunmak adına: "Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra asıl, Türkiye ABD'yi sömürmüştür. ABD ise bizden parasıyla mal almak şöyle dursun Türkiye'ye yaptığı askerî ve ekonomik yardımları milyarlarca dolara baliğ olmuştur" diyebilmektedir. Böyle bir fikre sahip çıkan kimsenin sömürüden ne anladığı sorusunu sormasak bile, vardığı neticenin tutarsızlığı kendi başına ortada değil mi?

Dışa bağımlılık konusunda ileri sürülebilecek karşı görüşü bilmiyor değiliz. Bu karşı görüşün çiğnediği sakız şudur: "Bugün dünyanın hiçbir ülkesi iktisadî bakımdan bağımsız değildir, ABD bile, en azından sırf petrole bile bakılsa, dışa bağımlı bir ekonomiye sahiptir." Kendisini "geri kalmış" diye benimseyen ülkeler yönünden böyle bir tutamağa dayanmakta bir avunma payı bulunabileceğini kabul etsek bile, böyle bir ülke ile ABD'nin dışa bağımlılığı arasında mahiyet farkı (dikkat: derece farkı değil) olduğunu göz ardı edemeyiz. ABD sınaîsi petrole muhtaçtır, fakat ABD petrol yüzünden dışa bağımlı değildir. Doları hangi ülkeye bastırsa ucuz pahalı oradan alır. Ama küçük ülkeler, yürürlükteki ekonomilerinin çarklarını döndürebilmek için kendilerini IMF'e veya benzeri kuruluşlara el açmak zorunda hissederlerse, onun öngördüğü şartlara boyun eğmeyi de göze almak zorundadırlar. Oysa ABD'ye petrol satan ülkelerin hiçbiri, ABD ekonomisini kendi isteğine göre yönlendirebilecek herhangi bir şartı dikte edebilecek durumda değildir. ABD, aldığı petrolü ister nükleer silah

imalinde kullanır, ister başka bir yerde. Ama zayıf ülke, aldığı krediyi ancak öngörülen alanda kullanabilir. Günümüzde her ülke iktisaden birbirine bağımlıdır derken, değindiğimiz bu kritik nokta dikkate alınmalıdır.

Kaldı ki, meselenin can alıcı noktası bu da değil. Kapitalist veya sosyalist mantığa göre muhakeme yürütenler, ellerinde bulundurdukları "iktisadî verileri" kullanarak dışa bağımlı olmayı sakıncalı görmeyebilirler, hatta faydalı sayabilirler. Ancak mücerret iktisadî hayatın tabiatı icabı sayılan bu olay siyasî düzleme aktarıldığında o ülkenin istikbalinin ipotek altına alındığı gözlenecektir. Bu ipoteğin çözülebilip çözülemeyeceğini düşünmeyenler için mesele yok. Fakat bu ipoteği çözmek isteyenleri ilerde güçlükler bekleyecektir.

Günümüzde artık klasik sömürge statüsünü belirleyen dokümanlar yürürlükte değildir. Fakat ilişkilerin güçlü ve zayıf tarafları hâlâ mevcuttur. Bütün ülkelerin birbirine bağlı olduğu hususundaki mütalâa tarzı da güçlü tarafın, zayıf tarafa telkin ettiği bir avuntudan başka bir şey değildir. Bağımlılık ya da bağımsızlık konusu gözden geçirilirken inisiyatifin kimin elinde bulunduğu hususunu hesaba katmak gerekiyor.

II

TÜRKİYE'NİN KONUMU

–Dış Politikada Yönsemeler–

Musallat Fikir

Türkiye'nin Tanzimat'la birlikte karşı karşıya kaldığı büyük handikap onun Batılı olma sevdası, hatta karasevdasıdır. Bilindiği gibi Türkçede karasevda dediğimiz hal bir ruh hastalığıdır. Bu hastalığa yakalanan insanın konuşma, düşünme melekeleri zayıflar, hareketleri son kerte azalır, görünüşleri kederli ve sıkıntılıdır. Diğer ruh hastalıklarında olduğu gibi burada da hastanın gerçeklerle ilgisi azalmış veya kaybolmuştur. Hastanın, sevdasını çektiği objeyle de aslında mantıkla izah edilebilecek bir ilişkisi mevcut değildir. Sevdası çekilen obje hasta için fikri sabitlerin oluşmasına vesile teşkil etmiştir sadece, daha fazla bir şey değil. Asıl hadise hastanın ruhunda olup bitmektedir. Bu tür benzetmelerin aşırılığa götürülmesindeki sakıncaları bildiğimiz için burada keselim ve Türkiye'nin Batılı olmaktan yana geliştirdiği karasevdasını teşhis etmekle kalalım.

Fakat önemli bir hususa daha değinmeden geçmeyelim. O da, hastanın kendini küçük ve aciz görmesidir. Bu da ruhî bir hadisedir. Aslında hasta kendisini aciz, çaresiz, yetersiz gördüğü için böyledir. Bu yüzden git gide içine doğru büzülür. Fazla üstüne varılırsa hasta saldırganlaşır mı, bilemiyorum. Fakat bu tip hasta cinayetten çok intihara eğilimlidir. Cinayet işlerse eğer, bunu, tuhafınıza gitmesin, insancıl duygularından dolayı yapar. Meselâ kendisinin ölümünden aile fertleri acı duymasın diye ilkin onları öldürür, sonra intihar eder.

Çok genel ve kaba hatlarıyla tablo budur. Ama biz, asıl, fikri sabitler üzerinde durmak istiyorduk. Fikri sabitlere veya musallat fikirlere musap biri, realitelerle olan ilgisini sonuna kadar götüremez. Bir noktaya gelince, zihin musallat fikir üzerinde dönenip durmaya başlar. Bu çeşit hastalardan birinin yazdığı bir romandan bahsedilir. Hasta, aşağı yukarı 800 sayfalık bir roman yazmış. Romanın ilk 5-10 sayfasında bilinen bir aşk hikâyesi konu edilmektedir. Roman kahramanı sonunda sevdiği kızı kaçırmaya karar verir,

kızı atının terkisine bindirir ve kaçırır. Fakat tam köyden çıkacaklarken at yürümez olur. Kahramanımız ne kadar "dah" dese de yürümez. Romanın geriye kalan 790 sayfası "dah dedi gitmedi" kelimeleriyle doldurulur, böyle biter.

Şimdi, dediğimiz gibi, bu çeşit bireysel hastalıkları toplumsal veya siyasal olaylara yüzde yüz tetabuk ettirmeye çalışmak, bunun için zorlanmak anlamsızdır. Fakat Türk siyasasına hâkim bazı fikri sabitleri de görmek gerek. Bu fikri sabitin veya musallat fikrin başında, Batılı olma saplantısı yer almaktadır.

Bu yönüyle bakıldığında aslında Türkiye sadece siyasî bir bunalım içindedir. Bu bunalım da son birkaç on yılda ortaya çıkmış değildir. Siyasî bunalım, hükümet bunalımının, iktisadî bunalımın veya diğer toplumsal bunalımların boyutlarını aşar. Aslına bakılırsa, Avrupa'nın Tanzimat'tan bu yana Türkiye'yi içine düşürmek istediği tek bunalım siyasî idi. Bunda başarıya ulaştılar. Meselenin siyasî olduğunu kavrayabilmiş tek adam Sultan Abdülhamit Han idi. Rejim tartışmalarıysa onun zamanında başlatıldı.

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde meydana getirilen siyasî bunalımla Cumhuriyetten sonraki siyasî bunalım arasında şöyle bir fark vardır: Osmanlı dönemindeki siyasî bunalım, ülkenin bir iç meselesi imiş gibi görüntülenmişti. Nitekim Batı'ya angaje kafaların, o dönem için ileri sürdükleri tek çözüm yolu, rejim değişikliğinden ibaretti. Bunun, Batı'nın telkin ettiği bir tuzak olduğunun farkına varılmaksızın, ülkenin hemen bütün "aydın takımı" Osmanlı Devleti meşrutî bir yönetime kavuşursa kurtulur, diyorlardı, -da başka bir şey demiyorlardı.

1923'te, Cumhuriyet kuruldu. Fakat o zaman, Türkiye'nin dış ilişkilerinde izleyeceği politikanın yörüngesini tespit problemi karşımıza çıktı. Türkiye, diğer İslâm ülkeleriyle hukuken değilse bile fiilen ilişkilerini kopardı. Her alandaki bütün ittifaklarını Batı ülkeleriyle geliştirdi. Gerçi Batı ile kurulan bu ittifakların Türkiye'nin gerçekten hür ve müstakil iradesi ile mi yapıldığı sorulabilir. Bu, konumuzun başka bir yönünü ifade eder. Realite şu ki, Türkiye, Batı ülkelerinin kendi aralarında kurmayı düşündükleri ittifaklara bile girmeye hep hevesli olmuştur. NATO'dan, AET'ye kadar...

Şimdi, AET'ye Türkiye'nin sokulması için aşındırmadık kapı bırakmayanlar bile, buraya girmemizle elde edebileceğimiz iktisadî bir hâsılanın mevcut olmadığını gözleriyle görüyor. Hep Yunanistan'ı ileri sürerek ona tanınan bazı imkânların niçin Türkiye'ye de bağışlanmadığını sormaları umulan hâsılanın elde edilemediğinin delili sayılmalı.

Fakat Türkiye'yi AET'ye sokmaya gayret edenlerin kafasındaki asıl düşünce, iktisadî değildi, siyasî idi. Bu da, temel ilkelerin neticesi olarak Türkiye'nin Batı ile özdeşleşmesi, Batı ile bütünleşmesi amacını güdüyordu. NATO'ya girmek hususunda gösterdiğimiz çırpınışlar da gerçekte, Batı ile bütünleşme hevesinin neticesidir. Yani burada da gerçekte askerî olmaktan çok siyasî bir amaç güdüldüğü söylenebilir.

Türkiye'nin 150 yıllık yanlış yönlendirilmesi olayı, Batı ile bütünleşme konusundaki saplantısında aranmalıdır.

Türkiye'nin izlediği iç ve dış politikanın özü şu iki kelimeyle karakterize edilebilir sanırım: vaziyeti kurtarma. Gerçekte, dış güçlerin yönlendirmesi ile takınılan tavır değişiklikleri, içeride adeta bir statüko değişikliğine gidiliyormuş gibi yansıtılmaya çalışılır. Mesela tek partili yönetimden çok partili demokratik hayata geçiş, bugün artık herkesçe bilindiği ve kabul edildiği gibi Türkiye'de ABD'nin etkisiyle başlatıldığı halde, bu hareket sanki o zamanki yönetimin ve genel olarak siyasî hayatımızın bir başarısıymış gibi lanse edilmiştir. Oysa mesele, hâkim dış güçlerin muhtemel ve mutasavver yeni yönlendirmelerine uyum sağlayabilecek almaşıkların ortaya çıkarılmasından başka bir şey değil. Nitekim iç siyasetteki tecrübeler bunun böyle olduğunu göstermiştir.

Politik hayatın ekonomi alanındaki izdüşümünü gözlemlemek, vurgulamak istediğimiz hususu daha canlı biçimde gösterecektir. Türkiye uzun yıllar Batı Avrupa ülkeleri ve ABD dışında herhangi bir ülkeden malî ve iktisadî yardım almayı reddetmiştir. Bu hadisenin politik sebebi dışında bir de psikolojik sebebi vardır. Batılılaşma süreci içindeki Türkiye, halkın sempatisini Batı ülkelerine yöneltmek istiyordu. Yani Türk halkı, kendisine yardım eden ülkelere karşı geliştireceği sempati ve minnet duygularını, yalnız ve ancak, onların standartlarına göre biçimlendirmesi istenilen günlük hayatında, Batılı insanın yardımseverliğine inanarak bu yolda bir mesafe kat edebilirdi. Hele Batı ülkelerine karşı verilmiş İstiklâl Savaşı gibi bir hadiseden doğan husumet duygularının yatıştırılması, bu duyguların

sempati duygularına dönüştürülmesi, Batılı insanın yaşadığı hayat standardının bu insanlara benimsetilmesi ile mümkün olabilirdi.

Batı standartlarına göre kurulmuş siyasî kuruluşlardan, söz konusu Batılı trendden sapmaya yol açabilecek bir siyasî atak beklemek yanlış olur. Teferruatta, nüanslarda vuku bulan bazı farklılaşmaların trendin gidiş yönünü etkileyecek davranışlar olmadığı kabul edilmelidir. Hatta mevcut trend kaydırılmış (shift) olsa bile, bu hadise, aynı doğrultuda yeni bir denge noktasının aranması şeklinde yorumlanmalıdır.

Nitekim DP döneminde (1950-1960) tarıma verilen ağırlık, ekonominin bünye değiştirmesine yönelik bir hadise diye alınamaz. Bunlar küçük birtakım operasyonlardır. Politikanın ana çizgisi batılılaşmanın öngördüğü doğrultuda yürümektir. Hele bu dönemde ABD'den alınan yardımları, yukarıda değindiğimiz psikolojik faktörle bir arada düşünürsek, ekonomide görülen göreli canlılığın, Batı insanına duyulan sempati duygularının geliştirilmesi yönünde etki sağladığını görürüz.

Türkiye'nin dış politikasının asıl açmazı bir türlü inisiyatif sahibi olamaması noktasında düğümlenmektedir. İç politikada gönüllü batıcılık, yani insanımızın kafa yapısının Batı zihniyetine göre değiştirilmesi ve onların birer "Batılı" haline getirilmesi hadisesi, bu politikayı ilkelerinin en başına almış bulunan yönetici takımı, dış politikada da Batı'ya bağımlı bir politika izlemeye zorlamıştır.

Yani içeride, batılıları kendi insanımıza sevdirme ve onlara benzetme gayreti, dış politikada da Türkiye'nin yönetici takımını Batı'ya şirin görünme, Batı'ya yaranma hevesine düşürmüştür.

Bundan ne çıkar? Bundan şu çıkar ki, Türkiye'nin son 60 yıla yakın bir zamandan beri izlediği dış politika esas itibariyle bir tek ana motif üzerine oturtulmuştur. Bu ana motif de, sadece psikolojiktir. Başka bir deyişle Türkiye, akıllı, menfaatlerini gözeten bir dış politika izlemek yerine birtakım heveslerini gerçekleştirme (mesela tam anlamıyla Batılı ülkeler arasında kendini saydırma) uğruna bu psikolojik motifi dış politikasının biricik temel unsuru haline getirmiş ve böyle bir uygulamaya girişmiştir.

Dâhilde kendi insanını, Batı kültürünün standartlarına göre eğitme gayreti, Türkiye'yi dış politikada da Batı'ya bağımlı hale getirmiştir.

Türkiye'nin dış politikada inisiyatif sahibi olmasını önleyen, onu şahsiyetli hale getirmekten mahrum bırakan temel ve belki de biricik unsur, işte bu batılılaşma hevesinin getirdiği psikolojik etkendir.

İç politikanın her alanında (ticarî, iktisadî, siyasî, malî, hukukî vs.) alınan kararlarda da dış politikada güdülen temel etken yönlendirici bir rol oynamaktadır. Kısacası, iç ve dış politikanın batılılaşma motifi üzerinde yoğunlaşan psikolojik unsuru, onun hem dış, hem iç politikasına baskın bulunmakta ve Türkiye'yi yönlendirmektedir.

İmdi, yönetici takımı ve alelumum "aydınlar" diye anılan zümrenin kafasında Batı kültürü vazgeçilemez bir hareket noktası haline gelmiştir. O kadar ki, bunlar arasında yapılan ve kendilerince temel sayılan konulardaki tartışmaları bile, Batı âleminin şu ucunda mı yer almalı, bu ucunda mı yer almalı noktasından yapılıyor. İster en geniş anlamıyla kapitalistlerin yanında yer almayı savunanlar olsun, ister, gene geniş anlamıyla sosyalistler nezdinde bulunmamız gerektiğini söyleyenler olsun, temel tercihlerini Batılı olmaktan yana yapmışlardır. Şimdi aralarında halledecekleri bir tek meseleleri kalmıştır. O da, yumurtayı sivri ucundan mı kırmalı, yoksa yassı ucundan mı, tartışmasıdır.

Günümüz Türkiye'sinde Amerikancı bir politika izlenmesini isteyenler tamamen homojen bir küme teşkil etmezler. Bunların arasında iktisadî görüş olarak liberal kapitalizmi, siyasal ve toplumsal yönden "batılılaşmayı, çağdaşlaşmayı" benimseyenler bulunduğu gibi, zihnî bir teşevvüş yüzünden ehveni şer diye gördükleri ABD'yi Rusya'ya karşı istifade edebilecekleri bir sığınak diye düşünen "bazı Müslümanlar" da bulunmaktadır.

Bunlardan, birinci kümede mütalâa ettiğimiz liberal kapitalizmi ve batıcılığı temelde benimsemiş olanlar hakkında söylenecek fazla bir şey yok. Bunlar, Türkiye'yi son tahlilde Batı ile bütünleştirmek isteyen bir kafa yapısı taşıdıklarından, ileri sürdükleri gerekçeler kendi mantığı içinde çelişkisizdir. Kapitalizmi benimsemiş ve Türkiye'nin Batı ile bütünleşmesini isteyen görüş sahipleri yönünden halen bulundukları çizginin dışında yer almak için ciddî bir sebep gösterilemez. Aynı şekilde Batı düşünce tarzının gereği olarak ele alındığında kapitalizmin karşısında yer aldığı farz edilen sosyalizmi benimsemiş birisi için SSCB'nin ve Çin'in vesair sosyalist ülkelerin sosyalizm adına bugün girdikleri uygulamaları beğenmemek, onları Marksizm'e ihanet ediyor diye görmek doğal sayılmalı.

Fakat konumuz onlar değil. Yukarıda değindiğimiz "bazı Müslümanlar"dır. Bunların nasıl olup da Amerikancı olabildikleri sorusu üzerinde durmak istiyoruz. İleri sürülen gerekçelere bakılırsa, bunlar sırf ehveni şer saydıkları için Amerikancılık yapmaktadırlar. Amerikancı olmakla Rusçu veya Çinci olmak arasında fark gözetmektedirler. Bu "farkın" kökenine inildiğinde söylenmek istenen hususun aslında tamamen duygusal bir farktan öteye gitmediği anlaşılabilir. Çünkü öyleleri var ki, Amerikancı olmayı, onların ehlikitap olmasıyla izah etmeye çalışıyorlar. Fakat gene bu aynı adamlar Amerikancı olmayı onların kitap ehli olmasıyla izah ediyorlar da, bu günkü İran yönetimine karşı çıkarlarken hangi gerekçeye dayanarak kendilerini haklı bulabiliyorlar, izahı güç bir husustur.

Bu "anlaşılmaz" olayın anlaşılabilir kılınabilmesi için şu varsayımlar akla gelebilir:

1. Müslümanım demesine rağmen bunların dış sermaye çevreleriyle bağıntıları olabilir.

2. Bunlar kendilerine Müslümanım demelerine rağmen bir Müslümanın haiz olması gereken bilinç düzeyine ulaşmamış olabilirler.

3. En iyimser almaşık olarak da bunların dünyanın hâlihazır politik dengesini hâlâ 1940'ların mantığı ile değerlendirdikleri tahmini ileri sürülebilir.

Bu seçeneklerin arasında şahsî çıkar, alet olunmuşluk, şahıslara karşı duyulan nefret hissi ve sempati gibi şıklara keyfî değerlendirmeler sayılabileceği endişesiyle yer vermek istemiyoruz.

Ancak şurası vurgulanmaya değer bir husus olmalı: sözünü ettiğimiz Müslümanlara Batılı şartlandırmalara boyun eğmiş, pasif, özellikle meselelere, mevcut ortamın "görüntülediği" perspektiflerden yaklaşmak isteyen kimselerdir denebilir. Bunlar Müslümanca tavrın şartlara ram olmayı değil, fakat şartlara dinin isterlerine göre müdahale etmeyi öngördüğünü bilmez görünüyorlar.

Görülüyor ki, kapitalizmi veya sosyalizmi benimsemiş ve Türkiye'yi son tahlilde şu veya bu yöntem içinde Batı'nın bir rüknü haline getirmeye niyet etmiş olan kimselerin bu görüşleri kendi içinde tutarlı ve çelişkisiz iken,

kendisini Müslümanım diye ortaya koyanların aynı görüşleri şu veya bu gerekçe ile paylaşmaya kalkmaları tutarsızlık olarak belirmektedir.

Müslümanların Batı karşısında aldıkları tavrın bütünüyle anlaşılabildiğini sanmıyorum. Bu tavrı basit bir kapristen ibaret sananlar bulunduğu gibi, konuyu saptırarak vazetmek isteyenler de bulunmaktadır. Bunlar, Müslümanların Batı karşısındaki tavrının tutarsızlığını göstermek için, hemen Sovyet tehlikesinden bahsediyorlar. Oysa Müslümanın, halen Batı adıyla anılan küfür zihniyeti karşısındaki tavırları Batı'nın hem batısına, hem doğusuna şamildir. Müslüman için, halen Batı diye adlandırılan husus yerküre üzerindeki bir coğrafî konum meselesi değildir, bir zihniyet meselesidir. Bu zihniyet hangi coğrafî konumda yer tutmuş olursa olsun, Müslümanın tavrı değişiklik göstermez.

İkincisi, bazı politik zaruretlerle Batı ile aynı safa düşmüş olmak onunla aynı zihniyeti paylaşmak anlamını taşımaz. Şöyle ki, temelde, Batı'nın küfür zihniyetine karşı çıkan bir Müslüman, şartlar gerektirdiğinde, Batı ile siyasî bir ortak cephe oluşturmakta sakınca görmeyeceği hallerle karşılaşabilir. Müslüman, böyle bir halde bile halen Batı adıyla anılan küfür zihniyetine karşı olmakta devam eder.

Öte yandan Batı'ya karşı olduğunu söyleyen herkesi, her zaman ortak bir payda altında toplamak mümkün olmayabilir. Burada niyet konusu son derece önemlidir. Niçin Batı'ya karşısın veya niçin onun yanındasın? Bu tavrı gösterirken taşınan niyet ne? Asıl önemli olan budur. Bu gün, bir komünistin, bir milliyetçinin ve bir Müslümanın, siyaseten Batı'ya karşı ortak bir tavır içinde bulunduklarını farz edelim. Böyle bir durumda, onları ortak bir payda altında birleştirmek, birleşebileceklerini sanmak yanlış olur. Çünkü belirli şartlarda Batı ile bir araya gelebilen bu görüş sahipleri, ayrı ayrı birbirlerini hasım görmeye devam da edebilirler.

Müslümanların Batı'ya karşı olduğunu söyleyerek ve bundan bazı istihraçlara girmeye çalışmak ve meselâ madem bu adamlar Batı'ya karşıdır öyleyse Doğu'nun yanındadır gibisinden bir hükme varmak son kerte yanlış, tutarsız, budalaca bir iddia olur. Hele Sultan Abdülhamit Han'ın Ruslara karşı Batı ile işbirliğine girdiğini söylemek tam bir hezeyandır. Abdülhamit Han'la Jön Türk kafası arasındaki farkı bilmeyenlere bunu anlatmak gerekiyor.

Bu iddia sahipleri Sultan Abdülhamit Han'ın da Ruslara karşı daima Batı'yı tuttuğunu iddia ediyor. Böylece, madem büyük bir Müslüman devlet adamı Batı'yı tutmuştur, o halde bugün onun yolunun izlenmemesi hata olur, gibisinden acayip bir istihraca varmak istiyorlar. Sultan Abdülhamit Han'ın, bu alandaki "otoritesini" tartışılmaz diye sunmak için adının önüne "cennetmekân" sıfatını koymayı da ihmal etmiyorlar.

Burada, şu prensibin akıldan çıkartılmamasına dikkat etmek lâzım. Sultan Abdülhamit Han'ın son yüzyıl içinde İslâm politikası bakımından oynadığı rol ne kadar önemli olursa olsun, Müslümanlar nezdinde ne kadar itibarlı bir mevkie sahip bulunursa bulunsun, onun tavır ve hareketleri her zaman, her yerde izlenmesi gereken, izlenmesi "farz" olan bir "nass" değildir. Bu bir.

Saniyen, her devlet adamı, her politikacı gibi Sultan Abdülhamit Han da kendi zamanının icaplarına göre değerlendirilmeli, hataları ve savapları o zamanın şartlarına göre bir yere konulmalıdır. Bu da iki.

Şimdi değindiğimiz bu iki prensibi aklımızdan çıkarmadan, gelelim Abdülhamit Han'ın Ruslara karşı Batı'yı tuttuğu iddiasına:

Sultan Abdülhamit Han, Ruslara karşı "Batı" ile bir ittifak kurdu ise, bunun sebebi, telkin edilmek istendiği gibi "batılılaşma" niyetinin bir neticesi değildir. Hele Batı'yı "tutması" Batı'nın ehlikitap olması sebebine dayanmaz. Çünkü o zamanın Rusya'sı da, bu günün Amerika'sı için iddia edildiği gibi, "ehlikitap" idi. Abdülhamit Han'ın Ruslara karşı Batı ile "dostane" ilişkiler kurması, o günün pratik zaruretlerinin doğurduğu bir sonuç olarak değerlendirilmelidir. Abdülhamit Han, Ruslara karşı Batı'yı tutarken aynı zamanda Batı'nın ne demeye geldiğinin de farkındaydı.

Durumu daha da vuzuha kavuşturmak için Abdülhamit Han'ın kafa yapısı ile Jön Türklerin kafa yapısını karşılaştırmalı. Jön Türkler günümüzdeki solcu veya sağcı her türlü batıcıların ağababasıdır. Bunlar, batıcı fikriyatı benimsemişler, Osmanlı Devletinin "kurtuluşunu" onun şu veya bu "dozda" batılılaşmasına bağlı görmüşlerdir. Oysa Abdülhamit Han, Batı ile ilişkilerinde Cöntürklerin taşıdığı zihniyete bütünüyle karşıdır. Onun, Batı ile ilişkileri batılılaşma niyetini gerçekleştirmeye matuf değildir.

Üstelik Abdülhamit Han'ın izlediği politikanın bizzat Allah Resulü (s.a.v.) tarafından örneği de verilmiştir. Medine'ye hicret edildiğinde yapılan işlerin birisi de, Kureyş'e karşı Yahudilerle muahede yapılmasıdır. Şimdi, bu muahedeye bakarak Allah Resulünün (s.a.v.) bir Yahudi işbirlikçisi olduğunu yahut Yahudileşme niyetini taşıdığını iddia etmek nasıl sapıklıksa, Abdülhamit Han'ın Ruslara karşı Batı'yı tuttuğunu söyleyerek onun batılılaşmadan yana olduğunu ima etmek de o kadar sapıklık olur.

Müslümanlar, Kuran'ın değişik yerlerinde kâfirlere, münafıklara ve ehlikitap denilen Yahudilere ve Hıristiyanlara karşı uyarılmıştır. Hele de ehlikitaba karşı... Bugün, ehlikitaptır diyerek Müslümanları Batı'ya peşkeş çekmek isteyenler hatırlasın: "Ey iman edenler! Eğer kendilerine kitap verilenlerden herhangi bir topluluğa uyarsanız, sizi imanınızdan sonra döndürüp kâfir yaparlar." (Âl-i İmrân, 100).

Ve şu: "Ey müminler! Din kardeşlerinizden başkasını dost edinmeyin. Onlar size fenalık yapmakta, fesat çıkarmakta kusur etmezler ve sıkıntıya girmenizi arzu ederler. Onların size karşı kin ve düşmanlıkları ağızlarından meydana dökülmüştür. Kalplerinde gizledikleri düşmanlık ise daha büyüktür. Onların düşmanlıklarına dair ayetleri açıkladık, eğer düşünür ve anlarsanız...", "İşte siz (müminler) o kimselersiniz ki, kâfirleri seversiniz. Hâlbuki onlar sizi sevmezler. Siz kitapların hepsine iman edersiniz. Onlar ise ancak sizinle karşılaştıkları zaman iman ettik, derler. Tenhada başbaşa kaldıkları vakit ise, size olan kinlerinden ötürü parmaklarının uçlarını ısırırlar..." (Âl-i İmrân, 118-119).

Batı ile maslahat icabı politik bir ilişkiye girmek başka, bu ilişki bahanesi ile Müslümanların batılılaşmasına çalışmak başkadır.

Savaş Ekonomisi

Sınaîleşme, günümüzde, büyük ölçüde "savaş ekonomisi"ne dönüşmüştür. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra sınaîleşmesini tamamlamış olan ülkeler, ekonomilerini silah üretimi başta olmak üzere her türlü savaş araç gereçlerine dayandırmaya başlamışlardır.

Savaş ekonomisi denilen olay ülkelerin sadece savunma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olsa idi, bunun üzerinde durmaya değer bir vakıa sayılmayacağı düşünülebilirdi. Ne var ki, hadise bu kadar masum ve tek

boyutlu değildir. Ekonomisini savaş araç ve gereçleri üretmeye dayandırmış yahut büyük ölçüde buna dayandırmış olan ülkeler, ayrıca pazar arama durumu ile de karşı karşıya gelmişlerdir. Savaş araç ve gereçlerine olan yatırım büyük meblağlarla ifade edildiğinden, bu yatırımların karşılığının alınması da "gerekmektedir." Ancak hiç bir ülke, durup dururken silah, savaş uçağı, gelişmiş savaş aletleri almaz. Bir ülkenin silah satın alabilmesi için her şeyden önce silaha ihtiyacı olduğunu düşünmesi, bir tehlike ile burun buruna olduğunu hissetmesi gerekir.

Silah üreticisi ülkeler, ortaklaşa işte bu pazarı oluşturmaktadırlar. Halen ABD, SSCB, İngiltere, Fransa, İtalya gibi ülkeler her çeşit silah üretiminde başta gelmektedir. Dünyanın mevcut siyasal ortamında da savaşın ve barışın sözcülüğünü yapan başlıca ülkeler keza bunlardır.

ABD-Batı Avrupa ve SSCB arasında son on yıl içinde geliştirilen detant politikası, her ne kadar bu ülkeler arasında savaş çıkmasını önleyecek bir mahiyet taşımakta ise de, aynı detant politikası, Üçüncü Dünya denilen ve genel olarak hepsi de silah ithalatçısı durumunda olan ülkelere yansımamakta, hatta tersine dönüşmektedir. Süper güçler, birbirlerinin can düşmanı görünmelerine rağmen, birbirleriyle savaşmayı önleyecek tedbirleri alırken, bu tedbirler aslında silah ithalatçısı ülkelerin aleyhine işlemektedir. İthalatçı ülkeler, sürekli olarak silah satın almak zorunda bırakılmaktadır. *Süper güçler*, bu ülkelere silah satabilmek için her fırsatı değerlendirmekte, gerekirse fırsatlar ihdas etmekte, ülkelerin tarihlerini karıştırarak birbirlerine düşmanlık, husumet duyguları uyandırabilecek eski defterleri meydana çıkartmaktadırlar. Son yılların önemli olaylarından olan Irak-İran savaşı bunun bir örneğidir. Afganistan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesini, Amerikalılar çevre ülkelere silah satarak değerlendirmek istemektedir.

Savaş ekonomisi, üretilen savaş malzemesine pazar bulunabildiği takdirde kârlı bir iştir. Esasen savaş malzemesinin müşterileri daima ülke dışında, yani başkaları olacaktır. Savaş ekonomisi böylece kaçınılmaz biçimde dünyayı, en az iki kutba ayıracaktı. Doğu ve Batı blokları kendi pazarı telâkki ettiği ülkelere sürekli silah satacaklardı ki, kurulan tesisler işlesin, savaş ekonomisi yürüsün!

O kadar ki, eğer bir ülke içinde huzur ortamı varsa, ekonomilerini silah üretimine dayandırmış ülkeler, bu huzuru bozmak, ortalığı karıştırmak için

ellerinden geleni arkalarına bırakmamaktadırlar. Gene o kadar ki, ideoloji sömürücülüğü bizzat bu süper silah tüccarları tarafından yürütülmektedir. Çünkü dünyada gerçekten bir barış ortamı kurulacak olsa, bu ortam herkesten önce süper silah tüccarlarının çıkarlarını zedeleyeceğinden duruma herkesten önce onlar karşı çıkacaktır. Nitekim şimdiye kadarki uygulamalar bu ifademizi doğrulayacak mahiyettedir.

ABD'nin ve SSCB'nin başta olmak üzere, bütün silah üreticisi ülkelerin yürüttüğü savaş ekonomisinin gıdası savaştır. ABD'nin yeni başkanı Reagan "silahlanmayı arttıralım" derken bu gerçeği vurgulamaktadır. Ancak onları bu gıdadan mahrum etmek de müşteri ülkelerin elindedir.

Camcı

Vaktiyle camcılıkla geçinen bir Yahudi varmış. Pencere camı takarmış. İşlerin kesat olduğu zamanlar bu camcı, geçeceği mahallenin çocuklarını toplar onlara birkaç kuruş verir, evlerin camlarını kırdırırmış. Bir müddet sonra da kendisi sokağın başında görünür:

- Caamciii! diye bağırırmış.

Bu fıkra bana şu son birkaç on yıldan beri bazı ülkeler arasında çıkarılan ikili savaşları tedai ettiriyor.

Kore savaşının camcıları vardı herhalde. Vietnam savaşının da...

Şimdi en son örneği Irak-İran savaşında görüyoruz. Bu savaşın arkasında da bazı camcıların bulunduğu ajans haberlerinden anlaşılıyor. Ama kimdir bu camcılar?

Şu haberi birlikte okuyalım:

> "LONDRA (Özel) — Irak-İran savaşı, Irak'ın savaş öncesi ekonomik planlarını altüst etti./Savaştan önce Irak, ekonomisinin petrol gelirlerine olan bağımlılığını azaltma yolunda çalışmalar yapmaktaydı. Ancak savaşın beklenenden de uzun sürmesi Irak'ın sermaye ve tüketim malı ithalatı ihtiyacını daha da arttırdı./Bu yüzden Irak'ın bir pazar olarak Batı ülkeleri için daha da çekici hale geldiği belirtiliyor./Savaş başlamadan önce Irak, OPEC ülkeleri içinde ikinci büyük petrol üreticisiydi. Ve elde ettiği gelirlerin

> önemli bir kısmını askeri harcamalar ve ulaştırma projeleri için ayırmaktaydı. Bu arada bazı ithal mallarının ülke içinde üretilebilmesi için ithal ikamesi programları yapılmaktaydı./Ancak savaşın başlaması ve kısa sürede sona ermemesi malî kaynak açığını ve özellikle işgücü açığını arttırdı. Doğu Avrupa ülkeleriyle ticaretin de azalması üzerine Irak Batı ile olan ekonomik ilişkilerini daha da yoğunlaştırdı./Bu yüzden Batılı sermaye çevreleri ve ihracatçılar Irak'a eskisinden de fazla ilgi duyuyorlar." (*Günaydın*, 1 Ekim 1980).

Buna benzer haberler İran hakkında da yayınlanmaktadır. Şimdi efkârı umumiyede şöyle bir hava oluşturulmaya çalışılıyor. Bu savaşta İran olsun, Irak olsun bitap düştüler. Çoğu sınaî tesisleri mahvoldu. İktisadiyatları felce uğradı. Her iki ülke de önümüzdeki dönemlerde mutlak bir iktisadî sıkıntı çekecektir. Onların "yardım"a ihtiyaçları vardır. Fakat onlara kim yardım edebilir? Çökmüş ekonomilerini, mahvolmuş sınaî tesislerini kim yeniden yapabilir? Eğer bu tesisler yeniden yapılmazsa bu ülkedeki insanlar bundan böyle nasıl yaşayabilir? İşte, camcıların mantığı budur.

Bu mantık sadece adı geçen iki ülkenin dâhilinde geçerli kılınmaya çalışılmıyor, aynı zamanda bütün dünya bu camcıların hayırhahlıklarına inandırılmak isteniyor. Bakalım önümüzdeki zaman diliminde ne olacak? Acaba savaşı camcılar mı kazanacak? Yoksa camı kırılan ülkeler pencerelerini kâğıtla, telisle, kapatmak ferasetini mi gösterecek?

III

YUMUŞAMA DÜZLEMİNDE ABD-SSCB

"Ve Amerika bir gün keşfedilecektir"
Allen Ginsberg

Çapraz İlişkiler

Tanınmış hokkabaz müteveffa Zati Sungur'un ilk kez bir programını seyrettiğim zaman ancak yedi yaşındaydım. Hayret, hatta dehşet içinde kalmıştım. Bu adam bütün bu olağanüstü işleri acaba nasıl bir esrarengiz güçle başarabiliyordu? Donup kalmıştım. Yaptığı en küçük hareketi gözden kaçırmamaya çalışarak yerimden kıpırdamadan gözümü kırpmadan seyrediyordum. Tahta bir kutuya boylu boyunca bir kadını yatırıyor, sonra testere ile kutuyu ortasından ikiye biçiyor, fakat az sonra aynı kadını ortasından biçilmemiş olarak tekrar karşımıza çıkartıyordu. Yahut içinin boş olduğunu gösterdiği ve boş olduğuna seyircisini ikna ettiği şapkasının boşluğuna elini sokarak oradan aynı anda kuşlar, tavşanlar, sonsuz kurdele yumakları çıkartıyordu. Kendi cebine koyduğu bir topu seyircilerden birinin cebinden çıkartıp gösteriyordu. Şaşırmaz ve hayran olmaz da ne yapardınız?

Bütün bunların basit bir takım düzenbazlıklar olduğunu o zaman nereden bilebilirdim? Gerçi şimdi de şapkamın içinden tavşan çıkartmak gibisinden marifetlerim yok. Ne ki, artık bunların birer düzenbazlık, gözbağcılık olduğunu biliyoruz. Aynı marifetleri siz icra edemeseniz bile bunların gözbağcılık olduğunu bilmekle bilmemek arasında fark olduğunu belirtmeye ne gerek var? Şüphesiz bu tür marifetlerin birer gözbağcılıktan ibaret olduğunu bilenler, bunu bile bile böyle oyunları salon eğlenceleri olarak seyretmeye devam edebilirler. Ama ya bunların düzenbazlık olduğunu bilmeyenler? Onlar, göstericinin marifetlerini onun zatından gelen olağanüstü, esrarengiz güçlere bağlayarak (eğer kendileri de bu marifetli adam gibi olmaya hevesleniyorlarsa) yanlış istikametlerde boşu boşuna oyalanıp dururlar.

Bu çeşit sahne erbabının birer sahtekâr olduğunu söylemeye imkân yok. Çünkü onlar kimseyi kandırmak, dolandırmak üzere sahneye çıkmıyor.

Maksatları seyirciyi eğlendirmektir. Kaldı ki, seyirci de eğlenme niyetiyle bütün bu marifetleri seyretmektedir. Ama seyirci kendi bönlüğü yüzünden göstericinin marifetlerine aldanıyor ve bunları sahi sanıyorsa kabahat kimin?

Bu kadar talaşı Zati Sungur'dan bahsetmek için çiğnemediğimi biliyorsunuz. Sadede gelelim ve sözü dünya siyaset sahnesinde devlet halinde gösteriye çıkmış iki süper gözbağcıya getirelim.

Bunların sergiledikleri oyunun sahne sanatçılarınınki gibi masum olmadığını söylemeye gerek yok. Fakat dünya sahnesinde bir oyun sergilediklerini de bilmek gerekiyor. Bu oyunda, seyirciye sunulan senaryo iki süper gücün birbirine düşmanlığı üzerine temellendiriliyor. Eğer senaryonun bu kısmını gerçeklere uygun ve doğru diye kabul edersek, o zaman, sahnede gözlerimizin önünde ikiye biçilen kadının biraz sonra nasıl olup da karşımıza sapsağlam çıkabildiğini anlamakta elbette güçlük çekeriz.

Şöyle açıklayalım: Amerika, kendisini dünyanın bir numaralı komünist ve Rus düşmanı olarak gösteriyor. Böylece antikomünist temayülleri gene bizzat kendisi tarafından bileylenmiş olan ülkeleri ve insanları kendi şemsiyesi altına toplama marifetini gösteriyor. Oysa bunu aynı Amerika'nın, Rusya'nın komünist olarak kalmasında menfaati olduğu, Rusya komünizmi reddedecek olsa en başta kendisinin itiraz edebileceği, tıpkı bir sahne gözbağcısı gibi seyircinin dikkatini ilgisiz bir yere yönelterek işini becermesi gibi gözlerden kaçırabiliyor. Amerika, Kızıl Çin'e bile Rus düşmanı pozuna girerek böyle bir gözbağcılıkla yaklaşıyor. Fakat Çin de, nutku tutulduğundan mı nedir, demiyor ki: niçin bana Ruslara karşı detant'ın zedelenmeyeceğini tekrarlayıp duruyorsun?

Bütün bunlar böyle oluyor diye Amerika'yı suçlayacağımı sanmayın. O, kendi oyununu oynuyor. Bense, böyle bir oyun için nasıl olup da koca koca ülkelerin bilet kestirebildiklerine taaccüp ediyorum. Hem de ciddi ciddi kuyruklarda bekleyerek...

*

Halk arasında yaygındır: birisi esasen bilinen bir şeyden bahsetti mi, "Amerika'yı yeniden mi keşfediyorsun?" derler. Fakat şimdi bana öyle geliyor ki, insanların Amerika'yı yeniden keşfetmeleri gerekiyor. Bilinen

Amerika'yı değil, Amerika'nın bilinmeyen yanını yahut bilinmeyen Amerika'yı...

Harrington'ın "Öteki Amerika" diye bahsettiği Amerika değil benim bir gün yeniden keşfedileceğini umduğum Amerika. Adı geçen yazar, o kitabında Amerika'nın şaşaalı, zengin, servet yüklü yüzünün arka yanında sefalet içinde yüzen bir başka Amerika'nın varlığından söz ediyordu. Bütün dünya (Amerikalılar dâhil) Amerika'yı muazzam bir servet ülkesi diye bilirken, Amerika'nın görünmeyen yüzünde açlıkla pençeleşen, işsiz milyonlarca insanın yaşadığı bir gerçek Amerika daha vardı. 200 milyonun üzerinde bir nüfusun barındığı bu ülkede işsizlerin, açlıkla pençeleşenlerin oranı yüzde 35-40 gibi yüksek bir düzeyde idi. Hayır, bunlar değil benim sözünü etmek istediğim husus. Gerçi bunlar da Amerika hakkında herkesin ortaklaşa bildiği şeyler değil.

Ben Amerika'nın pragmatizminden söz açmak istiyorum. Diyeceksiniz ki, bunu da biliyoruz. Öyle olsun! Pragmatizmin ne olduğunu anlatan felsefe kitaplarını okuyarak onun hakkında bilgi edinmiş olabilirsiniz. Fakat pragmatizmin Amerikan halkının yalnız dâhilî hayatı üzerine değil, bu ülkenin bütün dış politikasına olan etkileri üzerinde düşünmek gerekiyor.

Amerikan pragmatizmi, aslında genel Batı uygarlığı içinde yeni bir çeşnidir. Her ne kadar bugünkü "Amerikan uygarlığını" soya soya sonunda Avrupa ile aynı kökene ulaşılırsa da bu ülkenin halen geliştirmiş olduğu hayat tarzına ayrı bir uygarlık diye bakmak da mümkündür. Nitekim çoğu Amerikalı, kendinin farklı olduğunu, geleneksel Avrupa uygarlığı ile pek bir ilişkisi bulunmadığını söylemekten hazzeder.

Ama konuyu dağıtmayalım. Amerikan pragmatizmi, onun milletlerarası ilişkilerine nasıl yansıyor?

Amerikalılar, bu ülkenin kuruluşundaki birçok özelliğin bir araya gelmesi sonunda gerçek birer bireyci (individualist) olmuşlardır. Bireyci, başka bir bakışla bencil.. kendi çıkarından başkasını düşünmeyen.. her şeye çıkar açısından bakan.. ana-baba ziyaretine bile "acaba bedavadan bir öğün yemek çıkartabilir miyim" hesabıyla giden.. insanlar.

Bu kafa yapısı, ülkenin genel dış politikasında elbet etkindir. Bu kafa yapısında, gerçek dostlukların pek bir yeri yoktur. Dostluklar da aslında

çıkar ilişkileri üzerine kuruludur.

Şüphesiz yukarıdan beri söylediklerimizi bir ülkeyi ve o ülkenin insanlarını kötülemek için anlatmıyoruz. Çünkü Amerikalılar, kendilerine kötülük olsun diye bu vasıfları edinmediler. Bu vasıflar onun tabiatından çıktı.

Amerika gerçi kapitalisttir. Fakat ilişki kurduğu ülkelerin kapitalist veya başka bir şey olup olmadığına bakmaz ve değer vermez. Onun değer verdiği şey, kurulan bu ilişkiden çıkarının ne olduğudur.

Amerika'yı, ilişki kurduğu ülkenin dâhilî siyasî rejimlerinin ne olduğu da ilgilendirmez; o yönetimden bir çıkar sağlayabilir mi, ona bakar.

Bütün bu kıstaslar gerçi günümüzde fevkalâde yaygınlaşmış, genel geçerlik kazanmış bir uygulama diye görülebilir. Fakat bu uygulamada Amerikan pragmatizminin etkilerini görmezlikten gelmek mümkün olmasa gerek. Ve Amerika'yı yeniden keşfetmek gerek.

*

Dünyamızın bu günkü siyasal ortamına akıl erdirebilmek için artık eskiden bellediğimiz bilgiler yetmiyor. Bizim mekteplerde bellediğimiz bilgiler, birer malzeme olarak hâlâ işe yarayabilir. Fakat sırf o bilgilere dayanarak dünyanın bugün ulaşmış olduğu siyasal ortamın mahiyetini, ülkeler ve devletlerarasındaki ikili veya çok taraflı ilişkilerin mahiyetini kavrayabilmemiz, izah edebilmemiz kolay kolay mümkün olmasa gerek.

Halen dünya siyasasına egemen olan ilişkiler manzumesinde görünürde olanlarla, görünmeyen olanların, suyun altında kalmış olan sebeplerin arasında pek bir münasebet bulunamaz sanırım. Bulunsa bile ilişkilere hâkim olan temel faktörleri izah etmekten aciz kalınabilir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın başlarından beri siyasal hadiseleri, ülkeler arasındaki soğuk veya sıcak ilişkileri sırf ideolojik faktörle tek boyutlu izah etmek o kadar yaygınlaşmış, kafalara o kadar yer etmiştir ki, halen bu alışkanlıktan kendini kurtarabilmiş insanların sayısı iki elin parmakları ile sayılabilecek kadardır, dense yeridir. Geri kalan büyük çoğunluksa, hâlâ en azından 1940'ların verilerine göre bu günün meselelerini halledebileceğini,

günümüz meselelerine açıklık sağlayabileceğini sanan zihin tembellerinden oluşuyor.

İki dünya savaşı arasında kalan yıllarda siyasal hadiseleri ideolojik boyutla izah edebilmek belki büyük ölçüde geçerliği olan bir olguydu. O zaman komünistlerle faşistler yahut Naziler arasında kıran kırana bir soğuk savaş sürüyordu; bu savaş, sonunda sıcak savaş haline dönüştü. Faşistler, komünizmi ortadan kaldırmak, onu dünya yüzünden silmek için ellerinden geleni arkalarına koymadılar. Fakat sonunda galip gelen komünistler oldu.

Faşistlerin ve komünistlerin o zamanki kafa yapısına göre bunlar bir ülkeye komünist yahut ötekilerin açısından bakıldığında faşist "ideolojiyi" benimsetebilirlerse, o ülkelerle "entegre" olabileceklerini, yani bütünleşme sağlayabileceklerini düşünüyorlar ve hesaplarını bu tahmin üzerine kuruyorlardı. (Bu düşünce elbet bugün de bütünüyle zail olmuştur denemez, hâlâ geçerliğini korumakla beraber günümüzde oldukça değişik boyutlar kazanmıştır.)

Ancak İkinci Dünya savaşı komünizmin galibiyeti, faşizmin mağlubiyeti ile sonuçlandıysa, bu sonucun alınmasında, komünist jargonda elan faşist diye nitelenen ABD'nin müdahalesinin rol oynadığı nasıl göz ardı edilebilir?

İşte o günden başlayarak dünya siyasasını artık mücerret ideolojilerin tek boyutlu yaklaşımıyla izah etmenin imkânı ortadan kalkmıştır.

ABD olsun, SSCB olsun hâlâ, inkâr edilemez ki, dünya üzerinde bir başlarına hâkimiyet kurmak isteyen ülkelerdir. Bu hâkimiyetlerini gerçekleştirebilmek için her ikisi de hâlâ ideolojik faktöre başvurmaktan hâli kalmamaktadır. Bunlardan biri "demokrasi"nin, öteki "gerçek demokrasi"nin liderliğini üstlendikleri ve yürüttükleri iddiasındadır. Fakat demokrasinin önderliğini yaptığını ileri süren ülkelerin (ABD) bağlıları arasında sosyalistler bulunduğu gibi, "gerçek demokrasinin" önderliğini yaptığını öne süren ülkenin bağlıları arasında da gerçek diktatörleri görebilmek mümkündür.

Kısacası günümüz siyasasını ve emperyalist odakların tavırlarını kavrayabilmek için ideoloji bir başına tayin edici olmaya yetmiyor. Kaldı ki, emperyalizm artık geleneksel yöntemini (doğrudan ülke işgali)

değiştirmiştir ve bu usule zaruri ve istisnai haller dışında müracaat etmemektedir. Şimdiki emperyalizm nüfuzu altında bulundurmak istediği ülkelerin yönetici kadrolarını kendine bağımlı hale getirmeyi yeterli saymaktadır.

20. yüzyılın ilk yarısında özellikle Avrupa'da ideolojik çatışmaların yoğunlaştığı dönemlerde milletlerarası ilişkilerde bir olayın niteliğini çözümleyebilmek için ideolojik açıdan bakmak bir ölçüde de olsa yeterli sayılabilirdi. Ülkeler, prensip olarak iç rejimlerine esas aldıkları ideolojiler istikametinde kümeler teşkil ediyorlardı. Halen Doğu ve Batı diye adlandırılan ayırım, o dönemlerden kalan bir hatıra olarak kullanılmaya devam etmektedir. Fakat dünyanın bugünkü politik manzarası, ülkeler arasında meydana getirilen kümeleşmelere, o dönemlerden kalma alışkanlıkla sadece ideolojik boyuttan bakılırsa, çoğu olayın anlaşılmasında, kavranmasında acze düşülür.

Halen milletlerarası ilişkilerde ideolojik perspektifi, ideolojik boyutu biricik faktör olarak ele almak yanlış olur. İdeolojik faktör gerçi önemini bütünüyle kaybetmiştir demek mümkün değildir. Fakat ideolojik faktörün ikinci, üçüncü derecede rol oynadığı da gözden kaçırılmamalı. O kadar ki, bazı özel durumlarda ideolojik faktörün hiçbir rol oynamadığı da gözlemlenebilir.

Milletlerarası ilişkilere ve "ideolojik kümeleşmelere" tek boyuttan baktığımızda halen SSCB ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki sürtüşmenin mahiyetine akıl erdirebilmek imkânsız kalır. Aynı şekilde, sosyalist Yugoslavya ve diğer sosyalist ülkelerle kapitalist Amerika Birleşik Devletlerinin; en önemlisi ABD ile SSCB'nin nasıl olup da dostane ilişkiler içinde bulunabildiğini anlayabilmek kolay olmaz. Komünist ülkelerle kapitalistler arasında nasıl oluyor da "detant" politikası izlenebiliyor, aynı ideolojiyi paylaşıyor görünen ülkeler arasında sertlik sürüyor? Mesela nasıl oluyor da, komünist Çin, komünist Rusya'ya karşı kapitalist Amerika'nın desteğine ihtiyaç duyuyor? Ve de ABD böyle bir destek olmaya rıza gösteriyor?

*

Öte yandan, son Irak-İran savaşı dolayısıyla İslâm ülkeleri arasında da bir birliğin, dayanışmanın olmadığı hususu vurgulanmaktadır. Ancak bu son

durum yukarıdaki paragraflarda değindiğimiz hususlardan oldukça farklı bir yaklaşımla izah edilmelidir. Öncelikle belirtilmeli ki, halen İslâm ülkeleri diye anılan devletlerde İslâmî yönetim biçimleri yürürlükte değildir. Bu ülkeler oradaki yönetim kadrolarının temayüllerine göre yönetilmektedir. Esasen İslâmî saiklarla hareket edilmiş olsaydı, en başta böyle bir savaşa gerekçe teşkil edecek zemin bulunamayacaktı. Öyleyse buradaki yanlışlık, savaşın iki İslâm ülkesi arasında cereyan ediyor diye sanılmasından ileri geliyor.

Kaldı ki, Orta Doğu ülkelerinin milletlerarası ilişkilerde Doğu ve Batı "blokları"ndan birinin yanında yer alması keyfiyeti de gene bütünüyle ideolojik faktörle izah edilemez. Durum, bu ülkelerin dâhilî rejimleriyle izah edilmeye de pek müsait değildir. Mesela Mısır... Nasır zamanında siyasî rejimi ne idiyse bugün de o. Fakat o zaman SSCB'nin yanındaydı, şimdi ABD'nin...

Daha çarpıcı bir örnek Şili-SSCB ilişkilerinde görülüyor. ABD'ye karşı sosyalist Allende'nin Şili'sini desteklemeyi reddeden bir SSCB, bugün faşist dediği Pinochet'nin Şili'sini destekleyebilmektedir.

Kısaca toparlarsak: milletlerarası ilişkilerde halen ideolojik faktörü tek kıstas olarak alırsak, karşımıza çok şaşırtıcı ve izahı gayrı kabil tablolar çıkar.

Geleneksel (klasik) fizik bilgilerimize dayanarak bir roketin aya gitmesine, sonra geri dönüp dünyaya gelmesine akıl erdirebilmemiz nasıl mümkün değilse, geleneksel politika verilerine dayanarak halen dünya siyasetinin gündeminde yer alan meselelere de vakıf olmamız ve nüfuz edebilmemiz öylesine mümkün değildir.

Halen siyaset sahasında kafa yorduğunu zanneden pek çok kimsenin zihnindeki teşevvüş değindiğimiz bu basit vakıadan ileri gelmektedir. İnsanlık tarihinde 20-30 yılın belki fazlaca bir önemi bulunmadığı söylenebilir. Fakat 20-30 yıl önce okunmuş bir tarih kitabına bakarak bu günün meseleleri hakkında hüküm sahibi olmak, günümüzün meselelerine akıl erdirebilmek çok zor, belki de imkânsızdır. Bu, 20-30 yıl önceki vakıaların değişmiş olmasından ileri gelmez elbet. Fakat 20-30 yıl önce olmuş bitmiş vakıaların yorumunda bu günkü kavrayışımızın değişmiş olmasından ileri gelir.

20 veya 30 yıl önce, sosyalist ülkelerle kapitalist ülkelerin barış içinde bir arada yaşamaları (detant) sadece filozoflara mahsus bir hayalden ibaret diye görülebilirdi. İşçi haklarını korumak ve sömürüye son vermek adına sosyalist devrimi yapan ülkeler, günün birinde ülkelerinde sosyalizmi yerleştirmeyi umabilselerdi bile, bir süre sonra sosyalist ülkelerin toptan kapitalist ülkelerce bir yolu bulunup sömürülebileceğini herhalde tahayyül edemezlerdi. Fakat günümüz dünyasında sosyalistlerle kapitalistler arasında "barış içinde bir arada yaşama" hayal olmaktan çıkmış, gerçeğin kendisi haline gelmiştir. Ne var ki, hâlâ böyle bir gerçeği görmek istemeyenler sosyalistlerle kapitalistleri kedi ile köpek gibi birbirinin düşmanı farz ediyor ve dünya siyasetini izah için bu faraziyeye dayanıyorlar.

İşin ilginç yanı, hem sosyalistler, hem kapitalistler bu yanlış faraziyeye inanılmasını sağlamak için bütün güçleriyle çalışıyor ve bütün propaganda araçlarını bu yolda bol bol kullanıyorlar. Bu propagandaya inananların çokluğu bu işte gösterilen başarının ölçüsü sayılmalı.

*

1980 yılında ABD mahreçli bir haber bütün dünyaya yayıldı: bir Amerika dinleme aracı yanlış sinyal veresi imiş de, Amerika'nın ilgili ordusu bir Sovyet tecavüzüne karşı üç dakika süreyle alarma geçirilesi imiş.. Aynı araç daha önce de böyle yanlış bir sinyal vermişmiş. Amerika gene alarma geçmiş imiş. Böylece bu arızalı araç devreden çıkarılmış... ABD, bu "olay"ı bütün dünyaya, elbet bu arada Sovyetlere de duyuruyor. Şimdi insanın aklına gelmez ve demez mi ki: "Madem böyle yalan yanlış işleyen bir aracın var, ne diye bunu cümle âleme ilân edip de hem kendini rezil edersin, hem âlemi telaşa verirsin?"

Fakat hayır. Bu haber ilân edilmeli ki, bazı gerçekler gözlerden kaçırılabilsin. Biz de diyelim ki: "Vay canına, bunların harbe tutuşmaları an meselesi. İki taraf da her an teyakkuzda duruyor. Vaziyet tehlikeli!" ABD, dünyaya bunu dedirtebilmek için arada bir ve sık sık böyle balonlar uçuruyor. Böylece gözü küllenmeye müsait olanlar da ya Amerika'nın yahut Sovyetlerin şemsiyesi altına sığınma zaruretinden bahsediyor.

Fakat 20 yıl, 30 yıl önceki uygulamalara ve o günlerden kalma mutalara bakarak ahkâm yürütmeye kalkışılırsa bütün bu işlerin, çevrilen dolapların

bir sahtekârlıktan ibaret olduğunu anlamak zordur. Çünkü Öklidçi olmayan bir düzlemde Öklidçi varsayımları kullanarak bir yere varılamaz.

"Kimsenin aklından geçirmediği şeyler olacak Avrupa'da. Bütün demokrasiler, bütün toplum kurumları, bankalar, bilim, Yahudiler, hepsi bir anda yoklara karışacak, korkunç felâket topunu silip süpürecek. Kalsa kalsa Yahudiler kalır; felâketten kendilerine kâr payı çıkarmanın yeni yollarını arar bulurlar.../... Avrupa ülkelerinin tabiata aykırı, iflâh bulmaz siyasal yapısı, tek başına, bu kıyamet gününü başlatmaya yetecektir. Tabiata aykırı başlayan tabiata aykırı sürer gider. İnsanlar arasında ufacık bir azınlık bütün insanlığa sahip çıksın, olmaz bu. Oysa Avrupa'nın ne zamandır Hıristiyanlığa aykırı, şimdi de tam tamına Allahsız siyasal müesseseleri, hepsi, yalnız ve yalnız bu amaçla kurulmuş müesseselerdir. Bu tabiata aykırı durum, bu "çözüm yolu olmayan" siyasal meseleler (ki, aslında herkes biliyor bunların iç yüzünü) sonunda ister istemez muazzam, kesin, parçalayıcı bir siyasal savaşa yol açacak." (Dostoyevski, *Puşkin Üzerine Konuşma*'dan).

Eğer şu yukarıya aldığımız satırlar bugün söylenmiş ya da yazılmış olsa idi, sanırım çoğumuz bu keskin kâhinin bildirdiklerine dudak büküp geçebilirdik. Ne ki, bu satırlar, bundan yüzyılı aşkın bir zaman önce 1880'de, daha bildirilen savaşın (Birinci Dünya Savaşı) ortalarda hiçbir emaresi, alâmeti, işareti yokken söylenmiştir. İşin şaşırtıcı yanı, söylenenlerin tümü de eksiksiz gerçekleşmiştir. Harp patlamış, demokrasiler batmış, onların yerine faşist ya da sosyalist diktatörlükler kurulmuş, Yahudiler bir an için yoklara karışmışlarsa da, ikinci harpten sonra korkunç felâketten kendilerine kâr payı çıkarmanın yollarını bulmuşlar ve sonuçta bu tabiata aykırı siyasal yapı gene tabiata aykırı biçimde etkinliğini "yeni" bir dengede sürdürmeye devam etmiştir (ediyor).

Şimdi kullandığım "denge" kelimesi ağzımdan bililtizam çıktı. Yoksa gerçekte, yeni bir denge kurulduğuna dair elimizde sanırım pek de göze batar gerekçeler bulunmuyor. Bugün, Batı ile Doğu arasında var olduğu söylenen ihtilâf aslında suni bir durumdur. Hatta ihtilâftan çok itilâfın (uzlaşma) olduğunu ileri sürmek akla daha yakın gelmektedir. Doğu ile Batı arasındaki görünüşteki sürtüşmeyi bir muvazaa değil de, gerçek bir ihtilâf diye alırsak, Dostoyevski'nin yüz yıl önceki kehanetini gözümüzü kırpmadan bugün için de tekrarlamamız mümkün olurdu. Ne var ki, mevcut

siyasal yapının bugün, yüz yıl öncesine göre çok değiştiğini kabul etmek zorundayız. Kapitalist blokla sosyalist blokun çıkarlarının en tepelerde birleştiği, net olarak görünmektedir. Bunu göremiyor ya da kabul etmiyorsak, yani Doğu ile Batı'yı halen kedi ile köpek gibi birbirine düşman ve hasım diye alıyorsak, o zaman, geçen savaşlara benzer yeni bir savaşı beklemekte haklılık kazanabilirdik. Fakat böyle bir savaş çıksa bile, bu savaş, artık sosyalistlerle kapitalistler arasında olmayacaktır. Siyasal güç sahiplerinin iplerini elinde tutan sermaye çevrelerinin (çok uluslu şirketler) her iki blok üzerindeki çıkarlarını ve etkilerini hesaba katarak belki biraz müphem gibi görünen söz konusu "itilâf" faktörü ile aydınlığa kavuşturulabilir. Böylece her iki tarafın mevcut düzenin savunucuları oldukları daha iyi anlaşılabilir.

Halen bütün dünyada siyasal bir tedirginliğin alabildiğine yürürlükte olduğunu itiraf etmekten kaçınıyor değiliz. Ancak bu tedirginliğin sebebi, sosyalist ve kapitalist otorite merkezleri arasındaki anlaşmazlıktan doğmuyor. Deyim yerindeyse, siyaset sahnesine yeni bir gücün, Müslümanların, çıkmak hususundaki çabaları değinilen tedirginliğin bizce başlıca etkenlerinden en önemlisi sayılmalıdır. Doğu ile Batı arasında zaman zaman bozulduğundan dem vurulan siyasal denge, bize kalırsa, bu günkünden daha sağlam bir yapıya hiç bir zaman kavuşmamıştır. Ancak Doğu ile Batı arasındaki dengenin bozulduğu söylenirken bunların kontrolleri altında tuttukları nüfuz bölgelerindeki oynamalar, değişmeler, dönüşümler söz konusu edilmek isteniyorsa, bu alanda bir hareketliliğin bulunduğu itiraf edilmelidir.

Toplumsal ve politik alanda bozulan bir denge kolay kolay eski haline iade edilemiyor. Hatta bir anlamda, bozulan bir dengenin eski haline iadesi söz konusu değildir. Çünkü yeni kurulacak denge, artık eski denge değildir; yeni şartlara göre ayarlanmış, yeni şartların ortaya koyduğu yeni bir dengeden bahsetmek gerekir. Bu yeni denge, toplum veya politika hayatına yeni bir istikrar statüsü sağlamış olsa bile, bu statüye eski statünün yeniden yürürlüğe girmiş olması gözüyle bakılamaz. Yeni, başka bir statüdür söz konusu olan artık.

Birinci Dünya Savaşının belli başlı amaçlarından biri, dünyanın politik dengesini yeniden kurma düşüncesi idi. Sultan Abdülhamit Han'ın hal'line kadar, dünya politikasına yeni bir denge noktası arayan Batı ülkeleri,

Abdülhamit Han'ın geliştirdiği mukabil politika (yaygın adlandırmayla panislâmist politika) karşısında başarılı olamamışlardı. Ancak yeni yöneticilerin (İttihat ve Terakki) eliyle Abdülhamit Han'ın güttüğü politikadan vazgeçilince, mevcut denge de sarsıntıya uğramıştır. Sözünü ettiğimiz politik denge, kaba hatlarıyla ve genel çizgileriyle, Müslüman ülkelerle Hıristiyan Batı ülkeleri arasında söz konusu olan kuvvet denkliğiyle karakterize edilebilirdi. Birinci büyük savaşla, dengeyi sağlayan güçlerden biri (İslâm) bertaraf edilmiş oldu, ne var ki, İslâm gücünün dünya politik sahnesinden çıkartılması Avrupa'nın umduğu gibi yeni bir denge hâsıl edemedi. Çünkü Rusya'da, Batı'ya karşı beklenmedik gelişmeler oldu. Biz burada, konuyu tamamen makro bir düzeyde görmeye çalışıyoruz. Bu bakımdan mikro düzeydeki gelişmeleri bir an için ihmal ediyoruz. Bu açıdan bakınca, Doğu'da Osmanlı Devletini yıkan Avrupa'nın, bu kez onun yerine SSCB ile karşılaştığını görüyoruz. Başka bir deyişle, Avrupa'nın Birinci Dünya Savaşıyla elde etmek istediği mutlak dünya hâkimiyetine karşı bu sefer de SSCB engeli dikildi. İkinci Dünya Savaşı, Batı ile Doğu arasında pahalı bir kuvvet sınaması oldu. Bu kadar pahalıya mal olan bir sınama sonunda nasıl bir denge kurulabildi?

Gerçekten günümüzde dünyanın politik dengesi çıkarlar konusunda karşılıklı bir uzlaşmaya dayanmaktadır. Batı dünyası içindeki bölünmeler (ABD'nin temsil ettiği Batı ve SSCB'nin temsil ettiği Doğu) ve bunların nüfuz ve çıkar sahalarının ayrılması, söz konusu dengenin temeli sayılmaktadır. Ne var ki, her iki kesimin güç dayanağı olan enerji kaynakları, sadece söz konusu blokların dâhilî üretimine bağlı olmadığı gibi, onların mülkiyetinde de değildir. Dünya siyaset literatüründe *süper güçler* diye anılan devletler, bu kaynakların ya işletmecisi durumundadırlar ya da enerji kaynağının rakabesini (kuru mülkiyetini) elinde bulunduran ülkeler üzerinde kurdukları nüfuzlarıyla söz konusu kaynaklardan yararlanmaktadırlar.

Kısacası, iktisaden geri kalmış denilen ülkeler, *süper güçler* bakımından altın yumurtlayan tavuk durumundadır. Bu bakımdan mevcut politik dengenin ayakta durmasını sağlayabilmek için, süper güçlerden hiçbiri nüfuzu altında bulundurduğu ülkeyi elinden çıkarmaya yanaşmak istemeyecektir. Meğerki kendi aralarında yeni anlaşma zeminleri tesis etmeye eğilim göstermiş olsunlar.

*

Meselenin bir yüzü süper güçlerin arasındaki bu politik dengenin sarsıntısızca yürütülmesi hususundaki genel espridir. Oysa öte yandan, enerji kaynağı diye bilinen ülkelerin kaynak olma ve bu kaynakları devam ettirebilme bakımından arz ettiği şartlar, onlara ebediyen muhtaç olmayı bekletmeyecek bir görünüştedir. Başka bir deyişle, bilinen enerji ham madde kaynakları kısıtlıdır. Nitekim yapılan araştırmalar (Roma Kulübü adıyla bilinen bilimsel araştırmalar kuruluşunun yaptığı araştırmalar bunların başında gelmektedir) meselâ İran petrol rezervlerinin 2000 yıllarında kuruyacağını, diğer ülkelerde de gerek petrolün gerek diğer stratejik hammadde kaynaklarının önümüzdeki yüzyılın başlarında tükeneceğini göstermektedir. Bu araştırmalar, şüphesiz *ceteris paribus* (yani bugünkü teknolojinin mahiyeti ve niteliğinin değişmeyeceği faraziyesine müsteniden) yapılmaktadır. Bununla beraber elde edilen bulgular, süper güçleri telaşlandırmaktan geri kalmamaktadır.

Dolayısıyla süper güçler, yeni ham madde kaynakları bulma konusunda dünya ölçüsünde bir yarışa girmişlerdir. Hammadde kaynakları tamamıyla tüketilirse ve ikame maddeler bulunamazsa dünya nasıl bir manzara gösterecek, bu ayrı bir konu. Bu gün realite olarak görülen husus, süper güçler arasında vuku bulmakta olan dalgalanmaların, hammadde kaynağı diye bakılan ülkelerdeki yansımasıdır. Merkezi ABD'de olan Dünya Bankası 1978'de yaptığı bir açıklamada, halen petrol ülkesi diye bilinen (ki bunların birçoğunun rezervleri bu yüzyılın sonunda veya önümüzdeki yüzyılın başlarında kurumuş olacaktır) mıntıkaların dışında, birçok ülkede yeni petrol rezervlerinin ortaya çıkarıldığını açıklamıştır. Bu ülkelerin arasında Türkiye'nin de adı geçmektedir. Arjantin, Bangladeş, Bolivya, Çad, Mısır, Pakistan, Suriye, Tayland, Tunus, Zaire vs. müstakbel petrol ihracatçısı ülkeler olarak görülmektedir.

Süper güçler arasındaki uzlaşmanın devam ettirilebilmesi için göstermelik olarak ortaya çıkartılan sürtüşmelerin izdüşümü bu ülkelere toplumsal ve ideolojik bir karakterde yansımakta ya da yansıtılmaktadır. Aslındaysa bu ülkeler muhtemel müstakbel el değiştirmeler için hazır bulundurulmak istenmektedir.

Bloklar halinde resmedilen günümüz siyasî coğrafyasında bir bu blokların mümessili durumunda olan "süper devletler", bir de onların uydusu olarak hareket eden devletler, bağımlı devletler var. Bu ikinciler mensubu bulundukları blokların kendilerine gösterdiği doğrultularda karar almak zorunda bırakılmaktadır.

Şimdi bu günkü dünyanın bize gösterdiği siyasî statüye değişmez bir muta olarak bakıyorsak, o zaman, elimizden gelen fazla bir şey olmadığını kabul etmeliyiz. Fakat bu statü, tarihin başından beri böyle kurulmuş değildi ki! Bu statü de insanların bir eseridir. Öyleyse ona, değişmez bir muta olarak bakmak yanlıştır.

İster Demirperde diye adlandırılsın, ister onun dışında bulunan ve demokratik denilen ülkeler olsun (ki biz her ikisini birden toptan Batı diye adlandırmayı tercih ediyoruz), dünyanın geri kalan yoksul ülkelerini kendi hegemonyaları altına almışlardır. Ancak bu hegemonya, bundan önceki yüzyıllarda görüldüğü gibi her zaman açık bir şekilde görünmemektedir. Özellikle bu ülkelerin dünyadan habersiz bir yurttaşı olarak yaşıyorsanız, üzerinizde bulunan söz konusu hegemonyanın varlığını bile inkâr ve reddedebilirsiniz. Bu açıdan sanırım, meselâ bir Bulgar yurttaşı da kendini özgür sanmaktadır. Fakat bizim bu ülkeyi dışarıdan değerlendirmemiz, onun hakkında bize daha açık bir fikir verebilecektir. Mesele, yalnızca Demirperde ülkeleri için değil, demokratik denilen ülkeler için de aynıyla böyledir. Hegemonyanın niteliği bakımından bir mahiyet farkı değil, olsa olsa bir doz ve derece farkı söz konusu olabilir. Böylece çağımızda ülkelerin dış politikasını onların iç politikasından ayrı bir hadise olarak görüp değerlendirme imkânı kalmamıştır diyebiliriz. Tıpkı kapalı ekonomiler (ev ekonomisi) gibi kapalı politikalar da unutulmuştur.

*

Dış politikasını iç politika ile ahenkli biçimde yürüten veya yürütmek zorunda olan ülkeler yalnızca başkalarının dümen suyunda gitmek durumunda kalan yoksullar değil; aynı zamanda iktisaden güçlü pozisyonda bulunan ülkeler de aynı yönde bir politika izlemektedirler. Sebepler ve elde edilecek neticeler farklı da olsa bir ülkenin izlediği dış politikasını onun iç politikasından ayırmak kolay değildir.

Ancak zengin ülkelerle, bu ülkelerin dümen suyuna sokulmuş yoksul ülkelerin bu hususta izledikleri "entegre politika" arasında şu önemli farka değinmek gerek: zengin ülkeler (alışılmış deyimiyle özellikle süper güçler) hâkimiyetleri altında bulundurdukları ülkelerin iç politikasında izlenecek yolları kendileri belirlemektedir. Başka bir deyişle yoksul ülkede hangi yönetim biçimi ve hangi yönetici takım yürürlükte ve iş başında olmalı ki, hâkim olan dış devletin o ülkeden elde edebileceği çıkarlar herhangi bir güçlükle karşılaşılmadan kolayca sağlanabilsin. Dış güçlerin bu husustaki programlarında zaman zaman aksamalar, evdeki hesabın çarşıya uymaması kabilinden bir takım tökezlemeler olsa bile, bu tökezlemeler daima küçük sarsıntılarla atlatılabilmektedir.

Zayıf ve yoksul ülkeler (aslında böyle maddî bir temellendirme yapmak yerine moral bir temellendirmeye giderek kişiliksiz ülkeler demek daha uygundur; çünkü yoksulluğa rağmen kişiliği korumak mümkündür daima), evet, kişiliksiz ülkeler, kendileri için dışarıdan çizilmiş dâhilî politikanın hedeflerine göre bir yol izlemekte genellikle güçlük çekmezler. İster iktisadî veya malî alanda olsun, ister eğitim veya idare alanında olsun, hatta isterse idarî rejimi değiştirme söz konusu olsun, güçlü dış devletin izlediği politikanın ana hatlarında değişiklik olmadıkça zayıf ülke kendisi için öngörülen yeni politikaya adapte olmakta büyük engellerle ve sarsıntılarla karşılaşmaz. Çünkü öngörülen yeni politikaların halka benimsetilmesi bakımından, kitle iletişim araçları, dış gücün isterleri doğrultusunda hizmet vermeye amadedir.

Şimdi bu ülkelerin tâbi olduğu hegemonyayı birdenbire fark edip parçalamaları kolay değildir. Ama tarihin dünyayı getirdiği bugünkü nokta, bu günkü mevcut statü bir kader olarak kabul edilmiyorsa, o takdirde, istikbal için alınacak kararlarda insanlar kendilerini daha serbest hissedeceklerdir, hissetmek zorundadırlar.

Jacques Chessex *Dev* isimli romanının bir yerinde, lise öğrencilerini anlatır. Bu ilginç pasajın bir yerini aşağıya alıyorum:

> "Haykıra haykıra avlunun bir yanından öte yanına koşar dururlardı. Vietnam'da barış için, Ürdün'e İsrail hava akınlarını protesto etmek amacıyla, cinsel özgürlük isteyerek, bayan Golda Meir'in aleyhinde, Nixon'a karşı, Amilcar Cebral'ın ölümünün öcünün alınması bahanesiyle, yani her fırsatta gösteriler

> düzenlerlerdi. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında bildiriler dağıtırlar, buz gibi soğuk kış günlerinde sokaklarda atom silahlarına karşı posterler satarlar, kar altında dinsel sloganlar haykırırlar, sonra işi kartopu oynamaya dökerler, birbirlerine avuç avuç kar fırlatırlar, sonra da koşa koşa sınıfa girer, oyundan yorgun düşmüş köpek yavruları gibi sıralarına çökerlerdi."

İsviçreli lise öğrencileriyle ilgili bu tasvir, bir yerde, acaba dünya kamuoyunun minyatür bir simgesi değil midir dersiniz? Dünya kamuoyu da, bu masum lise öğrencileri gibi, satıhta kalan bir sürü şeylerle uğraştırılmıyor mu? Ama derinlerde, görünen kısımların iç yüzeylerinde, onları şu veya bu sebeple harekete geçiren kuvvetler, kendi sinsi dolaplarını döndürüp durmaya devam ederler.

Rusya, Şili'yi Amerika'ya peşkeş çeker, fakat bunun kaygısı lise öğrencilerine düşer. Amerika, 50 bin askerini Vietnam'da kırdırdıktan sonra çekilir, dünya ağzı bir karış açık, bu işi Amerika'nın yenilgisi diye kabul eder.

Tito'nun bacağı kangren olur, bakarsınız, gazeteler dünya sulhunun bozulacağından dem vurmaya başlamış.[1]

En az otuz yıldan beri Sovyetlerin kesin nüfuz sahası içinde bulunan Afganistan, bakarsınız, bir tek gün içinde Moskof istilasına uğrayıvermiş gibi gösteriliverir. Dünyada siyasal güç dengesinin bozulma tehlikeleri tekrar gündeme gelir.

Hint Okyanusuna, Amerikalılar, İngilizler, Ruslar filolarını takviye etmek üzere taze kuvvetler gönderirken, bütün siyaset yorumcuları bu hadisenin üzerine üşüşerek, yeni bir savaş tehlikesinden bahsetmeye, falan ülke Amerika'ya, filan ülke Rusya'ya bağlı kalırsa tarafların ancak böyle bir durumda yeni bir savaşı göze alamayacakları hususunda ahkâm kesmeye başlarlar.

Bütün bu görüntülerin altında telkin edilmek istenen bir tek kesin vakıa var, o da, Doğu ile Batı'nın rekabet içinde bulunduğu fikrini kafalara, silinmez dövmeler halinde kazımak...

Herkes, böyle bir rekabetin bulunduğuna kesin biçimde inanacak ki, estirilen rüzgârların döndürdüğü çarkların kimin, kimlerin işine yaradığının

farkına varılmasın!

Dünya siyasetinin iplerini şimdilik ellerinde bulunduran güçler, siyasî atmosferi öyle gergin ve gerilmiş durumda gösteriyorlar ki, herkes kopacak kasırganın şiddetinden kazasız belasız kurtulabilme güdüsüyle sığınacak bir yerler arıyor. Bunların arasında lise öğrencileri gibi samimiyetle ürkenler olduğu gibi, profesyonel kışkırtıcılar da mevcut. Bu profesyonel kışkırtıcılar kendilerini ister sosyalist diye bilsinler, ister milliyetçi diye bilsinler, yukarıda değinilen İsviçreli lise öğrencilerinden daha bilinçli olmayan kitleleri peşlerine takıp sürükleyebilmektedirler. Fertler, sağduyularından boşandırılmış halde, kitle psikolojisinin gereklerine göre hareket ve muhakeme etmeye şartlandırılmışlardır.

Günümüzde, reklâm ve propaganda öyle yöntemler bulup geliştirmiştir ki, kitleler farkında bile olmadan onların etkisi altında bırakılabilmektedir. Bir zamanlar, sinema filmleri arasına sıkıştırılan "tek karelik" filmlerin kitleler üzerinde belirgin etkileri olduğu, "tek karelik" filmlerle kitlelere belirgin eğilimler kazandırılabildiği gözlenmiştir. "Tek karelik" film yöntemiyle yapılan reklâm şöyle oluyor: normal bir filmin arasına tek karelik bir görüntü yerleştiriliyor, filmin projeksiyon makinesi önünden geçiş hızı saniyede meselâ 16 kare ise, filmi seyredenler, araya yerleştirilmiş olan bu bir tek kareden ibaret olan filmi saniyenin ancak 16'da biri kadar görebiliyor. Bu süre o kadar kısa ki, seyredenler, böyle bir görüntüyü görüp görmediklerini bile fark edemiyor. Araya yerleştirilen bu tek karelik film, diyelim kızarmış bir tavuk resmini gösteriyorsa, sinemadan çıkan seyirciler dağılırken, bilinçsizce tavuk yeme özlemi duyuyor. Bu reklâm, Amerika'da her işte olduğu gibi, gıda işinde de büyük şirketlerin at oynattığı bir ortamda yapılıyorsa, sinemaya giden her kişiye "şirketten" bir tavuk yedirilecektir, demektir.

Ancak bu tür reklâm, dürüstlükle bağdaştırılmadığı için yasak edildi. Bununla birlikte kitleler, buna benzer basit şeylerle etki altına alınabilmekte, reklâmcının, propagandacının niyetlendiği yöne sevk edilebilmektedir.

Aynı şey, siyaset alanında da kullanılmaktadır. Belirli odakların görüşleri, yorumları, kitleleri yönlendirmekte, şartlandırmaktadır. Söz konusu propagandanın uzun yıllar sürdürülmesi şart değil. Kısacık bir zaman aralığında yapılan bir propaganda bile amacını kolaylıkla gerçekleştirebilir.

Zaman zaman ABD ile SSCB arasında sürdürülen ağız dalaşması, her zaman yemişlerini devşirmeyi başarmıştır. Bu sözümona iki hasım güç arasındaki gerginliğin son haddine ulaştığı yolundaki propagandanın arkasından daima her iki taraf da "oluşturulmuş kamuoyu" nezdinde rahatlıkla silah ticaretini sürdürebilmekte; karşı tarafın şerrinden kaçmak isteyenler, beri tarafın kucağına düşürülmektedir.

Şurası var ki, zaman zaman ABD'nin ya da SSCB'nin dünya kamuoyuna gösterdiği tek karelik filmlerin etkisinden kitleleri kurtarmak, onların şartlanmışlıklarını parçalayabilmek oldukça zor görünüyor. Çünkü bu tek karelik filmler bütün dünya sinemalarında aynı anda gösterilme şansına malik. Gerçeğin görüntüsü ise ancak kıyıdaki köşedeki "sinemalarda" sergilenebiliyor.

Böylece dünyada olup biten olaylara Amerika'nın yahut Rusya'nın verdiği gözlüklerle bakıyorsanız, işiniz kolaydır. Bu iki emperyalist ve hegemonyacı sömürgen, kendilerinden yana olmanızı sağlayacak dokümanı elinize istediğiniz kadar, hatta istemediğiniz kadar verebilir.

Moskofların Afganistan'ı işgalini söz konusu ederek Humeyni'nin şapa oturduğunu, İran'ın ABD'ye karşı güttüğü politikanın boşlukta kaldığını iddia edebilirsiniz. Bu vesileyle İran'a artık Amerika'nın yanında ve himayesi altında kalması gerektiği yolunda nasihat çekmeye kalkışabilirsiniz. Gerekçeniz hazır çünkü: Moskoflar, Afganistan'da İran sınırı yakınlarında askerî yığınak yapmaya başlamışlar! Peki, ama Moskof tehlikesi için onun sizin sınırınızda bulunması gerektiğini kim söylemiş? Küba da mı Sovyet sınırında yoksa?

Amerikan yanlılarının, istismar etmeye başladıkları konulardan biri de, Müslüman ülkelerde, özellikle Müslümanca düşünen ve ABD tehlikesine karşı öteden beri uyanık bulunulması gerektiğini söyleyenlerin bu fikirlerinin kaynağını Humeyni'ye bağlamalarıdır. Gözden kaçırmak istedikleri nokta, Müslümanların ta bidayetinden beri ABD'nin veya SSCB'nin uyduluğunu reddetmeleri, böylesi uydu politikaya karşı günü gününden tavır almalarıdır. Humeyni, uygulama sahasında böyle bir politikanın müşahhas örneğini verdiği için dikkatleri çekmiştir. Yoksa Müslümanların Amerika yahut Rusya uyduluğunu reddetmesi iki aylık bir mesele değildir.

Görün ki, bazı Amerikancılar, Humeyni'nin, ABD'nin İran'a karşı uygulayacağını söylediği iktisadî ambargo tehdidi karşısında Moskofların yardım talebinde bulunması teklifini reddetmesini, Afganistan'ın işgali olayına bağlayarak İran'ın artık "uyandığını" ve Rus yardımının ne anlama geldiğini gördüğünü ileri sürüyorlar. Sanki İran'ın Moskofların yardım talebini reddetmesi yeni ve Afganistan olaylarıyla ortaya çıkmış bir şey gibi... İran Moskof yardımını, ABD'nin işgal olayını ilân ettiği 27 Aralık 1979'dan çok önceleri de, ta devrimin ilk gününden beri kabul etmiyor.

Rusya'nın ve Amerika'nın verdiği gözlüklerle dünyaya bakanlar, birbirlerini kapitalist baskıyla veya komünist tehlikesiyle korkutarak olayları tek boyutlu görmeye devam etseler de, bu korkutmacanın son tahlilde kimin işine yarayacağını Amerika da, Rusya da çok iyi biliyor.

Biz iddia ediyoruz ki, dünyada artık ideolojik anlamda ne kapitalistik tehlike vardır, ne komünist tehlikesi. Afganistan'ı işgal eden komünizm değildir. Afganistan'ı Moskof emperyalizmi, Moskof hegemonyacılığı işgal etmiştir. Afganistan'da, Rus uşağı idareci kadro dışında acaba kaç komünist var? Şah dönemi İran'ında Amerikan uşağı idareci kadro dışında kaç kapitalist, Amerikan uşağı vardı?

Bütün mesele, insanları Sovyet tehlikesine karşı uyarırken onların Amerikan şemsiyesi altına sığınmak zorunda bulunmadıklarını anlatabilmektedir. Afganistan olayı, bu konuda ilgi çekici ve somut bir örnek olay olma değerindedir. Bu itibarla; bu olaya biraz yakından bakmak yararlı olacak.

Afganistan Olayı

"Afganistan olayı" deyince bundan ne anlıyoruz? Afganistan'da, özellikle 1970'li yıllardan bu yana kurulu düzene karşı giderek şiddetini arttıran savaş, bu ülkenin yalın bir iç sorunu mudur? Yoksa bu savaşın şu veya bu yönde sonuçlanması Afganistan'ın dışındaki ülkeleri de yakından ilgilendirmekte midir? SSCB'nin ve ABD'nin Afganistan olayı karşısındaki tutumlarından bazı elle tutulabilir sonuçlar çıkartabilir miyiz?

Bu ve benzeri sorularla ilgili düşüncelerimizi aşağıdaki paragraflarda toplamaya çalışalım:

1. Afganistan'da, Müslüman halk kitlelerinin kurulu düzene karşı fiilî savaş durumuna girmelerinin başlangıcı 1970'in ilk yıllarına rastlamasına rağmen, dünya kamuoyu bu olaydan büyük ölçüde 27 Aralık 1979 günü haberdar oldu. Bu tarihten önce dünya kamuoyu önünde Afganistan diye bir sorun ve bir olay yoktu. Bu tarih, ABD'nin, Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgal edildiğini ilân ettiği gündür. ABD, bu tarihe kadar Afganistan'da cereyan eden olayları bildiği halde, niçin bir tek gün içinde olayı büyütmek gereğini duydu? Daha önceleri niçin susmayı tercih ediyordu? Ve Afganistan gerçekten Sovyetler tarafından belirtilen tarihte mi işgal edilmişti?

27 Aralık 1979 günü, bazı haber ajanslarının verdiği bilgiye göre Sovyetler, Kabil havaalanına yüzbin kişilik bir askerî güç indirmişlerdi. Fakat Sovyetlerin bu hareketi yeni bir olay değildi. Daha önce de Sovyetler bu ülkeye çeşitli tarihlerde, çeşitli genişlikte askerî güç sevkıyatında bulunmuşlar fakat bu sevkıyatlar o tarihe kadar haber ajanslarınca, basın-yayın organlarınca "vakayı adiye"den sayılmıştı. ABD'nin, 27 Aralık sevkıyatını, bu sevkıyatın yüzbinle ifade edilen gücüne oranla gösterdiği tepkiyle açıklamak elbette kimseyi tatmin etmeyecektir.

ABD'nin susup susup da, bir tek gün içinde telaş göstermesini anlamlandırmak gerek. ABD'nin, 27 Aralık 1979'dan önce Afganistan'da olup bitenlerden habersiz olacağını kabul etmek akla aykırı geleceği, ABD haber alma servislerinin nasıl işlediği gerçeğini göz ardı etmek olacağı için, bu noktaya bir mim koyalım.

2. Yirminci yüzyılın müstemleke politikası, özellikle bu yüzyılın ikinci yarısından sonra önemli bir kılık ve nitelik değişimine uğramıştır. Klasik diyebileceğimiz müstemlekecilikte, hâkim ülke, müstemlekesini gönderdiği genel valilerle yönetirdi. Bir ülkenin müstemleke mi, bağımsız mı olduğu hususunda kimsenin kuşkusu olmazdı. Çağdaş müstemlekecilikteyse müstemleke hükmündeki ülkeler artık hâkim devletin genel valileri marifetiyle yönetilmiyor. Fakat yönetimin başındaki kadrolar, ülkelerini, hâkim devletin genel valisi olsa idiler nasıl yönetecek idiyseler öyle yönetiyorlar. Bu yüzden, görünüşte ve kâğıt üzerinde bağımsız sayılan pek çok ülkenin gerçekten bağımsız sanılması ya da öyle kabul edilmesi yaygın bir yanılgıdır. Afganistan da, yıllarca gizli bir müstemleke yönetimi yaşamıştır, yaşıyor. Süper denilen güçler arasındaki nüfuz alanlarının

bölüşülmesinde Afganistan Sovyetlerin payına düşmüştü. Krallık döneminde yürürlükte olan Afganistan'daki Sovyet nüfuzu 1978 Nisanından bu yana işleyen diktatörlük döneminde de sürmüştür. Şu farkla ki, krallar hâkim devletin (yani Sovyetler Birliğinin) açık memurları olmaksızın onun hizmetindeyseler, 78 Nisanından bu yana işbaşına gelen Taraki, Emin ve şimdi Karmal, Sovyetlerin desteği ile yönetime el koymuşlardır. Başka bir söyleyişle, Afganistan, ABD'nin iddia etmeye çalıştığı gibi 27 Aralık 1979'da Sovyet işgaline uğramış değildir; ülke, daha önce de, adı konulmamış bile olsa SSCB'nin işgali, en azından onun nüfuzu altındaydı. Belirtilen tarihte Afganistan'da Sovyet askerî gücünün arttırılması bir mahiyet farklılığının değil, olsa olsa bir derece farklılığının işareti olur.

3. Afganistan'da Müslüman halk kitleleri kurulu düzene karşı 70'li yılların başlarından beri başkaldırmışlardı. Esasen, Sovyetler Birliği de, bu başkaldırma hareketi karşısında çaresiz kaldığını gördüğü kralın yerine, askerî güçle desteklenmiş Taraki'yi bu yüzden getirmişti. Yani, Afganistan'daki 1978 Nisanındaki hükümet darbesi, Müslüman güçleri bastırmak amacıyla SSCB tarafından kotarılmıştı. Ülkenin, yalınkat bir iç sorunu olmasından fazla bir anlam taşıyordu. Taraki'nin yerine Emin'in, onun yerine Babrak'ın getirilmesi de, aynı amacı, Müslümanların bastırılması amacını gözetiyordu. Ama durum, Sovyetlerin beklediği ve umduğu gibi gelişmedi. Diktatörlerin hiçbiri, Müslümanlarla uzlaşma veya onları bastırma zeminini bulamadı.

4. 27 Aralık 1979 gününe kadar olaylar bu minval üzere giderken, yani Afganistan'da Sovyet nüfuzu varlığını sürdürürken, dünyanın gözleri önünde bu yönetime karşı ülkenin Müslüman halk güçleri başkaldırmışken; belirtilen tarihte Afganistan'daki otuzbin kişilik Sovyet askerî gücünün yüzbine yükseltilmesi mücahitler bakımından kuşkusuz önemsenecek bir olaydı. Fakat bu olayı ABD niçin önemsemiş görünüyordu? Bu soru şu hususun aydınlığa kavuşması için vurgulanıyor: ABD bakımından faraza önemli olan yönetim kadrosunun değişmesi idiyse, bu kadro 78 Nisanında değişmiş, ABD o zaman susmuştu. Yok, Sovyet güçlerinin boyuna ülkeye yığılması olayıysa, bu da devam edip gidiyordu.

5. Bu sorunun açıklığa kavuşması, Afganistan olayına süper denilen güçlerin hangi perspektiften sahip çıktığını ortaya koyacaktır. Ve de bu soru, olaya sadece Afganistan cephesinden bakılarak aydınlatılacak nitelikte

değildir. Sorunun aydınlatılabilmesi için İran faktörünü devreye sokmak gerekiyor. Şöyle ki:

Dünyanın siyasî dengesi, ABD'nin ve olaylara onun verdiği gözlükle bakanların iddia ettiği gibi, yukarıdan beri sık sık andığımız tarihten sonra, yani Afganistan'da Rus askerlerinin çoğalmasıyla değişmemiştir. Bu dengeyi ciddi biçimde sarsan, İran İslâm Devrimi olmuştur. İran devrimi, ilk kez Batılı güçlerin tümünden (ABD, SSCB ve Batı Avrupa) bağımsız olarak gerçekleştirilmişti. Bu yüzden de, herkesin alışageldiği öteki devrimlerden, hükümet darbelerinden farklılık gösteriyordu. İran devrimine gelinceye kadar dünya kamuoyu, geri kalmış diye nitelenen ülkelerdeki devrimlerin, başında ya da sonunda bir Batı ülkesine (ABD) ya da Doğu'ya (SSCB) yamandığını görmeye alışmıştı. İran, bu alışılmışlığın dışında kaldı. Böylece, uluslararası sermaye İran'dan büyük bir darbe yedi. Çünkü yeni yönetim, Şah döneminde ABD'ye ve Batı Avrupa'ya verilen silah siparişleriyle ilgili olsun, tüketim ekonomilerinin harcanmasını öngördüğü öteki emtiayla ilgili olsun, bütün anlaşmaları feshetmişti. Bu ise ABD ve öteki Avrupa ülkeleri için her yıl milyonlarca dolarlık bir kayıptı. ABD, İran devrimiyle, orada sadece geniş bir pazar değil, aynı zamanda bir karakol da kaybetmişti.

6. Afganistan, yıllardan beri Sovyet nüfuzuna terkedilmişken, oradaki Müslümanların hareketi, bu hareketle ilgili olarak vuku bulan hükümet darbeleri sürüp giderken sükûnetini koruyan ABD, aynı yılın (1979) başlarında İran'da gerçekleştirilen devrimden sonra birdenbire telaşlanmaya başladı. Aslında Afganistan'la doğrudan doğruya bir alıp vereceği yokken, Afganistan bahanesiyle Pakistan'a ve öteki Orta Doğu ülkelerine silah yardımı tekliflerinde bulunmaya başladı. Silah yardımına belki en çok ihtiyacı olan Afganlı mücahitlere değil de, başka yerlere yapılıyordu bu teklif.

Aynı şekilde, Sovyetlerin sıcak denizlere inmek üzere olduğu yolundaki feryatlar da, anılan tarihten sonra yükselmeye başladı. Eğer Afganistan'daki Sovyet nüfuzu onun sıcak denizlere inmesi anlamını taşıyor idiyse, Sovyetler 1950'lerden bu yana zaten sıcak denizlerle temas halindeydiler. ABD, bütün bunları dünyaya ilân etmek için neyi bekliyordu?

7. ABD, "Sovyet işgalini" protesto zımnında hiçbir şey yapmadı mı? Yaptı elbet. 50 kadar ülkeyle 1980 Moskova Olimpiyatlarına katılmayı

reddetti. Ayrıca aynı yılda, Sovyetleri tahıl ambargosu uygulamakla tehdit etti. Fakat bu tehdit fiyaskoyla sonuçlandı. Çünkü ABD menşeli uluslararası tahıl şirketleri ambargo uygulaması kararına karşı koydular.

Böylece ABD, Afganistan'ın adını kullanarak, fakat Afganlı mücahitlere hiçbir şekilde yaklaşmadan kendine özgü bir propaganda sürdürdü. Bu propagandanın temel esprisi, Sovyet tehdidine karşı Birleşik Devletlerin şemsiyesi altına girmek gerektiği noktasında yoğunlaşıyordu. İşin ilginç yanı, bütün bu tür propagandalara rağmen şimdiye kadar Afganlı mücahitlere hiçbir yardımın ulaştırılmamasıydı.

Sovyetlerle Birleşik Devletlerin ağız kavgalarının doruk noktasına ulaştığı 1980 yılının Ocak ayında o zamanki ABD başkanı Carter, detantın zedelenmeyeceğini de açıklamıştı. "Detant" ABD ve Batı Avrupa menşeli uluslararası şirketlerin Sovyetler Birliğine ve öteki uydu devletlere yaptıkları iktisadî yatırımların adıydı. Yani Batı sermayesi, her şeye rağmen, Sovyetlere akmaya devam edecekti.

8. Bu cümleyi daha anlaşılabilir şekilde şöyle ifade edelim: günümüz uluslararası politikada süper denilen güçler nezdinde ülkelerin yönetim biçimlerinin, onların uygulamakta oldukları siyasî rejimlerin fazlaca bir önemi yoktur. Rejimin niteliği her ne olursa olsun, önemli olan, bu ülke yönetimini elinde bulunduran kadroların nüfuzu altında bulundukları süper gücün çıkarları doğrultusunda hareket edip etmedikleridir. Nitekim Sovyetler Birliği için de önemli olan Afganistan'daki yönetimin sosyalist veya kapitalist olması değil, Sovyet çıkarlarını gözeten bir kadronun işbaşında bulunmasıdır. Afganistan konusunda ABD ile SSCB'nin ortak oldukları hususlardan biri de budur.

9. Yukarıdan beri söylediklerimizden, ABD'ye hayıflanıyormuşuz gibi bir izlenim doğabilir. Fakat bu izlenimi vermek için konuşmuyoruz. Afganlı mücahitlerin, savaşımlarını bir başlarına vermek zorunda olduklarını anlatmak istiyoruz. Ne var ki, onların bu savaşımı bir başlarına vermek zorunda oluşları onların zayıflıklarını değil, tersine en güçlü oldukları yanı ortaya koymaktadır. Afganlı mücahitlerin şimdiye kadar izleyebildiğimiz tutumlarından onların ne istediği ve nereye varmak istediği hususunda bilinçli oldukları anlaşılmaktadır. Afgan mücahitleri mevcut tutumlarını ödün vermeden sürdürürlerse zafer hem SSCB'ye, hem ABD'ye karşı kazanılmış olacaktır.

Şimdi, o tarihlerde bu satırların yazarı tarafından kaleme alınan birkaç yazıyı da buraya aktarmak istiyoruz. Halen devam etmekte olan Afganistan olayı çevresinde dile getirilen bu mülâhazaların aradan geçen yıllara rağmen güncelliğini ve geçerliğini koruduğu kanısındayız.

Afganistan ve Emperyalizm

> "Ruslar şu anda Afganistan için iki plân uygulamak istiyorlar. Birincisi, Müslüman halkın silahlı mukavemetini kıramayan Babrak Karmal'ı değiştirip yerine ordudan bir şahsı oturtmaktır. Bizim istihbaratımıza göre bu şahıs General Abdülkadir olabilir. İkincisi, General Abdülkadir de İslâmî ayaklanmayı bastıramazsa, İtalya'da bulunan Zahir Şah'ı getirip yeniden Afgan milletinin başına koymaktır. Zahir Şah hususunda Rusya, tüm Batı dünyasının ve özellikle Amerika'nın anlayış göstereceklerini ummaktadır. Bu konuda Ruslar, Zahir Şah ve Amerikalılarla çeşitli temaslar bile kurdular." (10 Mayıs 1980 tarihli *Yeni Devir*'den).

Yukarıya aldığımız sözler, Afganistan Hizb-i İslâmî lideri Gülbeddin Hikmetyar'ın Tahran'da yayınladığı basın bildirisinde geçmektedir.

Çağdaş istila ve emperyalist yöntemlerin nasıl işlediğini göz ardı edenler için, Hikmetyar'ın bu sözleri şaşırtıcı ve anlamsız görünebilir. Oysa bu sözler, emperyalizmin bir ülkeye nasıl yaklaştığını ve orada nasıl yerleştiğini vurgulaması bakımından bizce çok isabetli bir tespit durumundadır.

Emperyalizm, bir ülkeye girmek için artık geleneksel silahlı müdahale yöntemini terk etmiş, "barışçı" yolları denemeye başlamıştır. Zorbalık, Afganistan olayında görüldüğü gibi, emperyalizmin en son başvurmak istediği bir yöntemdir.

Zahir Şah, kendisi komünist olmamakla birlikte, 1978 Nisanından beri Rusya tarafından Afganistan'ın başına getirilen komünist Taraki, Emin ve Karmal gibi Sovyetlerin Afganistan üzerindeki çıkarlarına hizmet eden bir kimse idi. Tıpkı Libya'nın Kaddafi'si gibi.. Bunların tam tersi olan bir örnek Yugoslavya'nın Tito'sudur. Brejnev bile Tito'nun "büyük bir komünist" olduğunu itiraf etmekte beis görmüyor. Ne var ki, o da, kapitalizmin işbirlikçisi idi.

Kapitalist veya komünist ideoloji, süper diye anılan güçler tarafından artık kendi hatırları (yani mücerret bu ideolojiler uğruna) kullanılan birer amaç olmaktan çıkartılmış, bu iki emperyalist gücün kendi ülkelerinin çıkarlarını sağlayabilecek araçlar haline getirilmiştir. Bu iş, günümüzde o kadar böyle olmuştur ki, Amerika kendi ülkesinin çıkarlarını sağlamak için herhangi bir ülkede sosyalist bir rejimi ya da sosyalist liderleri destekleyebildiği gibi, Rusya da aynı şekilde o ülkedeki çıkarlarını sağlayabilmek için sosyalist olmayan rejimleri ve kişileri destekleyebilmektedir.

Fakat günümüzün uluslararası politika ilişkilerine hâlâ geleneksel ideolojik açıdan bakanlar şimdi söylediğimiz hususa akıl erdirebilmekte güçlük çekecektir. Olaylara geleneksel ideolojik açıdan yaklaşanlar, dünya siyasetinde ABD ile SSCB'nin ortak kararlar muvacehesinde hareket ettiğini kavramakta da aynı güçlükle karşılaşacaklardır.

Afgan aktüalitesi, bu ülkenin şahsında, ABD ile SSCB'nin müşterek hareketini simgeleyen tipik örneklerden biridir.

ABD başkanı Carter, geçen hafta (9 Mayıs 1980, Filadelfia) yaptığı bir konuşmada SSCB'yi çok sert bir dille eleştirir ve Afganistan'ı yeniden gündeme getirirken, o konuşmasında söylediklerinden çok söylemedikleri ile dikkati çekmiştir. Carter SSCB'yi eleştiriyor ama Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesi gerektiği hususunda bir tek laf bile etmiyordu. Çünkü onun derdi Afganistan'ı Sovyet işgalinden kurtarmak değildir. O Afganistan'ı otuz yıldan beri zaten Sovyet nüfuzuna terk etmiştir. Fakat onun derdi İran'dır. İran'da iptal edilen nüfuzunu yeniden tesis edebilmek için Sovyet tehlikesini istismar edip durmaktadır. ABD'nin ve SSCB'nin Afganistan üzerindeki müşterek kâbusları, orada herhangi bir rejim değişikliği olacağı ihtimali yüzünden değil, fakat kurulacak yeni yönetimin İran'da olduğu gibi, İslâmî bir yönetimi işbaşına getirebileceği endişesidir. Bilseler ki İslâm adı altında emperyalist emellere hizmet edecek bir rejim kurulacak, onu bile desteklerler, korkmazlar.

Yeni Devir, 16 Mayıs 1980

Bir Pazarlığın Kurbanı: Afganistan

1979'un son birkaç günü içinde Sovyet Kızıl Ordusu Afganistan'da emperyalist emellerinden birini daha gerçekleştirmek üzere 30 bin kişilik bir kuvvetle bu ülkenin topraklarını işgal etti.

Amerika'ya ve Amerikancılara gün doğmuştur. Artık SSCB'yi kınayabilirler. Artık Sovyet emperyalizminin gayri insanî tutumundan bol bol bahsedebilirler. Çünkü artık ABD'nin diğer Orta Doğu ülkelerine askerî ve silah yardımını gerekli kılan sebep hâsıl olmuştur. Amerika ve Amerikancıların kına yakacakları gün gelmiştir.

ABD olsun, ABD yanlısı diğer ülkeler olsun, Sovyetlerin Afgan topraklarını esasen yıllardan beri işgal ettiğini bilmiyorlar mı idi ki, şimdi SSCB'yi kınamaya kalkışıyorlar? SSCB'nin Afganistan'da kurdurduğu kukla hükümetlerin mahiyeti ve bu hükümetlere karşı Afgan Müslümanlarının mücadelesi bilinmiyor muydu ki, Sovyet kızıl ordusu bu ülkenin topraklarına ayak basıncaya kadar sustular ve beklediler.

O kadar beklediler ki, Afganistan'ın zavallı mültecilerine bile yardım etmekten bütün devletler çekindiler, kaçındılar ve şimdi zurnanın zırt dediği yerde, acz içinde, neticesiz bir iki kınama beyanı ile olayı geçiştirmeye çalışıyorlar.

Hayır, SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi başta ABD olmak üzere, onun bütün taraftarları tarafından şuurla, bile bile beklenmiştir.

Şimdi, ABD, Türkiye'ye olsun, öteki Orta Doğu ülkelerine olsun, bir musibet bin nasihatten evlâdır sözünün gerektirdiği politikayı uygulamak için müsait ortamı hâsıl etmiştir.

ABD karşısında yer alan güçlerin ağızlarını kapatabilmek için şimdi herkesin eline harika bir gerekçe verilmiştir. SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi ABD'nin de diğer Orta Doğu ülkelerinde zaten mevcut olan askerî ve silah gücünün arttırılması yolunda bir gerekçe olarak kullanılacaktır. Nitekim bunun ilk işareti olarak ABD, yetkili ağızlarına, Afganistan'ın "işgali münasebetiyle" Pakistan'a askerî yardım yapacaklarını açıklatmıştı. Mısır, "üçüncü dünya ülkeleriyle" ortak bir politika izlenmesi hususunda harekete geçirilmiştir. NATO, Amerika'nın isteği üzerine Afganistan konusunda ortak bir tepkide bulunmak üzere hazırlıklara girişmiştir.

Dikkat edilirse, ABD'nin tavrı, Afganistan'daki Moskof işgalini bertaraf etmeye matuf değildir. Bu işgali istismar ederek, kendisinin diğer ülkelerdeki işgalini pekiştirmeye çalışıyor.

Afganistan işgal edilmiş, fakat ABD Pakistan'a askerî yardım yapacağını beyan ediyor. Afganistan işgal edildi bari Pakistan'ı kurtaralım diyor güya.

ABD, Afganistan'ın işgal edilmesinden o kadar kuşkulanıyordu da, şimdiye kadar niye sustu? Bu işin, kızıllarla karalar arasında tespit ve tertip edilmiş danışıklı bir dövüş olduğu belli değil mi?

Yeni Devir, 31.1.1980

Olimpiyat: 1980

1.

Son günlerde gazetelerin spor sayfalarını merak eder oldum. Beklediğim bazı haberler var. Spor sayfaları belki de ilk kez işime yarayacak diye düşünüyordum. Fakat o sayfalara bir-iki gün göz gezdirdikten sonra boşuna ümitlenmiş olduğumu anladım. Şu 1980 Olimpiyatlarıyla ilgili dişe dokunur bir habere rastlar mıyım diye düşünmüştüm. Fakat nerede?

Haberler terzi çıraklarını ilgilendirecek seviyeden öteye geçmiyor.

Bu sene ilkokul beşinci sınıfa giden yeğenime sordum:

- Olimpiyatlardan ne haber Emre?

- Amerika bastırıyor amca, dedi.

- İyi mi sence? Dedim.

- Canım bunlar da her şeye siyaset karıştırıyorlar, diye cevap verdi ve ekledi: okulumuzda arkadaşlar şimdi ikiye ayrıldı, bir kısmı Olimpiyatlar yapılacak diyor, bir kısmı da yapılmayacak diyor.

- Sen ne diyorsun peki?

- Benim duyduğuma göre Amerikan sporcuları Moskova'ya gitmiş bile. Yapmaya yapacaklar ama bu işe niçin siyaseti karıştırıyorlar, onu

anlamıyorum.

Bizim 11 yaşındaki Emre'nin anlamadığını sanmayınız ki, bu ülkenin siyaset yapıcıları, gazete yazarları anlıyor? Onların da çoğu akıl erdiremiyor bu işe. Bunların en kabadayısının yazdığı şey: "Canım, şöyle böyle ama artık spora da siyaset karıştırılır mı?" gevezeliğinden daha ötede bir manaya ulaşmıyor.

Gelelim Carter'ın tilkililiğine. Carter, Olimpiyatları iki yönden istismar etmek istiyor: birincisi ve başlıcası iç politikada başkanlık seçimleri için kullanılabilecek bir koz; ikincisiyse dış politikada kendisine saygınlık sağlayacağını umduğu bir faktör...

Carter biliyor ki, bu Olimpiyatları önlemek elinde değildir. Ama her arsız politikacı gibi (her politikacı arsızdır demiyorum, her arsız politikacı gibi diyorum) şov yapıyor: Rusya'ya, Afganistan'daki birliklerini çekmesi için 1 aylık süre tanıyor ve bu süre içinde dediği yerine getirilmezse, "dostlarıyla birlikte" Olimpiyatlara katılmayacağı tehdidini savuruyor. Dostları kim? Mısır gibi, Amerikan sadakasıyla sebeplenen bir iki sömürge tipi devlet.. Bir de, Olimpiyatlar dolayısıyla Moskova'da ticarî yatırımı bulunmadığı için, bu Olimpiyatların yapılmasıyla yapılmaması arasında kendisi için herhangi bir fark olmayan bir-iki ülke daha.. Etti beş.

Fakat Olimpiyatlar dolayısıyla Moskova'da yatırıma girmiş ülkeler Carter'ın teklifini, olur da tutar ihtiyatlılığı içinde, şiddetli bir tepkiyle karşılıyorlar. Meselâ İspanya'nın Moskova Büyükelçisi IOC İcra Komitesi üyesi Antonio Samaranach şu açıklamayı yapmış: "Spor ile politika paralel bir hat üzerinde ayrı ayrı kalmalı ve birbirleriyle asla kesişmemelidir" İspanyol Büyükelçisinin bu sözleri bazılarının hemen zannedebileceği gibi, ne ahmaklığından ne de futbol hastası olmasından ileri geliyor. İspanyolların, Sovyetler Birliğinde, yılda, "İki milyon çift" kapasiteli bir ayakkabı fabrikaları var. Ayrıca, gene bu İspanyollar 1980 Olimpiyatları esnasında işletilmek üzere Moskova'da, dondurulmuş balık satacak dükkânlar, büyük lokantalar ve kafeteryalar için yatırım yapmışlardır. Halen binlerce İspanyol işçisi, bu yatırımlarla ilgili 183 adet firmada çalışmaktadır. Carter'ın kaprisi için İspanyanın boş bulunup da bindiği dalı keseceğine ihtimal verilir mi?

2.

Konu böylece bir yanıyla başkanlık seçimleri arifesinde tamamen Amerikanın bir iç meselesi görünümündedir. Bir de, Carter'ın kendisiyle bir olup Olimpiyatları boykot etmeye çağırdığı ülkeler var. Bu ülkelerin, Carter'ın kaprisleri doğrultusunda takınacakları tavır da, onun ekmeğine elbet yağ sürecek.

Carter, 1980 Olimpiyatlarının Moskova'da yapılmasını önleyemeyeceğini bile bile böyle bir davette bulunmakla acaba kesin bir rizikoya mı giriyor? Yoksa bedavadan kahraman mı olacak?

Bir kere, Washington'la bir olup, Afganistan'ı işgal etti diye Moskova'yı kınayan ülkelerin tümü, Carter'ın Olimpiyatları boykot çağrısına iştirak etmeyecektir, bir kısmı bu davete icabet etmeyeceğini zaten açıklamış bulunuyor. İspanya bu hususta ilginç bir örnektir. Kremlini kınamak için fütur getirmeyen bu ülke, şimdi Olimpiyatları boykot çağrısına karşı: "Hayır ben Olimpiyatlara giderim" diyebiliyor. Çünkü Moskova'yı kınamak lafügüzaftır. Oysa Olimpiyatlara katılmayacağını söylemek İspanya için ciddi bir rizikoyu göze almak anlamına gelir. 1980 Olimpiyatları için Moskova'da yaptığı yatırımların kaymağını yiyip yiyememek var çünkü işin içinde.

Demek ki, bu boykot kararı ciddiye alındığı takdirde, Olimpiyatlar dolayısıyla ticarî menfaatleri zarar görecek olan ülkeler, Amerikanın başka türlü tehditleriyle harekete geçirilmedikçe, Olimpiyatlara katılmazlık etmeyeceklerdir. Bu durumda geriye sadece Amerika ile onun beslemeleri kalacaktır. Mısır gibi, ne bileyim ne gibi...

Öyleyse Carter sap gibi ortada mı kalacak? Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan mı olacak?

Koskoca bir Amerika imparatorunun bu kadar çürük bir tahtaya basacağına ihtimal verilemeyeceğine göre, bir güvencesi var demektir. Aksi takdirde, Carter'ın şu başkanlık seçimleri arifesinde hem Amerikan kamuoyu önünde, hem de dünyada mahcup olması işten bile değil.

Bize öyle geliyor ki, Carter, Afganistan meselesini de bu Olimpiyatlar bahanesiyle tatlıya bağlayacaktır. Carter'ın, Sovyetlere karşı kullandığı sözüm ona tehdit şudur: "Eğer birliklerini 1 ay zarfında Afganistan'dan çekmezsen, ben de şürekâm ile birlikte Olimpiyatlara katılmam."

Peki, Rusya, Amerika Olimpiyatlara katılsın diye Afganistan'daki birliklerini çekecek mi? Elbet çekmeyecek. Ama böyle durumlarda genellikle uygulandığı gibi: "Yüz kişiyi şimdi çekiyorum, geriye kalanı da ellişer, yüzer önümüzdeki şu kadar zaman perspektifi içinde çekeceğim" diyebilir.

Böylece Afganistan meselesi "barışçı yoldan" çözümlenmiş(!) olduğu gibi, şimdilik kendi ülkelerinde diken üstünde oturan Rusçulara rahat bir nefes aldırılmış olunur, hem de Carter bu başarısından dolayı Amerikalı seçmenler karşısında yere göğe sığmaz olur. Velhasıl bütün dünya rahatlar canım! Böylece, uluslararası her faaliyet gibi sporun da dünya barışına sağladığı katkılar bir kere daha ispat edilmiş olur.

Her ne hal ise, bir ay daha sabredelim. Zaman her şeyi gösterecek.

Yeni Devir, 26-27.1.1980

Olimpiyatlara Girelim mi Girmeyelim mi?

Türkiye, ABD'nin olimpiyatları boykot teklifini düşünedururken, son günlerde Suudi Arabistan'ın ABD paralelinde Türkiye'ye yaptığı teklif bu konuya yeni bir boyut kazandırmıştır.

ABD'nin Türkiye'ye teklifi, bir bakıma mücerret bir tekliften ibaretken, S. Arabistan'ın teklifi, gazete haberlerinin verdiği izlenim doğru ise, petrol tehdidi ile iç içe sokulmuştur. Yani, Türkiye, 1980 Moskova Olimpiyatlarına katılırsa, S. Arabistan da Türkiye'ye petrol alımında kullanılacak 50 milyon dolarlık krediyi verip vermeyeceğini düşünecekmiş.

ABD, görüldüğü gibi, bu oyunu ustaca oynuyor. Şimdi Türkiye, Olimpiyatlara girip girmeyeceği hususunda ABD'ye muhatap kılınmıyor; şimdiye kadar Olimpiyatlara hiç katılmamış olan S. Arabistan'la karşı karşıya getiriliyor.

Başkan Carter'ın, Olimpiyat konusunu başkanlık seçimleri arifesinde sırf dâhilî itibar bakımından bir puan daha kazanmak için istismar ettiğini biliyoruz. Ayrıca Türkiye'ye "yardım" ve "kredi" vaatlerini de resmen açıklamıştır. Bu bakımdan, Türkiye nin Olimpiyatlara katılmamasını sağlamak bakımından elinde kısa dönemde kullanabileceği bir müeyyide

bulundurmaktan mahrumdur. Böylece, Suudi Arabistan'ın devreye sokulması zaruret haline gelmiştir.

Şimdi belki zannedilir ki, biz bu Olimpiyatlara girip girmemeye çok önem veriyoruz, hatta Olimpiyatlara girmek bizim için hayati bir mesele de, bu yüzden bu konu üzerinde hassasiyet gösteriyoruz! Hayır. Benim için, şahsen ha Erovizyon şarkı yarışması, ha Olimpiyat spor yarışması. Türkiye keşke ta baştan beri bu yarışmalara girmeyi reddedebilecek kadar kendi kendinin olabilse idi. Ama olamadı ve bu tür yarışmalara sonunda bir şey umsun veya ummasın, girmek için yanıp tutuştu. O bakımdan, hadiseyi, doğrudan doğruya kurulu düzenin mantığı içinde ele alıp değerlendirmeye çalışıyoruz.

Mesele, prensip olarak Olimpiyatlara katılmak isteyen bir Türkiye'nin şimdi katılmayı reddetmek zorunda bırakılmaya çalışılması. Türkiye, Olimpiyatlara katılmaya veya katılmamaya karar verirken, kendi inisiyatifi ile mi hareket edecek? Yoksa başkalarının, şimdiki halde de Başkan Carter'ın kaprisleri doğrultusunda mı hareket edecek? Başkalarının menfaatlerine alet mi olacak?

Türkiye, şu anda göründüğü kadarıyla elinde hiç bir öncelik, hiç bir karşı alternatif bulundurmamaktadır. Eğer Moskova Olimpiyatlarını boykot kararı Türkiye'den gelse idi, mesele yoktu. Fakat bu kararla, Afganistan konusu ABD'nin dâhilî siyasî entrikalarına alet olarak kullanılmak isteniyor.

Şimdi Türkiye, ABD'nin Olimpiyatları boykot kararına karşı: "Peki, boykota katılıyorum ama şöyle bir şartım var; Sen de Exxon, General Motors, Ford Motor, Mobil Oil, IBM, General Electric, ITT, U.S.Steel, Dupont, Westinghouse, Unıon Carbide, Pepsi-Cola, Coca-Cola, Control Data gibi şirketlerin vasıtasıyla SSCB'de yaptığın yatırımlardan vazgeç. Çünkü bu şirketler vasıtasıyla SSCB'yi güçlendiren sensin" diyebilir ve böylece ABD'yi zorlayabilir mi? Kaldı ki, Başkan Carter, SSCB'yi kınama kararının olsun, Olimpiyatları boykot kararının olsun detantı zedelemeyeceğini, yani şimdi adı geçen şirketler ve benzerleri vasıtasıyla SSCB'ye olsun, diğer komünist ülkelere olsun yaptığı yatırımlardan ve elde ettiği ve edeceği kârlardan vazgeçmeyeceğini zaten açıklamış bulunuyor.

Eğer, Olimpiyatlara katılmamak Türkiye için bir fedakârlık sayılıyorsa, Türkiye başkalarını da bazı fedakârlıklara katlanmaya zorlayamıyorsa,

karşılıklı saygıya veya hatta karşılıklı çıkara dayanan ilişkilerden söz açılabilir mi? Günümüzde artık, ülkelerin bağımsızlığı, kâğıt üzerine geçirilmiş kof lafazanlıklardan ibaret değildir. Bağımsızlığın özünü oluşturan potansiyeli kullanma hususunda bir inisiyatifin yoksa, sadece sana dikte edilen şeyleri yerine getirmek zorunda kalırsın. Yeni alternatifler oluşturmaksa elinden hiç gelmez.

Yeni Devir, 25.2.1980

Olimpiyatlara Katılmıyoruz

Afganistan'ın Sovyet işgalinden kurtarılması için Türk hükümeti doğrusu büyük iş başardı: 1980 Moskova Olimpiyatlarına katılmıyoruz.

Bizimle beraber aşağı yukarı daha 50 kadar ülke 80 Moskova Olimpiyatlarını boykot ederken şimdiye kadar yapılan Olimpiyatlarda madalyaların % 75'ini toplamış olan diğer ülkeler bu Olimpiyatlara katılacaklar.

Bizimle birlikte Moskova Olimpiyatlarını boykot eden ülkeler şunlar: ABD, B. Almanya, Arjantin, Arnavutluk, Antigua, Bahama Adaları, Bahreyn, Bangladeş, Bermuda, Bolivya, Burma, Kanada, Orta Afrika, Çad, Çin Halk Cumhuriyeti, Milliyetçi Çin, Şili, Ekvador, Mısır, Fiji, Gambiya, Haiti, Honduras, Hong Kong, Endonezya, İran, İsrail, Ürdün, Kenya, Liberya, Lihtenştayn, Malavi, Malaysiya, Maritius, Monako, Nikaragua, Norveç, Pakistan, Papua Yeni Gine, Paraguay, Filipinler, Katar, Suudi Arabistan, Singapur, Somali, Sudan, Tayland, Uganda, Virjin Adaları, Zaire, İspanya.

Adını saydığımız bu ülkeler arasında ABD, B. Almanya gibi bir iki ülkeyi dışarda tutarsak geriye kalanların hiçbirinin spor bakımından irapta mahalli yoktur. Bu ülkeler katılsalar da, katılmasalar da, yarışlar sonunda paylaşılacak madalyaların oranında büyük ölçüde bir değişiklik bulunmayacak. Sporseverler, yarışmaları her şeye rağmen heyecanla izleyebilecekler.

Ve de, bu 55 ülke Olimpiyatlara katılmadı diye Sovyetler Birliği Afganistan'dan çekilmeyecek.

Öyleyse bu ülkeler neyi protesto ediyor? Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesi sağlanamayacaksa, Olimpiyatları boykot etmenin herhangi bir müeyyide değeri yoksa ne yapılmak isteniyor? Evcilik mi oynuyoruz?

Moskova Olimpiyatlarını boykot etme fikri ABD Başkanı Carter'ın dehasından çıkmıştır. Carter ise ABD başkanlık seçimleri arifesinde[2] Amerikan kamuoyu nezdinde Sovyetlere karşı bir şeyler yapma lüzumunu derinden hissediyor olsa gerekti. Fakat öyle bir şey yapılmalıydı ki, ne şiş yansın, ne kebap. Olimpiyatları boykot etme fikri bu bakımdan gerçekten dâhiyane bir buluş sayılmalıdır. Jimmy Carter'ın başkanlığındaki Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğini protesto ediyor! Sanılmasın ki, Amerika halkı yeteri kadar açık gözdür ve Jimmy'nin bu numarasını yutmaz. Elbette yutar. Yutacaktır. Yutmazsa yuttururlar. Amerika devlet başkanlarının kahramanlıkları anılırken Jimmy'nin Moskova Olimpiyatlarını boykot ettiği de, boykot ederken 55 ülkeyi peşinden sürükleyebildiği de anılacaktır.

Jimmy Carter'ın asıl kurnazlığı şurada: bu boykot olayını bir dış politika girişimi olarak kullanmıyor, bu girişimin hâsılasını başkanlık seçimlerinde oya tahvil ederek toplayacak. Carter'la birlikte boykota katılan diğer 55 ülke ise, biri hariç, Carter'ın oy hesabına yardımcı olmak istiyor. Hariç saydığımız ülke İran'dır. İran, Carter'ın davetine icabet etmek için değil, doğrudan doğruya kendi inisiyatifi ile Moskova Olimpiyatlarını boykot etmektedir.

Peki, ama bize ne oluyor? Galiba biz, bu konuda odun kırıcının "hınk" deyicisi pozisyonundayız.

Olimpiyatlara katılmalı mı idik demek istiyorum? Hayır. Fakat katılmayacak idiysek Carter'ın üst üste davetleri neticesinde değil, İran gibi, kendi inisiyatifimizi kullanarak bu işi yapmalıydık. Amerikanın tempo tuttuğu bir türküye katılmak başka, kendi bildiği türküyü okurken, bir an için diğerleriyle uyum sağlamış olma tesadüfü başkadır. Hele Başbakan S. Demirel gibi: "İşgale reaksiyon olarak yapılabilecek sadece Olimpiyat meselesi vardır" diye düşünmek büsbütün başkadır.

Yeni Devir, 26.5.1980

Olimpiyat '80 ya da Schmidt Moskova'da

Geçtiğimiz haftanın başlarında 7 Batı ülkesinin Venedik'te toplandığını hatırlıyorsunuz. Başta ABD olmak üzere Kanada, F. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya liderleri bu toplantıda "önemli" kararlar aldılar.

Bu önemli kararlardan basına intikal ettirilenler genellikle SSCB ile ilgili olanlardı. Bu ülkeler SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesini "zorlamak" için 1980 Moskova Olimpiyatlarına katılmayacaklarını ilân ediyorlardı. İşin ilginç yanı, Sovyetler de Venedik zirvesinden birkaç gün önce Afganistan'dan bir tümen askerini geri çektiğini ilân etmişti.

Bu iki olayın "tevafuku" öylesine güzel tertiplendi ki, Sovyetler, bir yandan bu Batı tehdidi ile Afganistan'dan kısmen de olsa çekilmeye başladıkları izlenimini verirken, bir yandan da çekilme hususundaki kararlarını Venedik toplantısından önce ilân ettiklerinden bu çekilme adeta kendi inisiyatifleri ile olmuş gibi gösterilebiliyordu.

Fakat asıl önemli olan bunlar değil. Bunlar, kamuoyunu aldatmak, hedef şaşırtmak kabilinden olan şeylerdi. Venedik zirvesinden sonra Batı ile Sovyetlerin arası öylesine gerilmiş ki, koptu kopacak diye bir hava oluşturulmuştu.

Ne var ki, Venedik toplantısının oluşturduğu bu hava soğumadan 7'ler birer ikişer Sovyetlerle ikili görüşmelere başladılar bile. Peki, başlamasınlar mıydı? Bu soru abestir. 7'ler, bu görüşmelerle, aslında, Venedik toplantısında alınan kararlara itibar etmediklerini ifade etmiş oluyorlar.

Çünkü onların her birinin Sovyetlerle kurulmuş organik menfaat ilişkileri mevcuttur.

Bütün bunları 30 Haziran 1980 tarihinde 2 günlük bir ziyaret için Moskova'ya giden F. Almanya Başbakanı Helmut Schmidt'in teşebbüsü münasebetiyle söylüyoruz. F. Almanya Başbakanı da dahil bütün Batı ülkeleri (yani şu 7'ler), Venedik'te alınan kararların detantı zedelemeyeceğini beyan ettiler. H. Schmidt, şimdi, Moskova'da detantın nasıl olup da zedelenmeyeceğini ispat ediyor.

F. Almanya'nın, Sovyetler Birliği'nde, Auguat, T. Hütte, Hoechst, Daimler-Benz, Krupp, Basf, Siemens, Volkswagen, Bayer gibi şirketleri marifetiyle demir-çelik, kimya, otomobil, kamyon, kimyasal madde, elektrik, elektronik sektörlerinde muazzam yatırımları var. Almanya bu

muazzam yatırımlardan, muazzam kârlardan vaz mı geçecek? Vaz geçer mi?

Doğu (Sovyetler) ile Batı arasındaki siyasî ilişkileri, onların iktisadî ve ticarî ilişkilerinden soyutlayarak düşünebilmenin ve böylece sıhhatli bir neticeye varabilmenin imkânsızlığı anlaşılmaktadır.

Dünya kamuoyuna ideolojik diye gösterilmek istenen ilişkilerin dibinde, Doğu ile Batı arasındaki organik menfaat münasebeti vardır. Bu münasebeti kavramadan siyasal oluşumları anlamlandırabilmenin imkânı elde edilemez.

Yeni Devir, 3.7.1980

Gondol Sefası ve Afganistan

Aylar önce (27 Ocak 1980 tarihinde) bu sütunda Olimpiyatlar vesilesiyle bir yazı çıkmıştı. O zaman bazılarına fantezi gibi görünen bu yazıdaki tahminin bugün (23 Haziran 1980'de, yani tam 6 ay sonra) gerçekleşmesinin bir safhasına şahit oluyoruz. Afganistan'ı işgal eden Sovyet kuvvetlerinden bir tümenin geri çekildiğine dair bir haber ajanslar tarafından bildiriliyor. Fakat haberin bu kısmına değinmeden önce, yukarıda sözünü ettiğimiz yazının ilgili bölümünü aktarmakta fayda var:

> "...Bize öyle geliyor ki, Carter Afganistan meselesini de bu Olimpiyatlar bahanesiyle tatlıya bağlayacaktır. Carter'ın Sovyetlere karşı kullandığı sözümona tehdit şudur: 'Eğer birliklerini 1 ay zarfında Afganistan'dan çekmezsen, ben de şürekâm ile birlikte Olimpiyatlara katılmam'... Peki, Rusya, Amerika Olimpiyatlara katılsın diye Afganistan'daki birliklerini çekecek mi? Elbet çekmeyecek. Ama böyle durumlarda genellikle uygulandığı gibi: 'Yüz kişiyi şimdi çekiyorum, geriye kalanı da ellişer, yüzer önümüzdeki şu kadar zaman perspektifi içinde çekeceğim' diyebilir." (Bu kitapta: "Olimpiyat 1980/2" başlıklı yazı).

Bu kadar yeter. Sovyetlerin Afganistan'daki kuvvetlerinden küçük bir kısmını (bir tümen kadar) çektiği haberi yayınlanmış bulunuyor.

Fakat Sovyetlerin, bu hareketi hiç de gelişigüzel bir zamanda olmuş değildir. Sovyetler, bir tümenlik bir kuvvetlerini Afganistan'dan geri

çektiklerini bildirdikleri sırada 7'ler (yani ABD, Fransa, F. Almanya, İngiltere, Kanada, İtalya, Japonya) Venedik'te toplantılarını henüz tamamlamamışlardı. Keza İslâm Konferansının İsviçre'deki çalışmaları devam ediyordu.

Sovyetlerin her iki toplantıyı etkileyebilmek için söz konusu geri çekme hareketini gerçekleştirdiği akla gelebilir. Olayların dış görünüşü de bu ihtimali haklı çıkartacak bir seyir izlemiştir. Mizansenin hiçbir eksiği gediği görünmüyor.

Fakat biz bütün bu olup bitenlerin ustaca hazırlanmış bir senaryonun birer uygulama safhasından ibaret olduğu kanısındayız.

Niçin mi? 7'ler her ne kadar Sovyetlere karşı Olimpiyatlara katılmayacakları hususundaki "tehditlerini" tekrarlamışlarsa da, bu kadar ciddi politik meselelerin bu kadar gayriciddî müeyyidelerle çözümlenebileceğine inanmak akıl kârı değildir. Kaldı ki, Venedik'teki toplantıya katılanlar, Sovyetlerle ikili görüşmelerle Venedik toplantısında alınan kararların detant'ı (yumuşamayı) etkilemeyeceğini temin etmişlerdir. Bu ne demektir?

Bu açıkça şu demektir: bizim, Venedik'te bir araya gelip seni (Sovyetleri) çekiştirmemizin pratik hiç bir anlamı yoktur. Bu toplantıda sana karşı alınan kararlar dünya kamuoyunun gözünü küllemek içindir. Biz İslâm ülkelerini, özellikle uyanmaya başlayan İslâmî bilinci yeniden uyuşturabilmek için bu tür kararlar almak zorundayız. Bu kararları alırız. Fakat bu kararlar, bizim Sovyetlerde ve Sovyet nüfuzu altında bulunan diğer ülkelerde olan iktisadî yatırımlarımızı haleldar etmez, vs. vs.

Bu yorum, Batı ile Doğu'nun ortak çıkarlar üzerinde hareket ettikleri faraziyesine dayanıyor. Fakat bu faraziye, onların düşman oldukları faraziyesinden daha gerçekçidir. Aslında Batı ile Doğu'nun birbirine düşman olduğunu ileri süren faraziye dünya kamuoyunu yanıltmaktan öteye geçmiyor. Bu sütunda Afganistan münasebetiyle yayınlanmış onlarca yazıyı şimdi tekrarlamak istemiyorum. Fakat gerekirse tekrarlarız da...

Batı ile Doğu'nun şu anda izledikleri siyaset, halen nüfuzları altında tuttukları ülkeleri nüfuzları altında tutabilmek için neler yapabilecekleri hususuna dayanıyor.

Yeni Devir, 26 Haziran 1980

ABD'nin Afganistan Silahı

Geçtiğimiz günlerde ABD Başkanı Ronald Reagan'ın, Afganistan mücahitlerine silah yardımı yapmayı düşündüklerine, hem de ciddi şekilde düşündüklerine dair haberi bilmem okudunuz mu?

Başkan Reagan bir Amerikan televizyonuna yaptığı bu açıklamada Afganlı mücahitlerin Sovyetlerin ileri sürdüğü gibi asi değil, birer hürriyet savaşçısı olduğunu da belirtmiş. Amerika'nın Afganlı mücahitlere silah yardımı yapmasını Sovyetler nasıl karşılar sorusunu da: "Herhangi gerçek bir itirazlarının olduğunu sanmıyorum" diye cevaplandırmıştır.

İmdiii...

Biz, bu sütunlarda bu konu ile ilgili mülâhazalarımızı çeşitli vesilelerle dile getirmiş ve bu arada Amerika'nın Afganlı mücahitlere niçin silah yardımı yapmadığı sorusunu da ortaya koymuştuk. Bizim bu sorumuzla, Mr. Reagan'ın açıklamasını yan yana getiren herhangi birisi, Amerika'nın nihayet bizim arzumuz doğrultusunda harekete geçme niyetini gösterdiği zehabına kapılabilir. Fakat bu neticeye kestirmeden varmak o kadar kolay değildir.

Şimdi belki de, bazıları: "Birader, sen de adamlar silah yardımı yapmasalar yapmadı diyorsun, yapacağım diyorlar ona da kulp takıyorsun" diyebilir. Ama biz, soğukkanlılığımızı koruyarak düşünmeye devam edelim.

Önce:

1. ABD'nin, Afganistan Sovyetler tarafından işgal edildi diye ilân ettiği tarihten bu yana (yani 27 Aralık 1979 tarihinden beri) tam 14 ay, 3 hafta geçti. ABD bu süre içinde ne bekledi ve neyi bekledi? (Başkanlık seçimlerini ve Başkanların değişmesini bekledi, diyenlere gülerim. ABD'de Başkanların değişmesi onun dış politikasını, bazıları öyle sansalar da, etkilememiştir.)

2. Afganistan savaşı kilitlenmiştir. Sovyetler, Afganistan'ın başına diledikleri her tandansta bir adam getirme imkânlarını kullanmışlar, fakat bundan olumlu sonuç alamamışlardır. Sovyetler şimdi, Karmal'dan da

memnun görünmüyor. Çünkü o da, mücahitlerle uzlaşma zeminini bulamamıştır.

3. Fakat bu savaşa bir son vermek gerektiğini artık Amerikalılar kadar Sovyetler de düşünmeye başlamışlardır. Yahut Sovyetler kadar Amerikalılar...

4. Günümüzde emperyalizm, artık ideolojik çerçeveler içinde düşünülmemektedir. Özellikle Amerika'nın bu husustaki esnek tutumu öteden beri bilinmektedir. Amerika için ne yönetim biçimleri önemlidir, ne yönetimin başında bulunan kişilerin sosyalist, faşist vs. eğilimleri taşıması önemlidir. Onun pragmatizmi için önemli olan ABD'nin çıkarlarına hizmet edebilecek nitelikteki kişilerin bulunmasıdır. Nitekim Sovyetlerle olan "detant" ilişkisi bunun en belirgin örneğidir. Keza Çin Halk Cumhuriyeti ile olan ilişkileri böyledir.

5. Devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde kendi çıkarlarını gözetmeleri gayet tabiîdir. Mr. Reagan da, Afganlı mücahitlere silah yardımı yapacağız derken, mutlaka bir çıkarını dile getirmektedir. Fakat bunu Sovyetlere "rağmen" gerçekleştirmeyi düşünmediği ortadadır. Nitekim Mr. Reagan: "Sovyetlerin ciddi bir itirazı olduğunu sanmıyorum" derken, bu yardımın Sovyetlere rağmen değil, fakat Sovyetlerin muvafakati dâhilinde olduğunu vurgulamak istediğini kestirmek mümkündür.

6. En önemlisi, ABD'nin işbu silah yardımını hangi amaçları gerçekleştirmek üzere yapmaya karar verdiği, daha doğrusu düşünmeye başladığıdır. ABD'nin ağzı İran'dan çok yandı. Şimdi bir de Afganistan'da yansın, orada da bir İslâmî yönetim kurulsun istemiyor. "Yardım silahlarının" Afganistan'ın hangi kesimlerine gideceğini ancak bu düşünce fiiliyata intikal edince göreceğiz.

7. Afganlıların, bu yardım teklifine karşı tepkilerinin ne olacağını ise şimdilik bilmiyoruz.

Yeni Devir, 16.3.1981

Kovboyları Da Fıstıkçı Yaparlar[3]

Bu satırlar kaleme alındığı sırada henüz ABD başkanlık seçimleri yapılmamıştı. Dünya kamuoyunu meşgul eden belli başlı hususlardan biri de bu yüzden ABD başkanlığına eşeklerin mi, yoksa fillerin mi egemen olacağı konusu idi.

Haftalardan beri gazetelerde yapılan yorumlara bakılırsa bu seçimi eşekler kazanırsa ABD'nin dış politikası şöyle olacak, fiiller kazanırsa böyle olacak kabilinden spekülasyonlara rastlıyoruz. İtiraf edeyim ki, o tür yazılara ilgi duymadım. Sebebi açıktır: ABD'nin dış politikası iktidarı eşeklerin ya da fiillerini gelmesi ile değişebilecek bir husus değildir. Belki yüzeyde ve teferruatta bazı değişiklikler görülebilir. Fakat temel ilişkilerde belli başlı bir değişikliğin vuku bulacağına ihtimal verilmez.

Kaldı ki, ABD'de bir Başkan, başkan seçildiği anda derhal işbaşına getirilmez. En az birkaç ay süren bir "hizmet içi eğitim"den geçirilir. Yani seçim arifesinde kendi programını açıklayan, ne yapacağını, ne yapmayacağını anlatan, bunları anlatırken de mangalda kül bırakmayan Başkan adaylarına Amerika Birleşik Devletlerinin gerek içyapısının esasları, gerekse ABD'nin dış politikasına hâkim olan belli başlı tayin edici faktörlerin neler olduğu hakkındaki bilgiler inceden inceye belletilir.

ABD'de Başkanlık makamı çok geniş yetkilerle donatılmıştır. ABD'de bu yetkilerle donatılmış olan Başkan, bir bakıma muvakkat bir kral demektir. Ne var ki, Başkan kral hükmünde bile olsa, onu yönlendiren açık gizli bir takım örgütlerin, kuruluşların, menfaat şebekelerinin mevcudiyeti inkâr edilmez bir gerçektir.

Seçimden sonra Başkanlığa Carter değil de, Reagan gelse ne olur? ABD'nin dış politikasında değişiklik mi olur?

Seçim öncesi haberlere bakılırsa Reagan: "Türkiye en iyi müttefiklerimizdendir" demiş ve ilave etmiş: "Sovyetlerin ilerlemesini engelleyecek en önemli güç NATO'dur."

Peki, Carter, şimdiye kadar bunun aksini mi iddia ediyordu?

Şu sözler de Reagan'ın: "Komünistlerin tek gayesi dünyayı kontrol altına almaktır. Dünyadaki her karışıklığın altında komünizmin parmağı vardır. Türkiye Sovyetlerle sınır komşusudur, bunun örneklerini görmüşsünüzdür."

Ben kendi payıma Carter'ın ağzından da, bu sözlerin hilafına bir tek kelime işittiğimi hatırlamıyorum. Yıllarca bunlara benzer iddiaları Carter'ın ağzından da işitip durduk.

Reagan, belki henüz detant'ın ne olduğunu bütün boyutlarıyla bilmiyordur. Ama şayet Başkan seçilirse, seçim öncesinde söylediği bu sözlerin dünya kamuoyunu oyalamak için kullanılan bir oyuncak olduğu, sanırım kendisine uygulanacak "hizmet içi eğitim"de iyice öğretilecektir. Bu dediğimiz hususları Reagan'a ya da Carter'a oy veren Amerikalı seçmenlerin de bildiğini sanmıyorum. Onlar da dünyadaki diğer bütün seçmenler gibi, gerçeklere değil sloganlara, imajlara rey verirler çünkü.

Yeni Devir, 7. 11.1980

Orta Oyunu Sürüyor

ABD'nin yeni Başkanı Ronald Reagan'ın işbaşına gelmesi dolayısıyla hemen bütün basın organlarının ortaklaşa paylaştığı bir yorum vardı. Reagan, sert bir kişiliğe sahiptir ve komünist düşmanıdır ve detant'a (yumuşamaya) karşıdır ve Reagan'ın kişiliğinde yumuşama tehlikeye düşebilir ve hatta acaba bir üçüncü dünya savaşının başlangıcı mı?..

Mr. Ronald Reagan, geçen hafta yaptığı ilk Başkanlık basın toplantısında beklenen şov'u icra etti:

Sovyet liderleri için yalancı, dolandırıcı, ahlâksız deyimlerini kullandı.

Sovyetlerin Tass Ajansı da, Mr. Reagan'ın bu nitelemelerine karşı sadece "yakışıksız" deyimini kullandı. Ancak Sovyet yanlısı gazeteler bu kelimeyi sert bir eleştiri saydılar. Her iki tarafın avukatları da yeteri kadar var olduğundan, bizim karşılıklı suçlamalarda birini ya da ötekini savunmayı görevlerimiz arasında kabul etmeyeceğimiz doğaldı.

Aslında, ABD ile SSCB arasındaki bu tür ağız dalaşmaları yeni değildir. Bu ağız dalaşmalarının ardından herhangi bir şey çıktığı da bugüne kadar görülmüş işitilmiş değildir. Bizim belirtebileceğimiz bir tek husus olabilir, o da, birbirini karşılıklı ahlâksızlıkla suçlayan tarafların nasıl olup da, aynı masayı paylaşabildikleri, nasıl olup da ahlâksız diye niteleyebildikleri kimselerle görüş alışverişinde bulunmaya "tenezzül" edebildikleridir. Bu

olgu, tarafların birbirini suçlarlarken, yerden göğe kadar haklı olduklarını kanıtlamaktan başka neyi gösterir?

Konunun bu yanını geçelim. Mr. Reagan, basın toplantısında, Sovyetleri yalancılıkla, dolandırıcılıkla, ahlâksızlıkla niteledikten sonra, sadede geliyor ve diyor ki: "Yine de silahların sınırlandırılması görüşmelerine katılacağız, bu konuyu görüşmek üzere Sovyetlerle aynı masada oturacağız. Ancak Afganistan'ın işgali dolayısıyla uygulamaya başladığımız tahıl ambargosunu kaldırıp kaldırmama hususunda şimdilik karar verebilmiş değiliz."

Mr. Reagan, birkaç hafta önce de İran'ı barbarlıkla, canilikle suçluyordu. Galiba artık Mr. Reagan'ın bu tür suçlamalarına, nitelemelerine kulaklarımızı alıştırmamız gerekiyor. Şirretlikte, Sovyetler de, Amerikalılardan geri kalmaz elbet. Vaktiyle Kruşçev'in bir BM toplantısında ayakkabısını çıkartıp masayı dövdüğü unutulabilir mi?

Tarafların bu tür ağız dalaşı bazılarınca galiba fazla ciddiye alınıyor. Bu tür şovların ardından bir şeyler çıkabileceği vehmediliyor. Oysa her iki taraf da birbirini ne kadar suçlarsa suçlasın, birbirini ne kadar ahlâksız sayarsa saysın, bunlar, bitişik kardeştirler. Onlar, en sert kelimeleri kullandıkları zaman bile, yumuşamanın zedelenmeyeceğini tekrarlamayı ihmal etmezler.

Mr. Reagan, Sovyetlere karşı uyguladıkları tahıl "ambargosu"nu kaldırıp kaldırmayacaklarını düşündüklerini buyuruyorlar. Böyle bir ambargo yok ki, kaldırılıp kaldırılmaması düşünülsün. Bu ambargo hikâyesi Mr. Carter'ın bir şovu idi.

Yeni Devir, 4.2.1981

ABD, SSCB'ye Ambargo Mu Uygulayacaktı Ne?

Gazetelerin iç sayfalarında minicik, olağan, gündelik bir haber gözüme ilişti. Haber şu başlığı taşıyor: "Sovyetlerin Batı'dan aldığı tahıl miktarı iki kat arttı." Bu başlığın altında da şu alt başlık yer alıyor: "ABD'nin Avrupa Topluluğundaki temsilcisi ambargonun Sovyetleri pek etkilemediğini söyledi."

Ambargo Sovyetleri niçin etkileyecekti ki? Carter, Sovyetlere tahıl ambargosu uygulayacağını ileri sürdüğünde, Brejnev bu tehdidi zaten gülümseme ile karşılamamış mıydı?

Fakat bu olayın nasıl seyrettiğini baştan alır ve hafızalarımızı biraz kurcalarsak ABD ile SSCB arasında dönen dolapların ne idüğü ve dünya kamuoyunu kandırmak için bu iki ülkenin kotardığı desiseleri daha iyi kavrarız sanıyorum.

ABD, Sovyetlere tahıl ambargosu uygulama kararını, SSCB'nin Afganistan'ı işgal ettiğini ileri sürdüğü 27 Aralık 1979 tarihinden sonra açıklamıştı. Böylece Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesini protesto ettiğini, Sovyetlerin bu ülkeden çekilmesini böyle bir yolla sağlayacağını iddia ediyordu. *Yeni Devir*'in koleksiyonlarını karıştıranlar, o sıralarda, ABD'nin gerçekte hiçbir şeyi protesto etmediğini, laf salatası yaptığını, üstelik tahıl ambargosunu da uygulamayacağını açık açık yazdığımızı göreceklerdir. Carter'ın söz konusu ambargo tehdidine karşı ilk tepki de zaten ABD'nin tahıl şirketlerinden gelmişti. Yani Carter'ın daha o zamandan havaya konuştuğunu bilmek için hiç de kâhin olmak gerekmezdi. Sadece bu iki azman ülke arasında vazgeçilmez organik iktisadî ve ticarî ilişkilerin bulunduğunu bilmek yeterliydi. Ne var ki, Carter, böyle bir tehditle seçim arifesinde hem ABD seçmenlerini, hem dünya kamuoyunu kandırmak istiyordu. SSCB ile ABD'yi bazı ideolojik görüş aykırılıklarına bakarak birbirine sahiden düşman sanan bazı safdiller, Carter'ın bu tehdidinin ciddiyetine inanmış olabilirler. İnanmışlardır da..

Bu inanışın safdillik, hatta enayilik olduğunu işte yukarıya aldığımız haber ispat ediyor.

ABD'nin Afganistan'la esasen herhangi bir ilgisi yoktur. Afganistan 50 küsur yıldan beri zaten Sovyet nüfuzuna terkedilmişti. Buna rağmen ABD niçin Afganistan Sovyetler tarafından işgal edildi diye hop oturup hop kalkıyordu? Afganistan'ın 50 küsur yıldan beri zaten Sovyetlerin nüfuzu altında bulunduğunu bilmiyor muydu? Bu işgal, iddia ettiği gibi gerçekten bir günde ve 27 Aralık 1979'da mı vuku bulmuştu? ABD bütün bunları şüphesiz çok iyi bilirdi. Herkesten daha iyi bilirdi.

Ancak onun gayesi Afganistan değildi. Afganistan'ın Sovyet işgalinden "kurtarılması" meselesi değildi. Devreye çok önemli bir faktör girmişti: İran

faktörü. ABD, yeni İran yönetimini Sovyet tehlikesi ile korkutmak için Afganistan'ı kullanıyordu, hepsi bu. İran'a: "Bakın, Sovyetler Afganistan'ı işgal etti, şimdi sıra size geliyor, aklınızı başınıza toplayın da tekrar bana yamanın" demek istiyordu. Ama İran'da bu külü yutacak bir yönetim bulamadı.

Tekrar tekrar söyledik, gene söylüyoruz. ABD için önemli olan Afganistan değildir, İran'dır. Çünkü onun bütün menfaatleri İran'da zedelenmiş, orda darbe yemişti. Bu bakımdan ABD, İran'ı yeniden kendi nüfuz sahasına kaydırabilmek için elinden geleni arkasına koymamakta kararlı görünüyor, bu ülkenin iç işlerine karışarak orada ayaklanmalar tertipliyor, Irak'ı kışkırtarak savaş açtırıyor, vs. vs. Fakat Sovyetlerle olan detantı, yani karşılıklı ticarî, iktisadî bağlantılarını zedelemeyeceğini de ifade ediyor. Şimdi Sovyetlerin Batıdan aldığı tahıl miktarı bu yıl iki misline çıkmışsa, bu miktarın içinde ABD'nin daha önce taahhüt ettiği 25 milyon tonluk meblağ da bulunuyor. Ancak, ABD bunu doğrudan doğruya göndermiyor, Batı Avrupa'daki aracı tefeci şirketleri kullanarak yerine getiriyor, yani göz boyuyor, desise yapıyor.

Yeni Devir, 4. 1.1981

Detant Zedelenmeyecek

Biz Afganistan'ın Moskoflar tarafından işgali hususunun ABD ile SSCB arasında danışıklı bir dövüş olduğunu anlatabilmek için günlerden beri binbir dereden su getirmeye çalışırken ABD başkanı Carter, Amerika'nın en büyük haber ajanslarından biri olan NBC'ye verdiği bir demeçte (11 Ocak 1980) durumu gayet veciz bir şekilde ve hiçbir tereddüde, kuşkuya yer bırakmayacak bir halde açıklamıştır. Verilen demeç çok kısadır. Carter şöyle diyor:

> "Detant (yumuşama) ümidi tamamen ortadan kalkmamıştır. Ancak ABD'nin Sovyetlerle baş edebilmek için askerî bakımdan güçlenmesi gerekir. Sovyetler Birliğine karşı uygulanan müeyyideler barışı zedelemeyecektir. Gerek Moskova gerekse Washington savaştan kaçınmaktadır, bu bakımdan ergeç anlaşacaklardır."

Bu birkaç cümlelik beyanat bilmem ki tekrar yorumlamaya değer mi? Her şey o kadar açık ve her iki taraf o kadar küstah ki, enayi yerine koydukları dünyanın geri kalan öteki tüm ülkeleri karşısında kartlarını göstermekten çekinmiyorlar.

Amerika, yıllardan beri zaten Sovyetlerin işgali altında bulunan Afganistan'ı bahane ederek "askerî bakımdan güçlenmesi gerektiğini" ifade ediyor. Amerika'nın askerî bakımdan güçlenmesi, elbette ordusunun personel sayısını artırmaya karar vermesi anlamını taşımıyor. Hele söz konusu güçlenme Sovyetler karşısında güçlü bir duruma gelmek anlamına hiç gelmiyor. Amerikan ordusunun silah ve teçhizat bakımından Sovyetlerden çok üstün olduğu şimdiye kadar binlerce defa ilân edildi. Öyleyse Amerika askerî bakımdan güçlenmesi gerektiğini söylerken silah fabrikalarının üretimine pazar aradığını belirtiyor olmalıdır. Kim bu pazar? Hangi ülkeler? Hangileri olacak: Pakistan, Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan...

Öte yandan Carter'ın bu beyanatı üzerinde başka bir açıdan da durulabilir. Carter'ın bu beyanatı aslında Sovyetler Birliğine ve çok uluslu şirketlere verilmiş bir teminat mahiyetindedir. Bütün dünya diplomatlarının ittifak halinde dile getirdikleri bir husus var, o da Amerika'nın Sovyetlere karşı uygulamaya koyduğu ve koyacağını söylediği müeyyidelerin caydırıcı bir etkisi olmadığıdır. Başka bir deyişle, sözde getirilen müeyyideler, Sovyetlerin Afganistan'dan geri çekilmesini sağlamayacaktır. Bunu herkes böyle biliyor ve böyle kabul ediyor. O halde haber ajanslarının, radyoların, TV'lerin, basının haftalardan beri üzerine üşüştükleri bu müeyyide konusu sadece Amerikan pazarları için bir reklâm giderinden başka bir şey değildir.

Bu reklâm ve propaganda o kadar gürültülü patırtılı bir şekilde yapılıyor ki, çokuluslu şirketlerin, uluslararası bankaların bu gürültülerden etkilenebilmeleri belirdiği anda, işte tam bu anda, başkan Carter, ürkecek bir şey olmadığını, Amerika'nın uygulamaya koyduğunu söylediği müeyyidelerden detant'ın zedelenmeyeceğini, yani Sovyet nüfuzu altında bulunan yerlerdeki ABD ve Batı Avrupa sermayesinin zarardide olmayacağını, dünyaya açıkça ilân etme durumunda kalıyor. Kerhen de olsa, bu açıklamayı yapıyor.

Amerika'nın ve Sovyetlerin uyduluğuna talip ve gönüllü olan ülkelerde de, şimdi bu iki sömürgecinin propagandası yoğun bir biçimde ve

bedavadan yapılıyor. ABD kendi nüfuzu altındaki ülkelerde bir barış meleği gibi gösterilirken, Sovyet nüfuzu altında bulunan ülkelerde de SSCB darda kalmış ülkelerin yardımına Hızır gibi yetişen bir kurtarıcı olarak gösteriliyor. Türkiye'deki Amerikancıların Sovyetler aleyhinde yaptığı propagandaya bakmayın siz. Sovyet nüfuzu altında bulunan yerlerde de aynı yoğun karşı propaganda Amerika aleyhinde geliştirilmektedir. Sovyetlerse, Afganistan'a bir müstevli olarak değil, fakat bizzat Afgan halkının ve hükümetinin davetlisi olarak ve Afganistan'ı kurtarmak için oraya gitmek zorunda kalmış gibi gösterilmektedir.

Onlar ne kadar açıkgöz ve bizler ne kadar enayiyiz değil mi?

Yeni Devir, 15 Ocak 1980

Soljenitsin Uyarıyor Ama...

T*ime* dergisinde yayınlanan bir yazısında, Batıya sığınan Sovyet yazarlarından Soljenitsin, Batı dünyasının Sovyetlere niçin taviz verdiğini şu iki esasa dayandırıyor:

1. Batı, rahatını bozmak istemediği için Sovyetlerin entrikalarına göz yummaktadır,

2. Batı, komünist rejimlerin kötü niyetini ve kararlılığını idrak edememektedir.

Böylece bu ünlü Sovyet yazarı Batının, rahatını bozmak istemediği, bir de komünist rejimin kötülüğünü idrak edemediği için son altmış yılda 20 ülkenin komünizmin pençesine düşmesine göz yumduğunu ileri sürüyor. Ve yıllardan beri yaptığı çağrıyı tekrarlayarak Batı âleminin komünizm karşısında uyanması ve onunla mücadele etmesi gerektiğini vurguluyor.

Batı'nın komünizm tehlikesine ve tehdidine niçin göz yumduğunu "açıklayan" Soljenitsin'in gösterdiği iki sebep de, dikkat edilirse, oldukça çocukça bir yaklaşımdır ve Soljenitsin gibi "derin" bir yazardan beklenmeyecek kadar sığdır.

Soljenitsin'in değerlendirmesinde öncelikle gözden kaçırılan hususlardan biri, komünizmin kendine mahsus iç dinamiğidir. Eğer böyle bir iç dinamik

bulunmasa idi, dünya yüzündeki bu kadar çok komünizm aleyhtarlığına ve komünizm düşmanlığına karşı, komünizmi nasıl olup da hâlâ bir kurtarıcı gibi görmeye devam edenlerin mevcudiyeti izah edilemezdi. En yalın anlamıyla komünizm, taraftarları açısından, kapitalizmin kötülüklerine karşı "kurtarıcı bir fikir" diye telâkki edilmekte ve ona bir dogma olarak sarılınmaktadır. Böyle olunca, son altmış yılda 20 ülkenin komünizmin pençesine düşmesini sadece Batı'nın idraksizliğine ve onun göz yummasına bağlayarak açıklamak yerinde ve yeterli değildir.

Ayrıca, Soljenitsin'in komünizmle mücadele hususunda Batı'ya yaptığı davetiye de, boşluktadır. Batı, kapitalizmini sürdürmeye kararlı oldukça böyle bir davetiyenin muhatabı bulunamaz. Çünkü komünizmin doğuş sebebi, bizatihi kapitalizmin kötülüklerine karşı bir tepki ile ilgilidir. Kaldı ki, bizce, Soljenitsin'in komünist ideolojiden tamamıyla vazgeçip vazgeçmediği de bir sorudur. Öyle sanıyoruz ki, bu yazar komünizmin sadece hâlihazır pratiğini eleştirmekte, suçlamalarını komünist yöneticilere yöneltmektedir.

Soljenitsin'in diğer bir yanılgısı da, "detant" teşebbüsünün komünist ülkelerden geldiğini sanmasıdır. Gerçi detant'tan komünist ülkeler teknoloji transferi biçiminde yararlanmaktadırlar. Fakat detant'tan asıl kâr sağlayanlar Batılı kapitalistlerdir (çok uluslu şirketler). Dolayısıyla "detant" adı altında kurulan kapitalizm ile komünizmin işbirliğini tek yanlı olarak görmek ve bunu Batı'nın enayiliği ile izah etmek mümkün değildir. Şu günkü şartlar altında, komünist ülkeler detant'tan vaz geçmek isteseler bile, bu, Batı sermayesinin işine gelmez. Her ne kadar Soljenitsin'in de belirttiği gibi, Batı sermayesi, yaptığı teknolojik yardımla komünist dünyanın korkunç bir askerî güç haline gelmesine yardım etmişse de, bu yardımının karşılığını çok büyük kârlar sağlayarak almıştır, almaya da devam etmektedir. Bundan vaz geçmeye niyetli olmadığını da açıkça beyan etmektedir. Nitekim Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi dolayısıyla bir kınama kampanyasına girişen Carter, bu kampanyanın detantı zedelemeyeceğini beyan etmekte hem gecikmemiş, hem de detant üzerinde titizlikle durduğunu belirtmiştir.

Velhasıl, Batı âleminin komünizmle kurduğu ortaklık bu günkü durumdayken, Soljenitsin'in komünizmle mücadele çağrısı iyi niyete dayansa bile, Batı'nın komünizmle mücadele etmesini ve bunda başarı göstermesini beklemek safdillik olur.

Yeni Devir, 22.2.1980

Fas Kralı, ABD, Cihat vesaire

19 Mart 1980 tarihli *Yeni Devir*'in arka sayfasında Fas Kralı II. Hasan'la yapılmış bir mülâkat vardı. Günümüzdeki pek çok Müslümanın kafa karışıklığı Kral Hasan'ın konuşmalarında bariz bir biçimde ortaya çıkıyor.

Kral, Afganistan konusunda sorulan bir soruyu cevaplandırırken bakınız ne diyor: "...Prensip olarak Ruslar ile bizim aramızda böylesine nispetsiz bir kuvvetler dengesizliği olmasaydı, Kuran'ın emirlerine göre bizim Afgan Direniş Kuvvetleri safında çarpışmaya gitmemiz farz olurdu."

Bu sözle anlatmak istenen fikre hiç bir aklı başında Müslümanın ortak çıkacağı düşünülemez sanırım. Ne var ki, bu yanlış, aykırı, ters fikirler, meseleleri profan kafa yapısının telkin ettiği ölçülere göre ele alan insanlara, gayet olağan bir mütalâa olarak görünebilmektedir.

Gerçekte, Kral'ın Afgan mücahitleri safında yer almayı reddetmek için gösterdiği gerekçe, tam da mücahitlerin safına katılmak için ileri sürülmeliydi.

Kral, aslında Afgan mücahitleri safında çarpışmanın farz olduğunu reddetmiyor; bunun farz olduğunu kabul ediyor. Ancak, içinde bulunduğu şartların mantığına göre hükmederek, daha doğrusu bu şartlara ram olarak böyle bir farzın ihmal edilebileceği neticesine varıyor. Şartların, "prensipleri" değiştirebileceği zannını taşıyor. Oysa Müslümanca tavır kendisi şartlara ram olmaya razı olmaz, tersine şartları kendisine ram etmeye gayret eder. Kralsa belli bir mülâhazadan hareket ederek ve tamamıyla oportünist düşünce formu içinde, "kuvvetler dengesi" diye bir faktör çevresinde tavrını belirlemeye kalkışıyor. Afgan mücahitlerinin kuvveti karşı tarafa denk olsa idi, esasen, Kral Hasan gibilerinin meccani ve sözde kahramanlıklarına lüzum kalmazdı. Kaldı ki, Afgan mücahitleri meseleye hiç de Kral Hasan gibi bakmıyor. Onlar, bir cihat şuuru ile böyle bir mücadeleye girdiklerini, zaferin ancak Allah müyesser kılarsa mümkün olabileceğini, kendilerinin ancak cihatla mükellef oldukları için böyle bir mücadeleye girmiş bulunduklarını ifade ediyorlar. Rusların maddî kaba gücünün kendilerininkinden farklı olduğunu onlar da en az Kral kadar

biliyor. Fakat Afgan mücahitlerinin tavrıyla Kralın tavrı arasında ne derin bir şuur farkı var!

Fas Kralının yukarıya aldığımız sözlerini mücerret İslâm ölçüleri içinde değerlendirerek layık olduğu yere koymak kolay. Ancak Kralı böylesi bir mütalâa tarzına sahip kılan sebepleri araştırmak bizce, günümüz bazı Müslümanlarının kafa yapılarını anlamak bakımından daha önemli olur.

Bu sebeplerden başlıcası kafalardaki "materyalistik baskı"dır. Diğeri de, buna bağlı olarak mevcut dünya siyaset platformunda ihraz edilmiş bulunan konumdur. Fas Kralı, diğer bir soruya verdiği cevapta, "Programlı bir Amerikan yardımı"nın lüzumundan bahsetmektedir. İşte Fas Kralına cihat farzını ihmal etmeye, bu farzı aslî ekseninden saptırmaya iten sebebin başlıcalarından biri de budur.

Bu gün Fas Kralı gibi düşünebilen Müslümanların bulunmasına hayret etmemek lâzım. Fas Kralı gibi onlar da kendilerini "Batılı" diye kabul ediyorlar. İslâm'ı kendi bağlamı dışına kaydırarak düşünmenin doğal sayılabilecek sapkınlıklarıdır bunlar.

Yeni Devir, 22.3.1980

Korkunç Riya

ABD ve SSCB arasında dünyanın gözleri önünde yıllardan beri oynanan komedinin bugün herhangi bir tablosu Afganistan'da sergileniyor. Sovyetler Afganistan'ı işgal etmiş de, Birleşik Devletler de onu kınıyormuş. Ve şimdi, bütün dünya, bu eğlencesiz komediyi seyrederken kimileri ABD aktörüne alkış tutuyor, kimileri SSCB şaklabanına...

1950'li yılların başlarında, Amerika, Kore savaşına yardım için bütün dünyayı ayağa kaldırmıştı. Henüz çiçeği burnunda bir NATO üyesi olarak Türkiye de o zamanlar ilk etapta 4500 askerini Kore'ye sevk etmişti. Okullarda, Türk askerlerinin: "Burayı, Kore'yi, her yeri" koruyacağına dair düzülen marşlar okul çocuklarına yıllarca söyletilmişti.

Fakat bu aynı ABD, şimdi Afganistan'ın Moskoflar tarafından işgali karşısında SUSUYOR.

İyi ama bu kadar gürültülü patırtılı protesto mesajları, kınama beyannameleri neyin nesi? Bu da, oynanan komedinin bir parçasıdır. Amerika'nın susmadığını "göstermek" için oynadığı rolün bir gereğidir.

ABD, Kore'de, Vietnam'da niçin o kadar haşin gösterilere girdi de, şimdi Afganistan'ın işgali karşısında dut yemiş bülbül gibi oldu? Çünkü o günlerden bu günlere dünya politikasına egemen olan güçlerin menfaatlerinde değişen çok şeyler oldu. Esasen, ABD'nin Vietnam'da 50 bin askerini kırdırdıktan sonra orayı terk etmesi de, işte bu egemen güçlerin sahnede görünmesinin bir eseridir. "*Votka-Cola*" kitabının yazarı Charles Levinson, ABD'nin Vietnam'dan çekilişinin sebebini şöyle izah ediyor: "Çünkü çokuluslu şirketler, Amerikalıların Vietnam'dan geri çekilmesi halinde imzalanacak beklenmedik işbirliği anlaşmaları sayesinde Vietnam savaşından sağladıkları kazancın üzerine çıkacaklarını hesapladılar."

Akla gelebilir ve sorulabilir ki, Afgan topraklarının Moskoflar tarafından işgal edilmesinin halen ABD'ye sağlayacağı menfaat ne olacak?

Bir kere şu husus hemen belirtilmeli ki, günümüzde artık bir toprağın kuru mülkiyetine (rakabe) sahip olmak o kadar önemli sayılmamaktadır. Önemli olan, o toprak üzerinde tesis edilen nüfuzun kime ait olduğudur. Günümüzün politik manzarası davulun ve tokmağın her zaman aynı kişide bulunmadığını gösteriyor. Çoğu kez davul birinin boynunda, tokmak başka birinin elindedir, Arap petrolleri gibi...

İkinci olarak başta ABD olmak üzere tüm Batı sermayesi ile SSCB ve Doğu bloku ülkeleri arasında, artık dönüşsüz olan organik bağlar kurulmuş ve geliştirilmiştir. Dolayısıyla Afgan topraklarının SSCB nüfuzuna katılması, Batı sermayesinin çalıştırabileceği bir "beleş işçiler kitlesi" anlamına gelecektir. Kaldı ki, ABD olsun, diğer Batı ülkeleri olsun, Afganistan dolayısıyla, hâlihazırda işlemekte olan kurulu menfaat düzenini haleldar edebilecek teşebbüslere hiçbir zaman girişmek istemeyecektir.

Üçüncü olarak: ABD, Afganistan bahanesiyle, Orta Doğu'da şu son bir iki yıl içinde gevşemeye başlamış olan nüfuzunu pekiştirebilmenin fırsatını kullanacaktır. Kullanmaya başlamıştır bile. Nitekim Carter, "İran'a asıl tehlike biz değiliz, SSCB'dir" diyor.

Öte yandan, ABD'nin SSCB'ye tahıl ambargosu koyacağı yolundaki "tehdidine" Ruslar bıyık altından gülümsüyor. ABD'nin zaten kendi tehdidini ciddiye aldığı yok. Velhasıl iki aktör bir riyakârlık komedisi oynuyor.

Yeni Devir, 12.1.1980

ABD'nin Maksadı Afganistan Değil, İran

27 Aralık 1979 gününden (yani ABD'nin Afganistan'ın işgal edildiğini ilân ettiği gün) bu yana iç ve dış basında, üzerinde yoğunlukla durulan konulardan biri, dünyada siyasal güç dengesinin değiştiği hususudur. Gerek iç basında, gerek Batı basınında "ciddi" diye bilinen pek çok kalem, Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesiyle dünyanın mevcut siyasal dengesinin sarsıldığını iddia edip duruyorlar. Bu iddia telkin edilmek istendiği gibi gerçekten ciddi midir? Ve gene iddia edildiği gibi kuvvetler dengesini yeniden terazilemek için taraflar arasında bir savaş çıkması kaçınılmaz mıdır?

Eğer taraflar arasında kuvvet dengesini yeni bir noktada terazilemek için savaşın kaçınılmazlığı hususunda ciddi kaygılar duyuluyorsa, o zaman gerçekten eski dengenin bozulduğuna inanmak gerek. Fakat taraflar arasındaki ağız dalaşmaları esnasında, hiçbiri, ilişkilerin böylesine sıcak bir noktaya varabileceğini ima bile etmediğine göre, karşılıklı "kuvvet dengesinin" bozulduğuna kani olmak mümkün değildir. O halde aşağı yukarı bir aydan beri sürdürülen bu polemiklerin ardında gizli bir niyet, bir art niyet mevcuttur.

Afganistan, dünden bu güne Sovyet nüfuzu altına alınmış değildir. Yirmi küsur yıldan beri Afganistan'da Sovyet nüfuzu var. Son iki yıldan beri de yönetimin başında Sovyetlerin en has adamları bulunuyor: Taraki, Emin ve şimdi Karmal, Sovyetlerin memurlarıdır. Başka bir deyişle, ABD'nin iddia etmeye çalıştığı gibi, 27 Aralık 1979'dan beri Afganistan'ın siyasal rejiminde olsun, Sovyetlerin bu ülkedeki nüfuzlarında olsun herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ne ki, Müslüman mücahitlerin son 1-1,5 yıldan beri rejime karşı giriştikleri mücadele "tehlikeli" bir boyuta ulaşmıştır. ABD'yi ve SSCB'yi telaşlandıran asıl budur.

Başka bir deyişle hâlihazırda dünyanın siyasî dengesi değişmiş değildir, fakat değişebileceği hususunda "tehlikeli emareler" belirmiştir. ABD ve SSCB işte bu tehlikeyi önlemek, bertaraf edebilmek için müştereken kolları sıvamışlardır.

Ayrıca burada İran İslâm devrimi faktörünü hesaba katmak gerekir. Dünyanın hâlihazır siyasî dengesi, yirmi küsur yıldan beri zaten Sovyetlerin nüfuzu altında bulunan Afganistan'da 27 Aralık 1979'dan beri Rus askerlerinin çoğalmasıyla değişmemiştir, değişmezdi de. Fakat bu dengeyi ciddi bir şekilde sarsan İran olmuştur. Milletlerarası sermaye, en büyük darbeyi İran'da yemiştir. ABD, şimdi Moskova ile işbirliği yaparak, Afganistan bahanesi ile İran'ı yeniden kazanmanın peşindedir. Afganistan oyununun düğüm noktası da buradadır.

İran'da çıkartılmak istenen iç karışıklıklara da bu açıdan bakmalı. CIA'nin iç karışıklıklar çıkarmadaki, sonra kendi çıkardığı karışıklıklara dayanarak hükümetler devirmedeki mahareti dünya kamuoyunca bilinmeyen şeyler değil. Bu bakımdan sempati ile bahsedilen Şeriatmedari'ye çok dikkat edilmeli. Uluslararası sermaye ile CIA'nin işbirliğinin, Şeriatmedari gibi adamları bir gecede "milli kahraman" mertebesine çıkardıkları çok görülmüştür.

Yeni Devir, 21.1.1980

Afganistan'ın İşgalini ABD Dört Gözle Bekliyordu

Dünkü yazımızda SSCB'nin Afganistan'ı işgali münasebetiyle ABD'ye ve onun yandaşlarına gün doğduğunu belirtmiştik. Artık kına yakabilirler ve Amerika'nın Orta Doğu'nun öteki ülkeleri üzerindeki emperyalist emellerinin gerçekleşmesi için yapacakları yoğun propagandayı "meşrulaştırılmış" bir zemin üzerinde yürütebilirler.

İslâm ülkelerine artık Orta Doğu'da İsrail'in bekçiliğini yapmaları hususunda ABD tarafından telkin edilen görev kamuoyuna rahatlıkla benimsetilebilecek bir hale getirilmiştir. Nitekim daha geçen hafta eski CENTO'nun yerine kaim olmak üzere Türkiye-Mısır-Suudi Arabistan arasında yapılması öngörülen pakt hakkında kesin kanaatler edinilmeden,

şimdi Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi olayı, çok kimseye daha rahat pozisyonlarla kabul ettirilebilecek bir gerekçe oluşturmuştur.

ABD'nin, Sovyet işgalini sürprizle karşıladığı bildiriliyor. ABD'nin Sovyetlerin sıcak denizlere doğru ağma niyetinden habersiz olduğu, Afganistan'da son iki yıldan beri sürdürülen mücadeleyi görmediği nasıl ileri sürülebilir? Eğer ABD gerçekten bu kadar ahmak, bu kadar budala, bu kadar ebleh, bu kadar kör ve sağır ise, onunla en küçük bir işbirliğine girmenin nelere mal olabileceği belli değil mi?

Kaldı ki, ABD ile SSCB arasındaki 1974 yılında Viladvostok'ta imzalanan anlaşmanın satır araları iyi okunmalı ve netliğe kavuşturulmalıdır. SSCB, ABD'nin haberi ve müsaadesi olmadan söz konusu işgal eylemine girişemezdi, diyoruz.

ABD'nin ve tüm Batı âleminin son yıllarda İslâm ülkelerine kuşkuyla baktığını Batı basını her gün yazıp çiziyor. Hele İran olayları bu kuşkunun üzerine tuz biber ekmiştir. ABD ve genelde tüm Batı, İslâm ülkelerindeki İslâmî uyanışı endişeyle izliyor. ABD aslında ne tam anlamıyla Türkiye'ye, ne tam anlamıyla Mısır'a, ne de S. Arabistan'a güvenle bakıyor. Bu ülkelerde her an, gerçek sürpriz olaylarla karşılaşabileceğini biliyor. S. Arabistan Meliki Faysal'ı ABD'nin öldürttüğü yolundaki şaibeyi Amerika elan üzerinden atamamıştır. Melik Faysal, ABD'ye kafa tutarken ve ABD'ye: "Arabistan'ın petrol kuyularını bombalarım" dedikten bir hafta sonra alaşağı edilmiş ve öldürülmüştür. ABD'nin kulağına kar suyunun kaçtığı o günden beri, rahatı yerinde değildir. ABD, Arap petrolünü emniyete alabilmek için SSCB ile ortak bir strateji izliyorsa, emperyalizmin mantığına göre bundan daha doğal ne olabilir?

Afganistan, Sovyetlere peşkeş çekilmeli ki, emperyalizmin kızılı ile karasının müştereken tertipledikleri senaryo sahnelenebilsin. Afganistan'ın Sovyetlerce işgali ile ABD'nin kaybedeceği bir şey yoktur. Fakat kesin kazancı açıktır: o da böylece Orta Doğu'daki hegemonyasını pekiştirme imkânını elde edecektir. Bu ülkelere silah satabilecektir. Bu bölgenin gizli Amerikan mandasıyla yönetimini güvenlik altına alacaktır. Şimdi, bu ülkelerdeki Amerikancı basının ve Amerikancı mahfillerin "Yaşasın Amerika, kahrolsun Sovyetler" nidaları göklere yükseltilebilir, yükseltiliyor da. Kısacası, kızıl Moskof'un Afganistan'ı işgal etmesi olayı, ABD'nin Orta Doğu bölgesindeki herhangi bir çıkarına aykırı değildir. Bilakis hem

ABD'nin, hem SSCB'nin müşterek menfaatlerinin doğal bir hâsılasıdır. Böylece hem Arap petrolü emniyet altına alınmakta, hem İslâm ülkelerine İsrail'in bekçiliğini yaptırmak kolaylaşmakta, hem Moskofların emeli gerçekleşmiş olmaktadır. Bu durumda, Afganistan'ın Sovyetlerce işgalini ABD'nin yıllardan beri dört gözle beklediğini söylersek, sanırım hiç de abartma yapmamış oluruz.

Yeni Devir, 4.1.1980

IV

DÜNYA SAHNESİNDEN GÖRÜNTÜLER

Hüsrandaki Ölü

> "Üzücü bir yorum ama ABD ve tabiî ki Batı, milletlerarası düzen için ikili bir standart kullanıyorlar. Marksist olan her şey ne kadar kanlı olursa olsun kabul edilebilir; sosyalist, merkez veya sağ hükümetlerinki kabul edilemez. Sürgündeki hayatımın ilk günlerinde hiçbir şey beni, Batı'nın, Sovyetlerin büyük yayılmacılığı konusundaki isteklerini görememeleri ve anlayamamaları kadar hayrete düşürmedi."

Yukarıdaki satırlar ölü Şah Rıza Pehlevi'nin bir günlük gazetede yayınlanan ve "Tarihe Cevap" başlığını taşıyan hatıratından alındı.[4]

Bir insanın siyaset çarkının mekanizmalarını kavrayabilmesi için siyasetin doruklarında bulunmasının bile yetmeyeceğini bu satırlarda ifadesini bulan "hayret" kadar pek az şey açıklayabilir.

Ölü Şah, bu satırları ölümünden pek az bir süre önce ve sürgündeki hayatı esnasında kaleme almış. Fakat görülüyor ki, taa ilk gençliğinden beri, kafasına yerleştirilmiş bulunan bazı "şemalar" ölünceye kadar onun hayatına ve siyasetine istikamet vermiştir.

Ölü Şah'ın hayret ettiği husus, bugün dünyanın pek çok politikacısı, diplomatı, aydını, profesörü, siyaset tarihçisi, velhasıl siyasetten anladığı kabul edilen pek çok kimse tarafından paylaşılmaktadır.

Hayret ettikleri husus, Şah'ın ifadesinden de anlaşıldığı gibi, Batı'nın Sovyet yayılmacılığını (emperyalizmini) görmemesi!

Böyle bir hayretin basit bir yanılgıdan ileri geldiğini fark etmeyen siyaset yapıcılarının durumudur aslında hayret verici olan.

Öteki sosyal alanlarda olduğu gibi, pratik siyaset alanında da bazı temel varsayımlardan (assumption) hareket edilir. Alacağımız kararlarda, bu varsayımlarımızın gerçeği yansıtıp yansıtmadığı hususu önem kazanır. Eğer hareket noktamıza esas kabul ettiğimiz faraziyelerimiz gerçeği yansıtıyorsa

doğru karar verir ve ona göre de doğru hareket ederiz. Yok, eğer bu faraziyelerimizin gerçekle ilgisi yoksa o takdirde ne doğru karar alabilmemizin, ne de doğru hareket etmemizin imkânı kalır. Böyle bir durumda hareketimizin neticesi isabetli olsa bile aslında bu netice bir tesadüften doğmuş olacağından bir kıymet ifade etmez. Bunun tersi de doğrudur: gerçeği yansıtan faraziyelerden hareket etmemize rağmen arzu ettiğimiz sonuca ulaşamayabiliriz. Buna rağmen hareket tarzımız doğrudur. Tarihte, bu iki şık için de örnekler bulunabilir.

Şimdi, mesele ölü Şah'ın nerede yanıldığı hususudur. Ölü Şah da öteki pek çok benzerleri gibi, çağdaş dünyamızın politik yapısını, gerçeğe uymayan faraziyeler üzerine oturtarak değerlendirdi. Ve öylece siyasetine bir istikamet verdi. Bu yanlış faraziye şudur: komünist dünya ile kapitalist dünyanın bir birine düşman ve hasım iki kutup olduğunun kabul edilmesi... Böyle bir kabulleniş de, komünizm ile kapitalizmin, kâğıt üzerinde, birbirine zıt iki dünya görüşünü temsil etmesinden kaynaklanmaktadır.

1930'lu, 40'lı hatta 50'li yıllarda sözü edilen faraziye, yani komünist dünya ile kapitalist dünyanın birbirine hasım ve düşman olduğu faraziyesi gerçeği yansıtıyordu. Fakat 1970'li yıllarda bu faraziye battal oldu. Çünkü komünist ile kapitalist dünya siyaset literatürüne "detant" (yumuşama) deyimi ile geçen, birbirleriyle karşılıklı iktisadî, ticarî menfaat ilişkilerine dayanan bağlarla bağlandılar. İdeolojik plânda, birbirine hâlâ düşmanca bir tavır içinde görünen komünist ve kapitalist dünyalar, böylece birbirleriyle vazgeçemedikleri organik menfaat ilişkileri içine girdiler.

Günümüzde, çoğu kimseye anlaşılmaz görünen pek çok olayın anahtarı siyaset konjonktüründeki bu yeni durumun, yani "detant" olayının içinde gizlidir. Nitekim aynı hatıratında, dünyada sığınacak yer bulamayan ölü Şah'ın: "Ben kuvvetli iken, Batı ile olan ittifakımızın kuvvet, bağlılık ve karşılıklı inanmaya dayalı olduğunu sanmıştım" demesi de dayandığı faraziyenin yanlışlığını kavrayamamış olması ile izah edilmeli.

Dünyayı hâlâ 1930'ların, 50'lerin şartlarıyla ve o zamanlara mahsus kafa yapısıyla görenler için, bu duruma hayret etmemek gerçekten kabil değil. Bu kafa yapısı sanıyor ki, Batı ve özellikle ABD, Sovyet yayılmacılığı (emperyalizmi) karşısında uyuyor, Sovyetlerin emperyalist emellerini göremiyor ve anlamıyor!

Durum Rıza Pehlevi'nin ve onun gibi düşünenlerin sandığı gibi olsaydı, gerçekten şaşırtıcı olurdu. Bir kere Batı'nın Sovyetlerin emperyalist niyetlerini bilmediğini ve anlamadığını farz etmek asla izahı bulunamayacak bir düşünce tarzı olur. Bu faraziyenin, bu düşünce tarzının hiç bir gerçekle ilgisi yoktur. Kabul edilemez. O halde Rıza Pehlevi'nin cümlesini şöylece değiştirip düzeltmemiz mümkündür:

"Hiçbir şey beni Batı'nın Sovyet yayılmacılığına göz yumması kadar hayrete düşürmedi." Sanırım Pehlevi böyle bir şey söylemek istedi.

Batı, Sovyet yayılmacılığı üzerinde o kadar uyanık, o kadar bilinçli ki, bugün dâhili politikasının temeline antikomünizmi almış olan bütün ülkelere bu anlayışla yaklaşıyor. Yani Sovyet emperyalizmini belki olduğundan da fazla tehlikeli göstererek istismar ediyor ve ülkeleri bu yönden "avlıyor". Ölü Şah zamana karşı yarışarak kaleme aldığını ileri sürdüğü hatıratından bu yarışın heyecanı ile olsa gerek, bazı açık, kesin gerçekleri bile unutmuşa benziyor. Şah, yönetimi altında tuttuğu İran'ı Amerikan silahlarıyla donatırken acaba genelde Batı, özelde de ABD tarafından Sovyet tehlikesine karşı kaç kez uyarıldı? Ve bu uyarılar olmasa idi, acaba Şah, üzerinde saçı bitmedik yetimlerin hakkı olan petrol paralarını Batı bankalarına yatırarak oradan silah alır mıydı?

Batı'nın Sovyet emperyalizminin emellerini bilmediğini, anlamadığını kabul edemeyeceğimize göre, onun Sovyetlerin bu tutumu karşısında gene Şah'ın ifadesine göre "sessiz" kalışının sebebini araştırmak gerekiyor. Batı, Sovyetlere karşı zaman zaman elbet şamata koparmıyor değil. Meselâ Afganistan'ın işgali dolayısıyla böyle bir şamata koparmıştı. Fakat bu şamata gerçekte Batı'nın Sovyetlere karşı ciddi bir tepki gösterdiği, bu işgali bertaraf etmek için müdahaleye giriştiği anlamına gelmiyor. Şah'ın hayretle tespit ettiği gibi Batı böylesine "hassas" konularda hep sessiz kalıyor!

Şah'ın gerçekten asıl zoruna giden fakat bir türlü itiraf edemediği husus (belki de hatıratının devamında itiraf ediyordur) Batı'nın, özellikle de ABD'nin nasıl olup da Humeyni'ye karşı kendisini desteklemediğidir. Bunu, Batı'nın ve ABD'nin aptallığı, enayiliği ile izah edenler çok oldu. Oysa ABD, bu hususta da akıllıca bir politika izledi. Humeyni karşısında Şah devrilmez, iktidarda kalırsa zaten ABD bakımından mesele yoktu. Fakat Humeyni galip gelirse, ABD daha baştan onu niçin karşısına alsındı? Kaldı ki, gerek Orta Doğuda, gerek Güney Amerika'da bu tür iktidar

değişikliklerinde alışılagelen bir tutum vardı, o da yeni gelen yönetimlerin ya Batı yanlısı, ya da Sovyet yanlısı olması keyfiyeti idi. Fakat Humeyni'nin tavrı bu bakımdan bütün dünyayı şaşkına çevirdi.

Kısaca diyeceğimiz o ki, dünya siyaset konjonktürünün bu günkü verileri, düne göre farklılaşmış ve değişik boyutlar almıştır. Şah, büyük ölçüde bunun farkına varmadığı için hüsrana uğradı. O, ABD'nin kendisini karakaşı, kara gözü için sevdiğini sanıyormuş. Çok kimse de onu, bu hususlarda tilkinin teki sanırdı.

ABD'nin Ahlâk Borcu ve Şah

ABD'nin Eski Dışişleri Bakanı Henry Kissenger, devrik İran Şah'ının Meksika'da bir süre turist vizesiyle oturması konusunda çaba göstermiş ve bu hareketini şöyle açıklamış: "Amerika'nın Şaha yardım etme konusunda ahlâkî bir sorumluluğu vardır. Bizim hükümetimiz hiç bir şey yapmadığı için ben harekete geçtim."

Şah denilen adam bu gün artık resmî sıfatlarından tamamen soyulmuş, kendi kendini sürgüne mahkûm etmiş, çıplak bir Rıza Pehlevi'dir.

Rıza Pehlevi'nin "şahlığı" kalmayınca, Amerikan makamlarının da ona resmî yoldan yardım elini uzatmasının gerekçesi sukut etmiş demektir.

Bu yardım ona öyleyse, artık Dışişleri Bakanı unvanını taşımayan bir başka gayrı resmî adam tarafından yapılacaktır.

Fakat burada ilgi çekici olan nokta, bu gayrı resmî adamın, yani eski Dışişleri Bakanının Yahudi kökenli bir Amerikalı vatandaş olmasıdır. Amerikanın resmen üstlenmekten çekindiği bu yardım elini, bu Yahudi vatandaş üstlenirken acaba kendisini nasıl bir ahlâkî sorumluluk altında hissetmektedir?

Kissenger'in bir zamanlar siyonizmin, resmî plandaki en aktif elemanı olduğu hatırlanacak olursa devrik şahın bazı Siyonistleri ahlakî bir vecibe altında bırakacak kadar onlara hizmet vermiş olduğu tahmin edilebilir.

Şimdi devrik şahın arkasından ağıtlar yakan bazı mahfillerin, kimlerle ortak duyguları paylaştığı da, bu hususta tereddüt edenlere güzel bir ders sayılmalıdır. Gerçi o mahfillerin bu işleri bizden daha iyi bildiklerinden

şüphemiz yok, ama olayları tersinden gösterme, tersinden yorumlama hususundaki niyetleri kamuoyu nezdinde, bu vesileyle bir kez daha ifade edilmelidir.

Müslümanca bir görüntüye bürünerek, İran'da şahın devrilmesinin siyonizmin, İsrail'in işine yaradığını söylemekten fütur duymayanlar, acaba Kissenger'in hissettiği "ahlâk borcunu" hangi kılıfa sokacaklar?

İran'da yeni bir hükümetin kurulmasını, İsrail'in işine yarar gerekçesi ile tehlikeli göstermeye çalışanlar, acaba devrik şahın kimin işine yaramış olduğunu, nasıl izah edecekler?

Kissenger'in devrik şaha karşı kendisini ahlâkî bir sorumluluk altında hissetmesini anlayışla karşılamak lâzım. Ama Müslüman görünerek, şaha ağıtlar yakanları nereye koymalı? Şaha karşı onlar hangi ahlâkî sorumluluk altında ola? Sormaya değmez mi?

Yeni Devir, 19.6.1979

Bir Soru

Batı âlemini ve komünist dünyasını, 400 bin kişilik modern silahlarla teçhiz edilmiş ordusu, nükleer silah yapımına başlamış, Tahran caddelerini devasa binalarla doldurmuş, ülkesinde 100 binin üzerinde yabancı teknisyen, uzman çalıştıran, Batı'ya sayısız askerî ve sivil projeler için siparişler vermiş, Batı'nın Ceza ve Medeni Kanunlarını uygulamaya koymuş Şah'ın İran'ı mı tedirgin ediyor ve korkutuyordu?

Yoksa?

Yoksa Şah'ın başlattığı projeleri bile durdurup, petrolünü kendine yetecek kadar üretmeye karar vermiş; bunun da ötesinde kapitalizmin öngördüğü her türlü israfa dönük üretimden vazgeçmiş, tarımını canlandırmayı düşünen bu günün İran'ı mı?

Batı âlemi, Şah'ın yaptığı icraatın tümünden hoşnutluk duyuyordu. Onun nükleer silah imaline bile yardımcı olmaya başlamıştı. Silah deposu, bir Fransa'nınkinden, bir İtalya'nınkinden, kısacası belki de hiçbir Batı ülkesininkinden hiç de daha az zengin olmayan Şah'ın İran'ına karşı

herhangi bir çekingenlik duymuyor, Şah'a karşı hiç de aşağıdan almaya yanaşmıyordu. Batı sermayesi için Şah'ın İran'ı en büyük vurgun ve kazanç merkezlerinden biri idi. O bakımdan Şah, ne kadar kendisinin silahlandırılması arzusunu çoğaltsa, bu arzu Batılı kapitalistlerin kasaları için o kadar uygun bir ortam demekti.

Oysa bu günün İran'ı genelde, Batı için geleneksel İran'ın haline rücu etmiştir. Zenginlik potansiyeli olarak Şah döneminden daha aşağı bir seviyede değil kuşkusuz. Şah'ın devrilmesi, yeni yöneticilerin gelmesiyle İran'ın zenginlikleri kuruyup gitmedi. Fakat bu zenginlikler, Batı sermayesinin öngördüğü alanlarda kullanılmıyor, o kadar. Dolayısıyla, kapitalistik her türlü israfı temaşa etmeye alışmış gözler için, bu günün İran'ı yoksul düşmüş görünüyor. Böylelikle, tatlı kârlarından mahrum bırakılmış Batı sermayesi bu günkü İran'dan hiç de hoşnut görünmüyor.

Dahası, Şah'ın silah deposu haline getirdiği İran'dan ürküntü duymayan Batı, bugünkü İran'ın "fukaralığından" ürküyor. Batı'nın silahlandırdığı 400 bin kişilik modernize İran ordusundan, KGB'den, CIA'den hiç de geri kalmayan SAVAK'ın çalışmalarından korkmayan Batı, şimdi bütün bu ağırlıkları üzerinden atmış çıplak İran ordusundan korkuyor. Çünkü Şah'ın İran'ında Batı'nın silahlandırdığı 400 bin kişilik orduya mukabil İran bugün, imanını silah olarak kullanmaya azmettiğini söyleyen 20 milyon kişilik bir orduya sahip.

Ürpermeye hakkı yok mu Batı'nın?

Time'da Bir Yazı

T*ime* Amerika'nın en çok satan Yahudi sermayesinin finanse ettiği haftalıklardan biridir. Bu dergide yayınlanan bir yazının[5] daha başlığından, İran'a karşı kin ve hınç belli olmaktadır. Adı geçen dergi "Yılın Adamı" olarak Humeyni'yi "seçmiş" ama ona yakıştırdığı sıfat: "Nefret Ateşini Yakan Mistik". Bu başlık bile bir başına, Humeyni'nin, Amerikalılara nasıl gösterilmek istendiğinin yeterli bir delili sayılmalıdır. Gerek o yazıdan, gerekse o yazı ile bir arada yayınlanan mülakattan açıkça anlaşılacağı gibi, Humeyni, aslında, kendi vatandaşlarını hiç de Amerikan halkına karşı kin ve nefret hisleriyle doldurmazken, fakat İran halkının dikkatlerini doğrudan doğruya Amerikan yönetici kadrolara çekerken, Siyonist çevreler

nefretlerini Humeyni üzerine boşaltmaktadırlar. Böylece Humeyni'ye karşı oluşturulmak istenen nefret duygularının kaynağı belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Gerçi bunu öğrenebilmemiz için *Time*'da olsun; başka Amerikan ve Batı basınında olsun sürdürülen yayının delaletine ihtiyacımız yoktur. Şimdi bu yazıda altı çizilerek vurgulanan birkaç nokta üzerinde duralım.

Yazıda, "karanlık sermaye çevrelerinin" İran İslâm devriminden niçin rahatsız olduklarını ve karşı tedbir olarak neler düşündüklerini tekrar hatırlamaya çalışalım:

1. İran devriminin ilk etkisi, petrol ticaretinin bozulmasıyla görülen enflasyon ve artan işsizlik olmuştur. Bu netice başta ABD olmak üzere, Batı Avrupa'da ve Japonya'da da kendini göstermiştir. Derginin belirttiğine göre, ABD'de enflasyon hızı 1979'da % 13 gibi bir artış göstermiştir.

2. İran devriminden rahatsız olan yalnız ABD ve Batı Avrupa değildir. Derginin belirttiğine göre Kremlin de aynı ölçüde rahatsız ve tedirgindir. Doğulu ve Batılı emperyalistleri müştereken rahatsız eden husus, İran devriminin Müslüman olan veya olmayan bütün üçüncü dünya ülkelerine model ve örnek olabileceği endişesidir. Dergi, "Kremlin liderlerinin Humeyni'nin tahrik edici İslâmî milliyetçiliğinin Sovyetler Birliğindeki 50 milyon Müslümanı ayaklandırabileceğini düşündüklerini" söylüyor.

3. Yazıda ortaya konulan bir başka husus da, İran devriminin, Batı âleminin şimdiye kadar alışık olmadığı bir nitelikte meydana gelişidir. Şöyle ki, bütün Batı âlemi (Sovyetler dâhil), İran devrimi başarıya ulaşsa bile, neticede bu devrimin de, diğer pek çok ülkede geleneksel olarak gözlendiği gibi Batı yanlısı bir yönetime dönüşebileceğini beklemeleri idi. Yazıda açıkça belirtilmemekle beraber, ABD'nin "medyunu şükran olduğu Şah'ın" devrilmesini serinkanlılıkla beklemesinin sebebini, böyle bir beklentinin mevcudiyetine bağlayabiliriz.

4. Diğer bir husus da, Amerika'nın Afganistan hadisesini kelimenin bütün anlamıyla istismar etmekte olduğunun bir kere daha anlaşılmış olmasıdır. *Time*'ın yazısı, bizim vurgulamaya çalıştığımız tezimiz için "değerli" bir delil teşkil etmiştir.

5. Amerikancılık yapan çeşitli çevrelerin, onların her biri kadar, belki onlardan da çok Amerikancı olan Şah'ı kurtarmaya yetmediği, gene bu Amerikan Siyonist dergisinin bize "zımnen" ilettiği bir başka derstir. Şah'ın İran'ı için, Petrol gelirleriyle "çelik tesisleri, nükleer santraller, haberleşme sistemleri, güçlü bir askerî mekanizma oluşturulması ve bunların Amerikan süpersonik uçakları ve füzeleri ile tamamlanmış bulunması" onun yıkılmasına engel olamamıştır.

6. ABD, hedef tahtası olarak Humeyni'yi seçmiştir. Onun "vücudunu ortadan kaldırırsa" İran'ı hizaya getirebileceğini düşünmektedir. Çeşitli münasebetlerle belirtildiği gibi, aslında ABD'yi ve SSCB'yi mücerret rahatsız eden şey, bu ülkede İslâmî bir yönetimin kurulmuş olması değildir, fakat bu yönetimin ABD ve Batı Avrupa sermayesini zarara uğratmasıdır. "Humeyni'den sonra" Batı sermayesinin İran'daki menfaatlerine evet diyebilecek bir kişi bulunsa, ne Amerika'nın, ne Avrupa'nın, ne Rusya'nın bu ülkenin siyasî rejimi ile alıp vereceği pek bir şey kalmaz sanırım. Fakat "o adamı" nasıl bulacaklar? *Time*'ın yazısı, Amerikan siyaset çevrelerinde geliştirilen ve Humeyni'yi bertaraf etmeyi öngören çeşitli alternatif tekliflerle noktalanmaktadır.

Hangi İslâm Âlemi

Günümüz dünyasında gerçekten "İslâm âlemi" adlandırmasına lâyık bir bölge var mı; yoksa bu da bir illüzyondan mı ibaret?

Halen İslâm âlemi diye anılan ve dünya haritasının çok önemli bir bölümünü teşkil eden yeşil renkte işaret edilmiş ülkelerden acaba kaç tanesi gerçekten İslâm'ın hükümleriyle yönetilmektedir?

Doğru, sınırları yeşil çizgiyle belirtilmiş bu ülkelerde 1 milyara yakın bir Müslüman nüfus yaşamaktadır. Fakat bu Müslüman nüfusa uygulanan hukukî, siyasî ve iktisadî rejimlerin mahiyetleri nedir?

Bu ülkelerden kimi tekelci Batı kapitalizminin boyunduruğunda yaşıyor, kimi tekelci Doğu sosyalizminin boyunduruğuna girmeye teşne haldedir veya bu boyunduruğa girmiştir.

Öyleyse, zaman zaman akdedilen ve adının başına "İslâmî" diye bir sıfat yakıştırılan toplantılar, konferanslar gerçekte kimin adına yapılmaktadır?

Müslümanların adına mı, yoksa o ülkelerde hâkim olan siyasî iktidarların temayül ettiği Doğu veya Batı emperyalizmi adına mı?

Ülkelerin siyasî kadrolarına hâkim olan zihniyetin, halen, uygulanan hukuk rejimlerinden daha önde gelen bir rol oynadığını biliyoruz. Bu gün dünyada hiç bir İslâm devleti mevcut değildir. Bu konuda, İran'ın nasıl bir uygulamaya gireceğini önümüzdeki zamanlarda göreceğiz. Şimdiki halde İran, Müslüman denilen diğer ülkeler de dâhil hiç bir ülkenin doğrudan bir yardımına muhtaç olmadan, Batı kapitalizmine en büyük tırpanı atmıştır. Fakat Batı kapitalizmi ile organik bağlar kurmuş diğer Müslüman ülkeler, hâlihazır yönetim kadrolarıyla İran'a yardımcı olacak durumda değildir.

Arap ülkelerinin petrodolarları Batı bankalarında yatarken, bu ülkelerin Batı'ya karşı İran'la müşterek bir politika uygulaması beklenmiyor.

Dövize muhtaç olan öteki Müslüman ülkeler, gerekli dövizi petrol ülkelerinden değil İslâmdışı finans kuruluşlarından almak zorunluluğunu hissettikleri sürece, Müslüman ülkeler aralarında gerekli organik bağlar kurmayı ummamalı.

Mevcut yönetici kadrolardan, bu yolda bağıntılar kurmasını beklemek esasen hayaldir. Bu ülkeler Batı'ya, temelde zihniyet itibariyle bağlıyken ve Batı sermayesine bu zihniyetin neticesi olarak kendini mecbur hissederken, Arap ülkeleri finansman aracılığı ile kendilerini Batı sömürüsüne bağlamışlardır.

Binaenaleyh, İslâm âlemine hâkim bulunan hâlihazır zihniyete ve kurulmuş bulunan hâlihazır "çıkar şebekeleri" ne istinat ederek herhangi bir noktaya varmayı beklemek boş hayal olur.

Suudi Arabistan'ın Süperliği

Aylık bir dergide tercüme bir yazı gördüm. "Suudi Arabistan Bir Süper Devlet Oldu" diye ilgi çekici bir başlık konulmuş yazıya.

S. Arabistan'ı övüyor mu, yeriyor mu, bir durum tespiti mi yapıyor, yoksa ona bir yol mu göstermek istiyor? Kısa yazının içinde bu temayüllerin hepsini birden görmek mümkün.

İlkin S. Arabistan bir süper devlet oldu, demekle onu koltukladığını gösteriyor yazar. Fakat bu konudaki gerekçeleri havada kalmakta. Çünkü süper devlet olduğunu iddia ettiği S. Arabistan'ın bütün gücünün yalnızca "petrodolarlar"a dayandırmakta. 1973'ten bu yana S. Arabistan'ın petrol geliri günde 90 milyar doların çok üstünde imiş. Yazar, sırf bu "malî güce" dayanarak S. Arabistan'ı süper devletlerin arasında sayıyor.

Öte yandan, vasıflı insan gücü ve teknik bilgi bakımından S. Arabistan'ın zavallı bir manzara gösterdiğini de belirtiyor. Eğer yabancı teknik uzmanlar olmasa imiş, S. Arabistan, bugün yürürlüğe koyduğu kalkınma planını başaracak durumda değilmiş. Bununla birlikte yazar, S. Arabistan'ın gücünü, servetini övmekten geri durmuyor.

Ara yerde, küçük bir paragraf var, şöyle deniliyor: "S. Arabistan'ın her zaman İslâm dinine sıkı sıkıya bağlı kalacağı bir gerçek, buysa bir endüstri ülkesinin niteliğiyle bağdaşan bir durum değil. Bununla birlikte hızla gelişiyor. Yavaş da olsa dinin yeniliklere karşı çıkışı bastırılıyor: Batı takvimi, otomobiller, plakalar, telefon, radyo, TV, kadınların öğrenimi gibi. Erkek öğretmenlerin verdikleri dersleri kızlar izleyebiliyorlar ama ancak televizyon ekranından. Göçebe kabilelerde develerin yerini kamyonlar aldı."

Bütün yazı, araya sıkıştırılan bu küçük paragrafın yüzü suyu hürmetine kaleme alınmış gibi geldi bize.

Yazıyı yazanın (bir İngiliz mi, yoksa Amerikalı mı, adından anlaşılmıyor: Smith Hempstone), bu yazının S. Arabistan'da okunacağından şüphesi olmadığına inanıyorum. S. Arabistan'ı süper devlet olarak övme perdesi altında, Arap halkının dinî inançlarını böylece iğneliyor Aslında demek istiyor ki siz zenginsiniz, ilerlemek, endüstrileşmek için gerekli potansiyeli taşıyorsunuz, hatta şimdiden petrodolarlarınız vasıtasıyla süper devletlerin arasında yer aldınız, ne var ki, bu yolda tam başarıya ulaşabilmeniz içini İslâm dini önünüzde bir engeldir.

İki yüzyıldan beri aynı badirenin içinde bulunan bir ülkenin çocuğu olarak Batı'nın bu tür "kamışlarını" artık kanıksadığımızdan, şimdi S. Arabistan'a oynanmak istenen oyun bize yabancı değil.

Türkiye'nin "batılılaşması" hadisesiyle ilgili olarak Batı literatüründe yer alan şimdilerde S. Arabistan için yazılan yazılar türünde pek çok yazı Türkiye için yazılmıştır. Bütün bu Batılı düşünürler suret-i haktan görünerek buna benzer pek çok yazı döktürmüşlerdir hakkımızda. Bu yazılara bakan bizim safdiller de "aman ne iyi, bakın Avrupalılar bile bizi övüyor" diyerek bu aslında Batının beşinci kolu mesabesindeki ajan yazarların dümen suyuna kendiliğinden girmişlerdir. Şimdi aynı şey S. Arabistan için yapılmaktadır. Eğer Suudiler de bu akıntıya kendilerini kaptırıp laikleşirlerse o zaman tam süper ilân edilecekler. Kuşkum yok.

Yeni Devir, 18.1.1979

Pakistan'da Neler Oluyor

Başkan Ziya ül Hak yönetimindeki Pakistan'da yeniden İslâm'a dönüş hareketinin hız kazandığı görülmektedir. Aslında, kullandığımız şu cümlenin oldukça tuhaf kaçtığını bilmiyor değiliz. Çünkü kuruluşunun gayesi ve hedefi İslâmî bir yönetimi gerçekleştirmek olan bir devletin aradan 30 yıl geçtikten sonra bile tekrar İslâm'a dönüş çabası içinde bulunduğunu söylemek, gerçekten tuhaf kaçıyor. Fakat karşı karşıya bulunulan vakıa budur.

Geçtiğimiz Cumartesi günü (3.3.1979) *Yeni Devir*'de Başkan Ziya ül Hak ile yapılmış bir mülâkatın yayınlanması, bize bu tuhaflığın sebeplerine ilişkin bazı ipuçları veriyor.

Bir kere baştan şu prensibi belirtelim ki, elimizde kesin delillerimiz olmadıkça kimsenin iyi niyetinden kuşkulanmaya hakkımız yok. Bu bakımdan Pakistan Devlet Başkanı hakkında da kuşkulu bir tavır belirtmemiz yersizdir. Ziya ül Hak, şimdiye kadar ortaya koymak istediklerine bakılarak değerlendirildiğinde, Pakistan'da İslâmî bir yönetimi yürürlüğe koyabilmek için kendi anlayışı doğrultusunda "sınırlı" bir faaliyete girişmiş bulunmaktadır. Sözü geçen mülâkattan öğrendiğimize göre, Başkan, dinî bir eğitim görmediğini devlet lisesinde ve kolejde okuduğunu beyan etmektedir. Bu okullarda laik eğitim sisteminin gereklerine göre eğitimini tamamlamış olduğundan kuşku yok. Bu yüzden kafasında demokrasi yönünde kökleşmiş sabit fikirlerin oluşturulduğu muhakkak. Şimdi, Pakistan'da, İslâmî bir yönetimin yürürlüğe

konulmasında karşılaşılabilecek güçlüklerin en başında böyle bir peşin fikrin ve peşin hükmün vazgeçilmez bir prensip olarak telâkki edilmesi gelmektedir.

Aynı mülâkatta Başkan'ın: "Bence İslâmlaşmayı yavaş yavaş ama emin adımlarla yürütmek daha iyi" demesi, onun kafasındaki demokrasi hakkında yerleşmiş bir kanaatle izah edilebilir. Pakistan Devlet Başkanı'nın kafasına yerleşmiş bulunan böyle bir inanç, görünüşe göre, belli bir ölçüde onun yurttaşları tarafından da paylaşılmaktadır. Bunun neticesi olarak hissettiğimiz kadarıyla, Ziya ül Hak, İslâmî bir yaşayış tarzının Pakistanlıların hayatına yavaş yavaş sokulmasını tercih etmektedir. Başka bir deyişle "radikal" (köktenci) bir politika izlemekten kaçınmaktadır.

Bir bakıma, mevcut şartlar muvacehesinde böyle bir politikanın izlenmesi "mazur" görülebilirse de, böyle bir özrün gene de köktenci bir politikanın uygulanmasına engel sayılması abestir. Devlet müeyyidesi, insanların mevcut telâkkilerinin değiştirilmesinde teşvik edici bir unsur olarak kullanılabilir. Hâlbuki Pakistan'ın bugünkü durumunda, daha çok mevcut şartlara bir boyun eğmişlik hali sezinlenmektedir.

Bu durum, Pakistan'ı, uzun vadede, belli bir fasit dairede dönenmeye zorlayabilir. Şöyle ki, günümüzde Müslümanların yaşadığı bütün ülkelerde insanların "harcama" temayülleri, yönetim biçimleri hakkındaki kanaatleri hep Batı kültürünün getirdiği değer yargılarına göre yönlenmektedir. Bu temayülleri ve kanaatleri, İslâmî ölçülere uygun bir hale getirmedikçe, parça parça uygulamaya konulacak İslâmî müesseseler, insanların kafasında bu kez, İslâmî müesseselerle gayrı İslami müesseselerin telif edilebileceği yolunda yanlış bir başka kanaatin yerleşmesine yol açabilecektir. Nitekim Türkiye, Tanzimat'tan sonra böyle bir "ikili" uygulamanın örneğini ve neticesini göstermiştir. Bu netice pek çok Müslüman düşünürün kafasında uzlaşmacı bir fikrin yerleşmesine yol açmıştır. Halen Müslümanlar arasında bu türden uzlaşmacılığa meyledenlerin sayısı az olmasa gerek. Pakistan'ın şimdiki uygulaması da böyle bir tehlikeyle karşı karşıya olmanın işaretini veriyor.

Yeni Devir, 7.3.1979

12 Adet Fantom ya da Mısır'ın Yeri

Geçen hafta ABD, Mısır'a 12 adet F-4 tipi Fantom uçağı göndermiş. Uçaklar bir süre önce Mısıra gelen 600 Amerikalı hava personeli tarafından karşılanmış. Bu uçaklarla iki ülke ortaklaşa bir eğitim manevrasını gerçekleştireceklermiş.

Son birkaç yıldan beri ABD'nin Mısır'a karşı kesenin ağzını iyice açtığı bilinmektedir. Mısır'ınsa iyiden iyiye Amerika'ya yamandığı gözlemlenmektedir.

Acaba ABD-Mısır yakınlaşması, bazılarımızın sandığı gibi ve Türkiye nin de öyle bir politika izlemesi gerektiğini ileri sürdükleri gibi, bu durum Enver Sedat'ın müstesna politik dehasının bir eseri midir? Yoksa Sedat, beynelmilel siyonizmin açıktan açığa bir maşası olarak mı kullanılmaktadır?

ABD, İran'dan boşalan yeri Mısırla doldurmanın teşebbüsü içindedir. Mısır'a bu denli şirin görünmek istemesi, ABD'nin ve siyonizmin Orta Doğu'daki jandarmalığını ona yükleme maksadına yönelik olmalı.

Halen Mısır, Orta Doğu'da siyonizmin 2 numaralı bekçisidir. "Number one" olma "şerefi" ise S. Arabistan'a aittir. Her ne kadar S. Arabistan İsrail'e karşı imiş gibi pozlara girme hususunda ustalaşmış görünüyorsa da, aslında 1 numara odur.

Şimdi bazıları, Türkiye'nin Sedat'ın yolunda bir politika izlemesi gerektiğini tavsiye ediyor. Sedat ki, ehramların önünde kameralara poz vererek kendisinin modern çağların bir firavunu olduğunu ispat etmekten fevkalade mütelezziz olan biridir. Camp David'te Filistinlileri İsrail'e satmıştır. Mısır'da, Müslümanlara karşı düzenlediği suikastların haddi ve hesabı yoktur. Açık bir Yahudi işbirlikçisi ve Amerikan uşağıdır. Türkiye'deki Müslümanlara bu yolun izlenmesi gerektiğini söylemek acaba nasıl bir zihin dağınıklığının ve fikrî bulanıklığın eseri olabilir?

Elbette biliyorum, ortada bir Sovyet yahut komünist yutturmacası var. Yani biz de, Sedat gibi, Amerika'nın kuyruğunun altına sıkışmazsak Sovyetler gelir, bizi lup diye yutar... Bu zavallıca müdafaa tarzına karşı, aslında Sovyetlerin de Amerika'nın ve daha dolayımsız olarak siyonizmin maşası olarak kullanıldığını söylemekle yetinelim.

Müslümanlara gelince, bu gün, galiba, en çok kendi imanlarının gerektirdiği şeyleri yeniden öğrenmeye muhtaç olsalar gerek.

Yeni Devir, 15.7.1980

Muhayyel Bir Pazar

İslâm ülkeleri arasında bir Ortak Pazar kurulması fikri yeni değil. Bu fikir ilk defa 1960'larda ortaya atıldığında üzerinde o kadar önemle durulmamıştı. Ama şimdi aynı fikrin Müslümanlar dışındaki bazı çevrelerde ilgi toplamaya başlamış olması, üzerinde durulacak bir olaydır.

Biz, bu olayın tamamen farklı bir yanı üzerinde durmak istiyoruz. Müslümanların teklif ettiği "Ortak Pazar" fikriyle, İslâmdışı güçlerin teklifi arasındaki temel mahiyet farkına değinmek istiyoruz.

İlkin şunu hemen belirtelim: İslâmdışı güçlerin, başka bir deyimle İslâmî hayat tarzını hayatımıza hâkim kılmak gibi bir düşüncesi ve niyeti olmayanların bu husustaki teklifleri bir tuzaktır, hatta diyebiliriz ki, İslâmdışı güçlerin bu husustaki teklifleri mevcut bir potansiyeli kurutmak, dumura uğratmak adına girişilmiş bir teşebbüstür.

İslâm Ortak Pazarı düşüncesi, Müslümanların ağzında tamamen ayrı bir fikrin ve gayenin gerçekleştirilmesini tazammun ederken, İslâmdışı güçlerin niyetleri düşünülen gayeyi saptırma amacına matuftur.

Bu gün Orta Doğu ülkeleri arasında gerçekten bu teşebbüs fiiliyata intikal ettirilebilse, bunu Müslümanlar arasında bir güç birliğinin teessüs ettirilmiş olması anlamına çekmek mümkün olabilecek midir? Bu pazarın yöneticileri, hâkim unsurları kimler olacaktır? Müslümanlar mı, onların dışındaki güçler mi? Şimdi maksat bekçi dövmek mi, üzüm yemek mi, diye sorulacak ve: "Maksat üzüm yemekse, bu pazarı kim kurarsa kursun, değişen şey ne?" Denecektir. Diyelim ki maksadımız bekçi dövmektir. Çünkü bazı bekçileri dövmeden üzüm yemenin imkânsız olduğu bir ortamda yaşıyoruz.

Müslümanlar, günümüzde İslâm ülkeleri diye anılan ülkeler arasında meydana getirilebilecek bir ortak pazarı belli bir sürecin doğal hâsılası olarak görüyorlar. Aslında, bugün İslâm ülkeleri diye anılan ülkeler, İslâm

adını ve sıfatını kullanmaya layık ülkeler haline gelmedikçe, sözü edilen "pazar"ın alacağı "İslâm" adının herhangi bir anlamı olmayacaktır.

Gerçekten, İslâm Ortak Pazarının kurulması fikrine yakınlık duyan ülkelerden bugün acaba kaç tanesi ve hangisi yönetim biçiminde İslâm'ın hükümlerini gerçekleştirmiş ve sürdürmektedir? Dahası, hangisinin böyle bir niyeti mevcuttur?

Bu soruya alacağımız bir cevap yoksa, kurulması tahayyül edilen pazarın hangi niyetlerin gerçekleştirilmesine makes olabileceği kolaylıkla tahmin edilebilir.

Dünyanın Gündeminde Ne Var?

Kamuoyu denilen ve gerçekte elle tutulup gözle görülmeyen mevhum varlık, kitle iletişim araçlarıyla oluşturuluyor. Bu mevhum varlık, aslında kendiliğinden ne bir şey talep eder, ne bir şeyi reddeder. Fakat ona istetilir veya reddettirilir.

Doğu'nun ve Batı'nın emperyalist güçlerinin ellerinde tuttukları kitle iletişim araçları o gün bizim neyle uğraşmamızı kararlaştırmışlarsa gündeme getirilen konu da o olur. O gün bizim at yarışlarıyla ya da güzellik müsabakası ile meşgul olmamız uygun bulunmuşsa onunla meşgul edilebiliriz. Uzatmadan söylersek, emperyalizm bize neyi önemsetmek isterse onu önemsiyoruz ama bu arada üstünde durulmadığı için gözlerden kaçırılabilmiş başka önemli olayların ve konuların bulunabileceğini de unutmamamız gerekiyor.

Şimdi bu mülâhazaları göz önünde bulundurarak 1980'den bu yana dünya kamuoyunun gündemine getirilen, dolayısıyla Türk kamuoyunun da dikkatlerinin odaklaştırıldığı bazı olayları satırbaşları halinde hatırlamaya çalışalım:

1. Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali,

2. Irak-İran savaşı,

3. Polonya'daki işçi hareketleri.

Dikkat ederseniz, yukarıdaki maddelerin arasında Eritre mücahitlerini, Filipinler'deki Müslümanların mücadelelerini, Sovyetlerdeki Müslümanların durumunu zikretmedik. Oralarda olup bitenler hakkında bilgimiz az. Çünkü şimdilik gündemin maddeleri arasında buralarda olup bitenlere yer verilmiyor.

Afganistan konusu üzerinde ana çizgileriyle de olsa durulduğundan burada ayrıca değinmiyoruz. Ancak Afganistan olayının ABD tarafından gündeme getiriliş sebebinin esas itibariyle İran'daki yeni yönetim dolayısıyla vuku bulduğu hususundaki kanaatimizi tekrarlamakla yetinelim.

Irak-İran savaşına gelince: bu olayı keza İran'daki yeni yönetimden soyutlayarak düşünmenin imkânı yoktur. Bu olay, ABD'nin İran'a müdahale etmek hususunda denediği yollardan biri olarak değerlendirilmelidir. ABD, İran'daki dâhilî kışkırtmalardan umduğu sonucu alamadı. Kürtleri ve Azerileri kışkırtmak suretiyle yeni İran yönetimini devirmeyi denediyse de, bunda başarılı olamayacağını gördü. Irak-İran savaşı, ABD'nin deney zincirlerinde yeni bir halkadır. Eğer bu savaşın sonunda da istediği sonucu elde edemezse -ki şimdilik elde edeceğe benzemiyor- sahneye yeni tertiplerin çıkartılması beklenebilir.

Nitekim Basra Körfezi'nde "otorite boşluğu" olduğu fikrinin işlenmeye başlaması izlenebilecek olan bu yeni politikanın işareti sayılmalıdır. Körfez'de otorite boşluğu var, diyorlar. Bu boşluk da, ya SSCB, ya ABD tarafından doldurulabilirmiş. Bu bir zaruretmiş, çünkü boşluğun mevcut olması kendini doldurmaya davet ediyormuş. ABD, kendi icadı olan bu "boşluk" fikrini kabul ettirmeye çaba gösteriyor. Irak-İran savaşı da onun bu fikrinin bir uzantısı görünümündedir.

Geleceğin neler getireceği, gelişmelerin nasıl seyredeceği hakkında bir şey söyleyemeyeceğiz. Ancak ABD'nin Orta Doğu'ya müdahale edebilmek için şartları oluşturmak üzere kararlı bir çaba içinde bulunduğu görülmektedir.

1980 yılında su yüzüne çıkan fakat son zamanlarda durulmuş gibi görünen Polonya'daki işçi hareketleri, Irak-İran savaşından olsun, Afganistan olayından olsun ayrı bir düzlemde cereyan etmektedir. Polonya'daki işçi hareketleri bir yanıyla bu ülkenin bir iç meselesi olarak telâkki edilebilir. Bu açıdan bakınca Polonya'daki işçi hareketleri,

komünizmin muhtevasından boşandırıldığının ilgi çekici bir örneğini veriyor. İki güçlü komünist ülke (Rusya, Çin) aralarındaki gerginliği sürdürürlerken, "kapitalist şeytan"la (ABD) araları "yumuşama" ortamında gelişiyor. Ruslar, Çinlileri gelişmemiş ve ilkel insanlar olarak görüyor. Çinliler ise Rusları komünizme ihanet etmiş insanlar olarak görmektedir. Onlara göre asıl komünist olanlar, komünizme sadık kalanlar kendileridir, Ruslar oportünisttirler ve cıvıtmışlardır.

Bu iki komünist ülkenin birbiriyle çekişmesi zahiren komünizmin mahiyeti ile ilgili bir tartışma biçiminde ortaya çıkıyormuş izlenimini vermekteyse de, gerçekte olay enternasyonal komünizmin nasyonal hale dönüşmekte olmasından kaynaklanmaktadır.

Polonya; Rusya ve Çin'den sonra Yugoslavya tipi "milliyetçi komünizm"e dönüşmenin kavgasını veriyor diyebiliriz. Bu tespitimiz bazılarınca belki de eksik bulunup Polonya'nın komünizmi tamamıyla terk etmek istediği ileri sürülebilir. Bu iddiayı yerinde buluyoruz. Aslında komünizmin artık bir tehlike olmaktan çıktığı söz konusu edilebiliyorsa, bu, ortodoks komünizmin muhtevasından boşandırıldığı ve komünizm tehlikesiyle Moskof veya Çin tehlikesinin birbiriyle karıştırılmaması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır.

Polonya'da yıllardan beri komünizme karşı entelektüel bir tepki olduğunu bilenlerce oradaki işçi hareketlerinin, bu tepkilerin bir hâsılası ve bu ülkenin bir iç meselesi sayılsa da, konu bir başka yönüyle uluslararası bir görüntü de yansıtmaktadır. Şöyle ki, Polonya uluslararası konumda, söz konusu işçi olayları bahanesiyle Rusya'nın Polonya'ya müdahale etmesi ihtimalinin ortaya çıkması karşısında NATO ülkelerinin nasıl silahlandırılabileceği şeklinde ele alınmaktadır.

Polonya, komünizmi terk etme hususunda kendi içinde ne kadar hazırlıklı olursa olsun, böyle bir hususun gerçekleştirilmesini emperyalist güçlerin gönül rızasıyla kabul edebileceklerine kani değiliz. Rusya buna ideolojik yönden, Amerika ve Avrupa ise ekonomik yönden razı olmayacaklardır. Uluslararası silah tüccarlarının ise esasen böyle pürüzlü işlerden hoşlandıkları ve tatlı kârlarını bulanık havalarda sağladıkları bilinmektedir.

Afganistan gibi, Polonya gibi olaylar, emperyalizmin iradesinden daha üstün yerel iradeler ortaya çıkıp meseleye toptan el koymadıkça yeri ve

sırası geldikçe istismar edilebilecek birer konu halinde sürüncemede bırakılır. Nitekim Polonya meselesi, bu ülkenin Ruslar tarafından işgal edilebileceği ihtimali karşısında NATO ülkelerinin silahlandırılması yönünden, uluslararası platformda söz konusu edilmektedir. Afganistan savaşında da konu gene bu açıdan ele alınmış ve meselâ Pakistan'a muhtemel Rus tecavüzüne karşı silah satışı teklifinde bulunulmuştu.

Bir noktaya daha değinmeden geçmeyelim. Polonya'daki işçi hareketleri yüzünden bir savaş çıkmadığını biliyoruz. Bu bilgimizin aktarılması bugün için sadece bir tespitten ibarettir. Fakat söz konusu olayların devam ettiği ve bütün dünyanın gözlerinin bu olaylara yöneltildiği sırada savaş ihtimali üzerinde ciddi şekilde durulmuş, hatta bazı gazeteler o tarihlerde "savaş kokuyor" diye manşetler çekmişlerdi. Yorumcuları böyle bir ihtimal üzerinde endişeyle durmaya sevk eden saik, onların olaya ideolojik perspektiften bakmalarından ileri geliyordu.

Polonya yüzünden ABD ile SSCB arasında savaş çıkar mıydı? Bu soruya şimdi "hayır" demek kolay. Fakat Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerin ve "detant"ın mahiyetine nüfuz etmeden "savaş niçin çıkmasındı?" sorusu belki hâlâ kafalara takılabilir. Bu sorunun cevabını şöyle tartışabiliriz: Polonya'daki işçilerin iktidar mücadelesi İran olayıyla mukayese edilemez. İran'da, Şah'ın devrilip yeni bir yönetimin kurulması, bu ülkenin dış politikasını da kökten etkileyip değiştirmişti. Oysa Polonya'da yeni bir yönetim kurulmuş olsaydı bile, bu ülkenin dış politikası değişecek miydi? Polonya zaten ABD ve Batı Avrupa sermayesine kapılarını açmıştı. Yeni yönetim bu kapıyı mı kapatacaktı? Bu, eşyanın tabiatına aykırıdır. Çünkü Polonya'da faaliyette bulunan aynı çok uluslu şirketler SSCB'de de faaliyet gösteriyorlar. Bu faktör hiç bir şekilde hesap dışı tutulmamalı diye düşünüyoruz.

ABD ile SSCB'nin her olayda birbirini protesto etmeye kalkışması artık sadece sembolik bir anlam taşımaktadır. Nitekim ABD'nin Afganistan işgal edildi diye Olimpiyatları protesto etmesi, keza SSCB'ye tahıl ambargosu uygulayacağı yolundaki sonuçsuz tehdidi hep sembolik bir anlam taşımıştır. Yani pratik hiçbir değer taşımamıştır. Münferit olaylara bakarak dünyanın karmaşık, çözülmez, içinden çıkılamaz bir ilişkiler manzumesi içinde bulunduğu düşünülebilir. Oysa şimdi değindiğimiz düzlemde ele alınırsa bu meselelerin karmaşık değil, aksine oldukça sade olduğu görülür.

Savaş Geliyor Korkutmacası

İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası düzeyde bir üçüncü dünya savaşının, ulusal düzeylerde de bir iç savaşın çıkma ihtimallerinin sürekli biçimde dile getirilmesi ve gündemde tutulması, insanı, bu konunun arka plânında olup bitenleri anlamaya zorluyor.

Süper diye anılan devletlerin yanında yer alan veya almaya zorlanan küçük ülkelerde, o ülkelerin dış ilişkileri ve dış siyasetleri hep böyle bir savaş korkusuyla yönlendirilmektedir.

Üçüncü dünya savaşının ABD ile SSCB arasında çıkacağı hususunda verilmek istenen imaj çok yaygındır. Oysa bu iki devlet arasındaki ilişkiler, bazı ayrıntılar ihmal edilerek bakıldığında, aslında ve temelde barışçı bir zeminde seyretmektedir. Hele özellikle son yıllarda üzerinde önemle durulan "yumuşama" (detant) tavrı, bu iki devlet arasındaki ilişkilerin başlıca niteliğidir. Buna rağmen "süper olmayan devletlerde", bu iki süpere karşı birbiri aleyhine kışkırtılan korku ve teyakkuz hali dikkat çekicidir. Kamuoyu bu tür kışkırtmalarla oluşturulurken, hükümetlerin dış politikada izledikleri yol da bu doğrultuda yönlendirilmektedir. Sözü edilen korkutmalar, kışkırtmalar izlenen yolun haklılığına delil olarak gösterilmektedir. Daha da önemlisi, ülkeler, bu iki süper gücün yanında yer almaktan başka bir seçenek bulunmadığı gibisinden yanlış, kötümser, umut kırıcı sonuçlara itelenmektedir. Ruslar geliyor, öyleyse Amerika'nın şemsiyesi altına gir yahut da Amerikalılar geliyor Rus'a sığın biçiminde formüle edilebilecek bu tavır, bu iki emperyalist gücün nüfuz paylaşımından başka bir şey olmasa gerek.

Küçük devletlere ABD ile SSCB'nin ortaklaşa verdikleri böyle bir imaj bu ülkelerde aynı zamanda şöyle bir kötümser tabloyu da sergilemekte: bu küçük ülkeler sürekli biçimde yetersizlik duygularıyla kıvrandırılmaktadır. Süper güçlerin yardımı, desteği, himmeti olmadan, bu ülkeler kendilerini korumaktan aciz, kalkınmalarını tamamlamakta beceriksiz oldukları hissine kapılmaktadırlar. Kısacası efkârı umumiye unmaz bir aşağılık duygusu motifi ile hareket ettirilmektedir. Gerçek bağımsızlığın sözünü edenlerin, gülümsemeyle karşılanmasında sözünü ettiğimiz aşağılık duygusunun payı büyüktür. Çünkü bu ülkelerin insanları herhangi bir işi başarabileceklerine inanamaz hale gelmişler ya da getirilmişlerdir. Onlar ancak ya ABD'nin ya

da SSCB'nin şemsiyesi altında yaşarlarsa güvenlik içinde bulunabileceklerine inandırılmışlardır.

Küçük ülkelerde, sürekli bir iç savaş tehlikesinin, o ülkenin insanlarının başında Demokles'in kılıcı gibi tutulması da, aynı süper güçlerin bu ülkelerde tezgâhladığı oyunun bir başka safhasıdır. Halkın tercihi aslında bu iki süper güçten herhangi birinin yanında olmasa da, örgütlü tedhiş hareketleriyle yan seçmek (besbelli, yanlış yanlar) zorunda bırakılmaktadırlar.

Bütün bu söylediklerimiz dünyada savaş çıkmayacağı yolunda bir kehanet ortaya koymak istediğimiz anlamına elbet de çekilmemeli. Fakat böyle bir iç savaş veya uluslararası bir savaş çıkarsa, bu savaşın, hâlihazırda telkin edilmek istenen motiflerin dışında kalan faktörlerden dolayı çıkacağına dikkat edilmelidir. Hâlihazırda, savaş korkutmacasıyla halklar ve hükümetler sindirilmekte, onların emperyalizmin ve hegemonyanın tuzaklarına düşmesi kolaylaştırılmaktadır.

Ah, Efendim Ah!

1970'li yılların sonlarında Çin Halk Cumhuriyeti'ne (yani vaktiyle hep Kızıl Çin diye anılmasına kulaklarımızı alıştırdıkları Komünist Çin'e) ünlü Amerikan meşrubatı Coca-Cola'nın girmesiyle Çin'in iktisadî ve siyasî hayatında bir dönüm noktası başlamıştır.

Çin'e işbu Amerikan meşrubatının girmesi demek, 15-20 yıl kadar önce nasıl "Demir Perde"nin bir teneke perde halinde buruşturulup atılması demek olduysa, şimdi de o ünlü Çin Seddi'nin harap bir kerpiç duvar haline getirilmesi anlamını taşıyacaktı. Çünkü Çin böylece, vaktiyle Batı sermayesine davetiye çıkardığı için komünizme ihanet etmekle suçladığı Sovyetler Birliği ile ondan on yıl gecikerek aynı sürece giriyordu. Batı sermayesi girdiği ülkede elbette masum bir meşrubat olarak kalmıyordu ve Coca-Cola şişede durduğu gibi durmuyordu. Batı sermayesi bir kere "meşrubat sektörü" ile bir ülkeye adımını attıktan sonra o ülkenin içlerine doğru uygun adım yürümesini sürdürüyordu.

Nitekim Çin'den gelen ilk meşrubat haberinin hemen arkasından Çin'de Batı danslarının komünist Çin gençliği arasında hızla yayılmakta olduğu haberi işitildi. Batı basını bu haberi Çin gençlerinin ne kadar marifetli, ne

kadar zeki olduklarını vurgulayarak duyuruyordu. Elbet Batı dansları Mao'nun getirdiği tek tip elbise içinde ve partal kunduralarla yapılacak değildi. Batı sermayesi bir kere dans etmeyi Çin halkına benimsetebilirse, bunun arkasından büyük bir tekstil vurgunu gelecekti. Belki de İtalyan ayakkabı fabrikalarının bir örneği de Çin Halk Cumhuriyeti'nde kurulacaktı ve belki de birkaç on yıl önce Batı'nın kaba teknoloji diyerek işletmekten vazgeçtiği ve Türkiye, Pakistan gibi ülkelere kakaladığı tekstil sanayii bu ülkelerden geri alınacaktı.

Batı sermayesi, diğer bütün ülkelere hep aynı gerekçe ile girdi: bunun adı teknoloji transferidir. Batı sermayesine kapılarını ilk açan Yahudi Tito'nun Yugoslavya'sından başlayarak Sovyetler Birliği'ne kadar hep bu teknoloji transferi gerekçesinin arkasına sığındılar. Şimdi aynı gerekçe Komünist Çin tarafından kullanılmaktadır. Ne tuhaftır ki, bu gerekçe söküyor.

Tuhaftır demem lafın gelişi. Batı bu gerekçeyi ustaca kabul ettiriyor. Amerikan teknolojisinin kendi ülkelerinin teknolojisine göre 20 yıl, 30 yıl önde olduğunu gören sosyalist ülkelerin gözü faltaşı gibi açılıyor. Çin, şimdi kendi teknolojisinin Sovyetlerinkinden geri olduğunu görüyor. (Çünkü Sovyetler son 15 yıldan beri Batı'dan önemli ölçüde teknoloji transfer edip durmaktadır.) Böylece Çin de şimdi Batı'dan teknoloji ithal etmek istiyor. Daha açıkçası Çin'e bu istetiliyor.

Amerika'dan ilk etapta saldırı özelliği olan silahlar almak isteyen Çin Başbakanı Zhon Ziyang'tan Amerikan basını "yaratıcı ve sistemli bir ekonomist" diye bahsederken, Çin'in de "çağdaşlaşma sürecinde" tarihî bir dönüm noktasında bulunduğunu ileri sürüyor. Batı, bu dolmayı Tito aracılığı ile Yugoslav halkına; Brejnev aracılığı ile Rus halkına da yutturmuştu. Ölü Şah aracılığı ile İran halkına, Nasır ve Sedat aracılığı ile Mısır halkına, Burgiba aracılığı ile Tunus halkına aynı dolma güçlük çekilmeden yutturulmuştu.

Amerika ve diğer Batı Avrupa silah fabrikaları şimdi Çin'e silah yetiştirebilmek için harıl harıl çalışacaktır. Çin büyük pazar, Amerika'yı da Avrupa'yı da rahat rahat doyurur. Sonra Çin, bu silahları herhalde ilkin aynı ideolojiyi paylaştığı Sovyet Rusya'ya karşı kullanır. Böyle bir saldırının vukuunda da Sovyetler, arkasında Amerika var diye Çin'i itham eder. Çin'se nasıl olsa komprador diye damgayı yemiştir. Peki, böyle bir savaştan kim kârlı çıkar? Kim çıkacak? Kore'den, Vietnam'dan ve daha nerelerden kim

kârlı çıktıysa gene elbet o kârlı çıkar. Yani beynelmilel silah tüccarları, bu ülkelerde yatırımları olan çok uluslu şirketler.

Sofya'nın Orta Yerinde Amerikan Pazarı

Bulgaristan'dan yeni dönmüştü. Şunları anlattı:

> "Biliyorsunuz, ben sosyal demokrat görüşlü birisiyim. Bir sosyal demokrat olarak Sofya'da en çok dikkatimi çeken hususlardan birisi, komünizmin başkentlerinden biri olan bu şehrin orta yerinde bir Amerikan Pazarının da bulunması oldu. Daha da ilginci alış verişin dolarla yapılması idi. Alış veriş yalnız turistler tarafından yapılmıyor, onlar kadar, belki onlardan da çok Bulgar vatandaşları da Amerikan Pazarında alış veriş yapıyordu. Biz, Elçilik kanalıyla biraz dolar bulmuştuk. Fakat Bulgar vatandaşı doları nerden, nasıl buluyor onu bilmiyorum. Mesele o değil: Sofya'nın orta yerinde bir Amerikan Pazarının bulunmasını ben sosyalist bir ülkenin Amerika'ya meydan okuması diye yorumladım. Yani Bulgar yönetimi, vatandaşlarına demek istiyor ki: 'İşte Amerikanın malları da bunlar, onu da gör ve edinmek istiyorsan ve elinden gelirse edin. Hükümet olarak benim bu hususta çekineceğim, kaygılanacağım bir şey yok.'"

Kendisine "Sosyal demokratım" diyen bu arkadaşın yukarıya aldığım sözlerine ne bir kelime ekledim, ne bir kelimesini çıkardım. Bunları anlatan ve neticede vardığı yorumu yapan birisinin belki birçok şeyden habersiz olduğunu söyleyebilirsiniz. Fakat bu zat aynı zamanda eli kalem tutan birisidir. Kendisine Bulgaristan gezisiyle ilgili izlenimlerini yazmasını söylediğim zaman: "Bunu o kadar çok kişi yapıyor ki, artık bayatladı, bizim de aynı şeyleri yazmamıza dudak bükebilirler" diye cevap verdi.

Bu zatın üstün körü bir bakışla Sofya'nın orta yerinde kurulmuş Amerikan Pazarına anlam vermekte güçlük çektiği husus gerçekte nedir? Acaba Bulgaristan gerçekten Amerikan mallarına meydan mı okuyor demeliyiz? Yoksa Amerika kapitalistik tüketim alışkanlıklarını çoğu sosyalist ülkeye olduğu gibi (aslında Arnavutluk hariç bütün sosyalist ülkeler) Bulgaristan'a da ihraç ediyor mu diyeceğiz?

Kapitalist tüketim alışkanlıklarının sosyalist ülke vatandaşlarınca benimsenmesinin şu günkü aşamada bu ülkelerin rejimini tehdit eden bir tarafı bulunmayabilir. Aslında kapitalistik tüketim alışkanlığının peyda edilmesinde ABD'nin olsun, öteki Batı Avrupa ülkelerinin olsun sosyalist rejimleri tehdit etmenin aracı olarak kullanmadıklarını da vurgulamak gerekiyor. Onların maksadı doğrudan doğruya yeni pazarlar ele geçirmektir. Ülkelerin siyasî rejimleri ister sosyalist olsun, ister kapitalist olsun, hatta isterse İslâm olsun, fark etmez. Yeter ki bu ülkeler, kapitalizmin standartlarına göre tüketim harcamalarında bulunsunlar. Nitekim mesela ABD'nin bu gün Şeriatı uyguladığını iddia eden Suudi Arabistan'la başı sıkıntıda değildir. Ama o, aynı iddiada bulunan İran'dan hoşlanmıyor. Öte yandan, başta Fransa olmak üzere bütün Batı Avrupa'nın demokrasi havarisi ülkeleri ve demokrasiyi kimseye kaptırmamaya niyetli görünen ABD 1 milyara yaklaşan nüfusuyla komünist Çin'de pazar kurabilmek için milliyetçi Çin'in sızlanmalarına aldırış etmeden onu serçe parmağıyla bir kenara itebilmiştir.

Fakat biz Bulgaristan'a dönelim. Bizim sosyal demokrat vatandaşımızın Sofya'nın orta yerinde görüp de bir anlam veremediği bu Amerikan Pazarının arka planında daha neler var? Başka bir deyişle bu Amerikan Pazarı neyi simgeliyor? Bu pazar: gene başta ABD olmak üzre, İngiltere'nin, F. Almanya'nın, İtalya'nın, Japonya'nın, Kanada'nın, İsviçre'nin; Bulgaristan'da çeşitli sektörlerde (Coca-Cola'dan tutun otomobile, petrokimyaya, elektronik sanayiine kadar) yaptıkları ve çok tatlı kârlar sağladıkları, üstelik sosyalist Bulgar işçisini sağmal inek gibi sağıp sömürdükleri yatırımları simgeliyor. Ama beş on günlük gezisinde, Sofya'daki Amerikan Pazarından ne vurursam o kârdır diye düşünen bizim sosyal demokrat vatandaşımız bunları büyük bir ihtimalle bilmediği için, Bulgaristan'ın tümüyle bir "Amerikan Pazarı" haline getirilmiş olduğunun elbette farkına bile varmamış. Amerikan Pazarını, Sofya'nın orta yerindeki o süper marketten ibaret sanmış.

Yeni Devir, 15.2.1980

Arka Arkaya Olaylar

Olaylar öylesine yan yana, arka arkaya ve iç içe gelişiyor ki, hangisinin, hangi ucundan tutup bakmalı diye düşünüyorum.

İşte *Yeni Devir*'den bir haber başlığı: "Mısır'da Rusya'yı lânetleyen 5 bin Müslüman tutuklandı."

Fakat tahmin ettiğim gibi, bu başlık altındaki yazıyı okuyunca, 5 bin Müslümanın Rusları lanetledikleri için değil, fakat Afganlı Müslümanları destekledikleri için tutuklandığını anladık.

Rusları iyi kötü, Amerika da lanetliyor!

Bu meselenin püf noktası da burada zaten. Amerika ve Batı Avrupa, Afganistan olayını Rusları lanetleme kanalına dönüştürüverdi. Ruslar, lâf kalabalığına getirilip telin edilecek, fakat Afganlı mücahitlere yardım konusuna gelince orada susulacak! Bu olay yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada Amerikancıların, Rusçuların, Çincilerin ve Müslümanların yerini bir kez daha açık ve net biçimde tespit etme imkânını sağladı.

Şimdi, Türkiye'nin dış politikasını Mısır'ın bulunduğu çizgide görmek isteyenlerin kulaklarını çınlatmak isterim. Onlar acaba Türkiye'yi farklı bir çizgide mi sanıyordu?

Bir de şu sıralarda, bir Yugoslavya meselesi var. Tito'nun bacağı kesilecek, öldü ölecek diye bir hengâmedir gidiyor. Tito ölünce, Rus tankları Yugoslavya'dan içeri mi girecek ne?

Bu kafaların nasıl düşündüğünü, nasıl muhakeme yürüttüğünü doğrusu anlayamıyorum. Ya onların bir bildikleri var, ya biz bir şey bilmiyoruz.

Yugoslavya'yla Sovyetler Birliği aynı Amerikan ve Batı Avrupa sermayesinden gıdalanırlar. Yani şu gün için, aralarında hem derin bir menfaat ortaklığı mevcut, hem de her iki ülke bu yabancı sermayeye medyun...

Sovyetler, Yugoslavya'yı basacaklarsa Tito'nun ölümünü niye beklesinler? Tito'nun dehasından mı korkuyorlar? Ha, evet, Tito'nun dehası.. Amerika ve Batı Avrupa sermayesini bu deha, Sovyetlerden çok daha önce keşfetmişti. Sovyetler Yugoslavya'yı izledi, Sovyetleri de Çin Halk Cumhuriyeti izliyor.

Şimdilik, bildiğimiz kadarıyla "yabancı sermayeye" hayır diye direten bir Enver Hoca'nın Arnavutluğu kaldı. Enver Hoca da, Rusların Yugoslavya'yı basma söylentileri karşısında beyanatı patlatmış ve demiş ki: "Yugoslavya ile olan siyaset anlayışlarımız birbirini hiç tutmadığı halde, Rusların bu ülkeyi işgal etmesine müsaade etmeyiz."

Akıllı adam. Bir taşla kaç kuş vuruyor! Mevhum bir işgal hadisesini söz konusu ederek Yugoslavya'nın himayesini üstüne alıyor, revizyonist Sovyetlere karşı tutumunu bir kez daha belirtmek fırsatını buluyor, Yugoslavya'nın sempatisini kazanmaya çalışıyor..

Maksat lâf üretmekse, doğrusu kimsenin kimseden geri kaldığı yok.

Ama iş fiiliyata dökülünce herkes sus pus.. Rusya'yı telin etmenin fiili neticesi ne? Hiç. Onu telin ettiğin kadar, hatta onu telin edeceğine mücahitlere yardım etsen, bundan bir şey çıkar. Ama böyle bir şeyi teklif edince, Amerika da, tüm Batı Avrupa da, velhasıl herkes kaçacak, sığınacak delik arıyor. Bu işin içinde bir hinoğlu hinlik yatıyor demezsin de, ne dersin?

Yeni Devir, 25.1.1980

Ah Tito, Vah Tito!

Yugoslavya devlet başkanı Tito'nun 4 Mayıs 1980 pazar günü ölümünden, arkasından bütün dünya liderlerinin katıldığı şatafatlı cenaze töreninden bugüne günler geçti ve artık işin dedikoduya müteallik aktüalitesi sıcaklığını kaybetti. Yugoslavya Komünist Partisi Başkanı Stavan Doronjski'nin "çağın adamı" diye nitelediği, SSCB devlet başkanı L. Brejnev'in "O, büyük bir komünist idi" dediği Tito için, başta Amerika olmak üzere, dünyanın bütün Amerikancı basını da görkemli bir ağıt tutturdular.

Komünistlerin böylesine "büyük" bir liderin ölümüne sızlanmalarında belki şaşacak bir yan bulunmayabilir, ama ABD gibi bütün dünyadaki antikomünistlerin lideri ve onların baş destekçisi olan bir devletin, bir komünistin arkasından nasıl olup da ağıt yaktığı akla takılabilir.

Dünyadaki tüm amerikancı basın olduğu gibi, Türkiye'deki Amerikancı basın da, koro halinde tutturulan bu "şivan"a ayak uydurdu. Tito'nun kahramanlığını, cesaretini yere göğe sığdıramaz oldular.

Yugoslavyalıların, dünya basınında çıkan pek çok yazıyı dillerine çevirdiklerinden, ölen liderlerinin büyüklüğünü o yazılarla bir kez daha idrak ettiklerinden ve böyle bir lider çıkartabildikleri için kendileriyle övündüklerinden şüphe etmiyorum. Böylece Tito, gözlerinde bir kez daha büyümüştür.

Fakat acaba ABD ve Batı Avrupa gerçekten "büyük bir komünistin" arkasından mı gözyaşı döküyor, yoksa bu ağıtın arkasında başka sebepler mi var?

Biz hadiseye elbette Yugoslavya'nın herhangi bir saf vatandaşı gibi bakacak değiliz. Saf Yugoslav vatandaşı için, ülkesi büyük bir liderini kaybetmiştir. Ama ABD ve Batı Avrupa ülkeleri için Tito'nun şahsında büyük bir işbirlikçi kaybedilmiştir. Bu bakımdan, SSCB devlet başkanının gözyaşları riyakârlıkla nitelendirilebilir de, Batı sermayesinin Tito için döktüğü gözyaşlarına riyakârlıktır demek haksızlık olur.

Tito, Doğu-Batı arasında "detant" (yumuşama) diye anılan politikanın havarilerinden ve başı çekenlerden biridir. Detant ise siyasî olmaktan çok, iktisadî yanı ağır basan bir ilişkidir.

Tito sayesinde Yugoslavya'da yatırım yapan Batı şirketlerinin bir listesini vermek bile çok uzun bir yer ister. Başta ABD olmak üzere, İngiltere, F. Almanya, Hollanda, İtalya, Fransa, İsveç, İsviçre, Kanada menşeli pek çok şirketin, çeşitli sektörlerde Yugoslavya'da yatırımları olmuştur. Sosyalistler, içlerine sindirmekte güçlük çekseler bile bu şirketler, sosyalist ülkelerden çok tatlı kârlar sağlamaktalar. Sosyalist ülkelerin iktisadî bakımdan bel kemiğini bu yabancı şirketler oluşturmaktadır. İşçilerin haklarını korumak ve onları sömürülmekten kurtarmak adına işbaşına geçen sosyalist rejimler bu gün kendi işçilerini (grev hakkından mahrum bırakarak, boğaz tokluğuna çalıştırarak) işte bu yabancı sermayenin emrine ve istismarına tahsis etmişlerdir. Bu yolun ilk yolcusu ve Sovyetlerden Çin Halk Cumhuriyeti'ne kadar bütün sosyalist ülkelere örnek vereni, Tito olmuştur.

Avrupalıların ve Amerikalıların kime, niçin gözyaşı döktüğünü bilmeliyiz. Bunu bilirsek, onların bizim tarihimizdeki bazı ölüler için niçin ağlamaya durduğunu da anlarız.

Yeni Devir, 15.5.1980

Kapitalizm ile Sosyalizm İttifakı

> **Bir Haber:**
>
> "Belgrat (A.A.): Yugoslavya'nın Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirme konusunda istekli olduğu belirtildi. ABD Başkanı Carter'ın Yugoslavya'ya yaptığı bir günlük ziyaretin hemen ardından Yugoslavya Dışişleri Bakanı Josip Vehoveç, parlamentoda yaptığı konuşmada Sovyetler Birliğinin ve Yugoslavya'nın iki taraflı ilişkilerini geliştirmek konusunda istekli olduğunu söylemiştir. Carter'ın ziyaretine de değinen Yugoslavya Dışişleri Bakanı bu ziyareti çok olumlu bulduğunu da açıklamıştır,"

İşte size, 28 Haziran 1980 tarihli gazetelerde yer alan minicik bir haber.

Belki bu da nerden çıktı, diye bir soru akla gelebilir.

Hani Tito, geçen yılın sonlarında hastalandı. Bu yılın başlarında bir bacağı kangren oldu diye kesildi. Uzunca bir süre hasta yattı. O sıralarda Batı basını ve oradan naklen bizim batıcı basın haftalarca şu soruyu sorup durdu: Tito ölürse, Yugoslavya'nın başına ne gelir, dediler. Tito ölürse, Sovyetler Yugoslavya'ya saldırır, dediler. Tito ölürse, Sovyetler, Afganistan'a yaptıkları gibi Yugoslavya'ya da bir istilâ hareketi düzenleyebilir dediler. O kadar ki, Tito ölünce Üçüncü Dünya Savaşı çıkacağı yolunda tahminlerde bulunanlar bile çıkmıştı.

O sıralarda, Tito ölürse hiçbir şey olmayacağı yolunda bu sütunda bazı yazılar yayınlanmıştı. O yazılar, şimdi değindiğimiz haberlerin baskısıyla ne derece ciddiye alındı bilemiyorum. Fakat o sıralarda manşetlerde yer alan bu tür haberler, şimdi gazetelerin iç sayfalarında, o da ancak birkaç satır halinde veriliyor. Çünkü artık Tito öldü diye, Üçüncü Dünya Savaşının patlayacağına inanan kalmamıştır.

Bir kez daha belirtelim ki, dünya artık 20 yıl 30 yıl önceki dünya değil. Gerek Doğu'da, gerek Batı'da çok şeyler değişti. Bu değişen olguları, 20-30 yıl önceki mutalarla, bilgilerle çözümlemeye kalkışmak abestir. 20-30 yıl önceki mutaları bu günün dünyasına uyarlamak, dünyanın değiştiğini göz ardı etmekten ileri geliyor.

Bu gün Yugoslavya Sovyetlerin yolunu değil, fakat Sovyetler de dâhil tüm sosyalist ülkeler (Arnavutluk dışında) Yugoslavya'nın yolunu izliyor. Nedir Yugoslavya'nın yolu?

Yugoslavya, bir sosyalist ülke olarak, kapılarını ilk kez Batı sermayesine açmanın "şerefini" taşıyor. Tito'yu o zamanlar revizyonistlikle, döneklikle, sosyalist ideale ihanetle itham eden ortodoks sosyalistlerden bu gün ayakta kalan olmamıştır. Birkaç bireysel ve fanatik sosyalist kalmışsa, onların da etkisi yoktur. Sosyalist devlet politikası, Tito'nun açtığı yoldan yürümüş ve kapılarını Batı sermayesine açmıştır.

Halen Avrupa Komünizmi yahut yeni sol denilen olayda da, Tito'nun bu etkisinin payını aramalıdır. Bu günün Avrupalı komünistleri (partiler olarak) gene aynı sermayeye hizmet ediyorlar.

Kısaca söylersek, bugünün dünyasında kapitalizmle sosyalizm organik bir bütünlük kurmuşlardır. Hiçbir sosyalist ülkenin diğerine tencere dibin kara diyecek yüzü kalmamıştır. Coca-Cola'ya açılan Çin, Batı sermayesi için şimdiden büyük umutlar, büyük potansiyel vaat ediyor.

Değişen dünyanın bu yanını görmeden siyaset üzerinde konuşmak, yanıltıcı olur.

Yeni Devir, 2.7.1980

Acaba Ne Kotarıyorlar?

Reagan'ın başkanlık koltuğuna oturmasından hemen sonra dünyada yeniden bir soğuk harp havası estirilmeye başlandığı hatırlardadır.

Başkanlık seçimleri öncesinden beri Mr. Reagan'ın "farklı" bir kişiliği olduğunu vurgulamak için Amerikan kamuoyunda onun azılı bir komünist düşmanı olduğu, Sovyetlere "göz açtırmayacağı", Sovyet yayılmacılığına

karşı ancak Mr. Reagan gibi "sert" birinin karşı koyabileceği propagandaları kulaklara yerleştirildi. Mr. Carter'ın İran'da başaramadığı "işi" keza Mr. Reagan'ın başarabileceği bu propagandanın başlıca malzemeleri arasında idi.

Bu propaganda Amerikan kamuoyunda etkili olmalıydı ki, Mr. Reagan'ın Başkan seçilmesinde Amerikalılar tereddüt etmediler.

İşte şimdi, Mr. Reagan, kendisini Başkanlık sandalyesine oturtan sloganların boş olmadığını göstermek için olmalı, durmadan konuşuyor, durmadan tehditler savuruyor, durmadan öteye beriye sataşıyor, sövüyor, sayıyor...

Karşı taraf da, Mr. Reagan'ın bu küfürlerine küfürle karşılık veriyor. Biri ötekine, "ahlâksız, dolandırıcı, yalancı" derken, öteki de "namussuz" diye cevap veriyor.

Bütün bu ağız dalaşmaları kuşkusuz dünya kamuoyunu rahatsız ediyor. İnsanlar, acaba bu adamlar bir çılgınlık mı yapacak kaygısına kapılıyorlar.

Biz, Reagan'ın gerek Başkan seçilmeden önce, gerek başkanlık koltuğuna oturduktan sonra bu tip gösterileri olabileceğini, fakat bu gösterilerin kolay kolay sıcak ilişkilere dönüşemeyeceğini vurgulamıştık. Şimdi de aynı kanaatimizi tekrarlamak istiyoruz.

Bu kanaatimizi dışa vurmakla bir temenni izhar etmiş olmuyoruz. Bu kanaatimiz, ABD ile SSCB arasındaki çıkar ilişkilerinin organik mahiyetinden kaynaklanıyor. Özellikle ABD gibi siyasal, ekonomik politikalar konusunda devasa şirketlerin egemen bulunduğu bir ülkede, Başkanların bu şirketlerin onayı olmadan herhangi bir siyasal ya da ekonomik uygulamaya geçmesinin söz konusu edilemeyeceği bir yönetim biçiminde, bir Başkanın ruhsatlı palavralarının sadece "şov" olarak kalacağı düşünülürse, bu tür ağız dalaşmalarından endişeye kapılmanın yersizliği anlaşılır sanırız.

Nitekim daha önce de söyledik, şimdi de tekrarlamış olalım: Mr. Carter'ın SSCB tarafından Afganistan'ın işgali dolayısıyla uygulanacağını söylediği tahıl ambargosu işlememiş, fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Çünkü ne Carter'ın, ne de şimdiki başkan Reagan'ın tahıl şirketlerine söz geçirebilecek kadar güçlü olabilecekleri düşünülebilir. Carter'ın kuru sıkı tehdidi sadece bir

tehdit olarak kalmaya bırakılmış, tahıl şirketleri, Avrupa'daki komisyoncularını kullanarak SSCB'ye tahıllarını nakletmişlerdir.

Görünürde fol yok yumurta yokken, iki tarafın hırçınlığının sebebi ne ola?

Amerika Afganistan dolayısıyla Rusya'yı suçlarken, şimdi de Rusya Polonya dolayısıyla Amerika'yı suçluyor ve bu ülkenin iç işlerine karıştığını söylüyor. Fakat aslında her iki taraf da, adı geçen bu ülkelerin siyasî statüsünden rahatsız değildir. Bu ülkelerin Sovyet uydusu olarak kalması Amerika'yı hiç de ırgalamamaktadır. Amerika'nın Afganistan'la zaten bir alıp veremeyeceği yoktur. Eğer doğrudan bir çıkarı söz konusu olsa idi ABD şimdiye kadar Afganistan olaylarına çoktan müdahil olurdu. Polonya'ya gelince, Amerika bu ülkeye olan iktisadî yatırımlarını zaten mevcut yönetim zamanında yapmıştır. Diyelim ki, bu ülkede bir iktidar değişikliği oldu, ya da olacak, bundan Amerika'nın hangi çıkarları zedelenir? Ya da mevcut çıkarlarına neler eklenir? Amerika için önemli olan bir ülkenin siyasî rejimi değil ki! Önemli olan, bu rejimin mahiyeti her ne olursa olsun, Amerika'nın o ülkede kurduğu çıkar mekanizmasının işlemesidir.

Bir kaşık suda koparılmak istenen fırtınanın asıl sebebi dışarıya yansıtılan görüntüler değil. Bu görüntüler başka bir şeyleri kamufle etmenin aracı olarak kullanılmaktadır.

Orta Doğu'da Durum

Günümüzde İngilizlerin koyduğu bir isimle Orta Doğu diye anılan Müslümanların yaşadığı ülkelerde Osmanlı'dan kalma topraklar üzerinde bitip tükenmez ihtilâflar Birinci Dünya Savaşı arifesinden başlayarak sürüp gitmektedir.

Bu ihtilâfların kökeni araştırıldığında İsrail meselesi hariç, hiç birinin ciddi bir gerekçeye dayanmadığı görülmekte. Çıbanbaşı olarak ortada bir İsrail durmakta. Ve bu "devlet"i ayakta tutmak için ihdas edilen sayısız bahaneler icat edilmekte.

Müslümanların yaşadığı ülkeler arasında çıkarılan ihtilâfların acaba kaç tanesinin ciddi bir mesnedi bulunabilir? İhdas edilen bahaneler dışında,

acaba hangi Müslüman ülkenin bir diğeriyle çatışmak için elinde tuttuğu inanılır bir gerekçesi mevcuttur?

Orta Doğu ülkelerinde İslâm'ın öngördüğü ümmet anlayışını bertaraf etmek niyetiyle buralarda ilkin nasyonalist (milliyetçi) fikirlerin yayıldığı ve tutturulduğu biliniyor. Milliyetçilik, bu bölgede, bu kuramı ortaya atanların iddialarının tersine, barışçılığın değil, savaşların yolunu açan bir fonksiyon icra etmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra İsrail'in bir devlet olarak kurulması ve ayakta kalmayı başarması Arap ülkeleri arasındaki milliyetçilik fikrine borçludur dersek sanırım mübalağalı bir iddiada bulunmuş olmayız.

Günümüzde, Orta Doğu ülkeleri arasındaki çekişmeler prensip olarak hep İsrail'i ayakta tutmaya çalışan güçlerin kışkırtmaları neticesidir.

Mısırla İsrail arasında Amerika'nın zoruyla ve "teşvikiyle" yapılan anlaşmadan (Camp David) sonra, şimdi gerek Kuzey Afrika'da, gerek Orta Doğu'nun öteki ülkeleri arasında yeni ihtilâfların tohumları ekilmektedir.

Böylece dikkatler İsrail'den çekilip başka alanlara kaydırılmak istenmektedir. Başka bir deyişle herkes kendi başının derdine düşürülerek İsrail olayı gözden kaçırılmak ve emri vakilere hazır bir ortam meydana getirilmek istenmektedir.

- Lübnan'daki dâhilî karışıklıklar,

- İran, Irak, Türkiye sınır bölgesindeki etnik grupların ayaklanmaya hazır hale getirilişi,

- Türkiye ile Yunanistan arasına sokulan Kıbrıs meselesi,

- İki arada bir derede bırakılan öteki Arap ülkelerinin kaypak bir zeminde yürüyen tutumları.

Bütün bu çeşitli suni ihtilâfların, kararsızlıkların kökeninde, dikkatlerin İsrail dışında bir veya birden çok odaklarda yoğunlaştırılarak asıl meselenin unutturulmak istendiğini, herkesin kendi başının derdiyle uğraşmaktan İsrail'e vakit ayırmaya fırsat bırakılmamak çabasının gösterildiğini söylersek, acaba bizim vehim içinde bulunduğumuz ileri sürülebilecek mi, diye düşünüyorum. Fakat öte yandan herkes de biliyor ki, Orta Doğu'da

çıkan veya çıkartılan bölgesel, mevzii savaşları bile İsrail'den soyutlayarak ele almak mümkün değildir.

Bilin Bakalım, Kim Kimdir?

Gazetelerin orta sayfalarında yer alan iki küçük haber. Yeri yerinden oynatacak nitelikte değil, fakat oldukça anlamlı, günümüz uluslararası siyasetini, yakından ve derinden ilgilendiren, bazı konulara da açıklık getiren iki haber...

Biri ABD Başkanı Carter'ın bir İngiliz gazetesine verdiği demeç. ABD Başkanı şöyle konuşmuş: "Orta Doğu'da barışın sağlanması için ben hiç bir zaman bağımsız bir Filistin devletini savunmadım, savunmayacağım da."

Şimdi bu demeci okuyanlar da zanneder ki, Carter istese Orta Doğu'da İsrail'e karşı bağımsız bir Filistin devletini savunabilir. Sanki ABD'ye başkan olmak kendisine bağımsız Filistin devletinin kurulmasını savunma yetkisini verebilir!

"Diplomat lâfları"nın arkasında yatan gerçekleri aydınlığa çıkarabilmek için, onun karanlık ve dolambaçlı ifadelerini daha sade bir ifadeyle, daha basit bir mantıkla anlamaya girişmek gerek. Başkan: "Hiç bir zaman bağımsız bir Filistin devletini savunmadım" derken Başkan olmadan önceki hayat dönemini de ifade etmiş olmaktadır. Çünkü bağımsız bir Filistin devletinin varlığını savunan bir kişinin ABD başkanlığı makamında işi ne? ABD'ye başkan olmak demek, aynı zamanda uluslararası siyonizmin menfaatlerini canı pahasına korumayı üstlenmek demektir. Bu doğrultudan sapmayı göze alan bir Başkan o makamda iki gün bile kalamaz. Carter, Orta Doğu'da bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını bundan sonra da savunmayacağım derken aslında ABD'nin geleneksel dış politikasına ilişkin bir hususu belirtmekten çok, ABD adına İsrail'e verilmiş bir teminatı tekrarlamaktadır.

Carter'ın sözü başka yönlerden de anlamsızdır. Yukarıya aldığımız cümleye dikkatle bakılırsa, satırlar arasından şu anlamı da çıkarmak mümkündür: "Aslında Orta Doğu'da barışın sağlanması için bağımsız bir Filistin devletinin kurulması gerekiyor, yıllardan, on yıllardan beri sürüp gelen çatışma Müslüman Arap toplumunu Yahudilerin esaretinden

kurtarmakla kurulabilir, ancak ben böyle bir statünün gerçekleştirilmesi için görevlendirilmedim." Carter, dilinin altında bu gerçeği de saklıyor.

Fakat gizlenmek, saklanmak, örtülmek istenen bütün bu gerçekleri es geçerek sayın Başkanın diplomatik ifadesiyle yetinmeye kalkışırsanız, onu başına buyruk bir adam gibi görmeniz mümkün olabilir.

Şimdi sözünü ettiğimiz öbür habere bakalım. Bu haber, yukarda değindiğimiz hususları hiç bir kuşkuya yer vermeyecek biçimde doğruluyor. Haber şu: "İsrail Başbakanı Begin, İsrail devletinin 30. kuruluş yıldönümü törenlerine katılmak üzere Amerika'ya gitti. Carter'ın Beyaz Saray'da düzenleyeceği kabul törenine katılacak olan Begin ile ABD Devlet Başkanı daha sonra özel bir görüşme yapacaktır." (1 Mayıs tarihli gazeteler).

İsrail'in kuruluş yıldönümü törenleri Amerika'da kutlanıyor. İsrail'in başkenti Tel Aviv değil de, Washington sanki. Bu münasebetle kabul töreni düzenleyen ABD devlet başkanı.. Normal olarak İsrail devlet başkanının düzenleyeceği kabul törenini ABD başkanı hangi sıfatla üstleniyor acaba? Şimdi TC'nin kuruluşu münasebetiyle İngiliz Kraliçesinin kabul töreni düzenlemesindeki garabeti düşünebilirsiniz. Ama İsrail'le özdeşleşmiş olan ABD bakımından durum o kadar garip görünmüyor.

Yeni Devir, 3.5.1978

ABD-SSCB-İsrail Şeytan Üçgeni

11 Mart 1981 günlü *Yeni Devir*'in manşetinde: "ABD, Orta Doğu'da Tek Söz Sahibi Olmaya Çalışıyor" ifadesi yer alıyordu. Haberin ayrıntısında ise, ABD'nin, Suudi Arabistan'a silah satmak istediğinden söz ediliyordu. ABD'nin, daha doğrusu Kongredeki Yahudi lobisinin S. Arabistan'a silah satılması kararından hoşnut olmadığı, buna rağmen İsrail'e yapılacak iktisadî yardımların artırılması suretiyle lobinin de razı edildiği bildirilmektedir. Haberin, can alıcı ifadeleri şu paragrafta özetlenmiştir:

> "Yetkili kaynaklar Reagan'ın henüz elindeki tüm kartları açmadığını, Suudi Arabistan'a silah satışından sonra kısa bir zaman içinde yakın doğudaki çeşitli ülkelere önemli oranda ekonomik ve askerî yardım programı sunarak dünyanın bu bölgesindeki Amerikan askerî varlığını güçlendirmeye ve dolayısıyla Sovyetlerin

> bölgedeki emellerini engellemeye hazırlandığını bildirmiştir. Bu tür bir programın bölgede İsrail ile Washington'un güvendiği ülkeler arasında yakınlaşma sağlamasını kolaylaştıracağı hesap edilmektedir."

Washington mahreçli olan bu haber, aslında, Amerika Birleşik Devletlerinin izlediği siyaseti açık biçimde ortaya koyacak niteliktedir. Ancak satırların arasını okuyabilmek kaydıyla...

ABD'nin Suudi Arabistan'a satacağı silahları elbette İsrail'e karşı kullanılsın diye vermediği açıktır. Bu silahlar, bölgede kime karşı, hangi düşmana karşı kullanılacaktır? Orası bizce meçhuldür. Suudi Arabistan, bu silahları diyelim ki günün birinde ABD'nin istemediği hedeflere yöneltmek istese, ABD buna seyirci mi kalır? Bu silahlar, bu gün için mevhum bir düşman için satılmaktadır, ama satılmaktadır. Yani ABD'nin silah imalatçıları, silah tüccarları işlerini yürütmektedir. Bu gün için ABD bakımından önem taşıyan biricik faktör de esasen silah ticaretinin ve silah imalatının yürütülmesi keyfiyetidir. ABD, petrolle silah trampa etmektedir. Olay budur.

Öte yandan, ABD mahreçli haberlerde genellikle verilmek istenen bir görüntü daha vardır. O da SSCB'nin İsrail'e muhalif bir tavır içindeymiş hissinin verilmesi. Oysa verilmek istenen bu görüntü de, gerçeklerle uzlaşmamaktadır. SSCB de, tıpkı ABD gibi İsrail yanlısı bir politika gütmektedir. ABD ile SSCB, öteki birçok konuda olduğu gibi, bu konuda da mutabıktır. Ancak böyle bir havanın meydana getirilmesi, bu iki süper emperyalist gücün kendi nüfuz alanlarına düşen bölgelerdeki sömürülerinin devamını amaçlamaktadır. Bugün ABD, Sovyet tehlikesinden bahsederek Suudi Arabistan'a silah satıyorsa, yarın SSCB de Amerikan tehlikesinden bahsederek meselâ Hindistan'a silah satmayı kotaracaktır. Fakat ne Hindistan'ın satın aldığı, ne Suudi Arabistan'ın satın aldığı silahlar (bugünkü şartlar aynıyla devam etmek kaydıyla) İsrail'e yöneltilemeyecek, fakat komşu ülkeler arasında kullanılacaktır.

Amerikan Kongresinde kopartılan tartışmalar ise, silah satışı olgusuna "gerçekçi" bir görünüm verilmesine hizmet ediyor. Esasen İsrail'e yardım hususunda bahane arayan Kongre, silah satışını da kullanarak bu yardımların pekişmesini sağlamaktadır.

ABD-SSCB-İsrail üçgeni arasındaki dostluk ilişkisinin mahiyeti hesaba katılmadan dünya dengesinde rol oynayan siyasî girişimler insana bir bilmece gibi görünebilir. Fakat işbu dostane ilişkilerin mahiyeti dikkate alınırsa görüntü berraklaşır.

Yeni Devir, 15.3.1981

Üsler Kime Karşı

21 Ağustos 1980 günlü *Yeni Devir*'de bir haber yayınlandı. Bu haber belki çoğu kimseye aktüalitesi geçmiş diye telâkki edilecektir. Çünkü taa 1958'den, 1970 yılına kadar uzanan bir geçmişten bahsedilmektedir. ABD'nin 1958'de Lübnan'a yaptığı müdahalenin İncirlik hava üssünden gerçekleştirildiği, keza 1970 yılında Ürdün kralı Hüseyin'e Filistinlilere karşı giriştiği katliam hareketinde destek olmak üzere İncirlik'ten Amman'a bir hava köprüsü kurmuş olduğu ve İsrail'e de Türkiye'deki üsler aracılığı ile lojistik destek sağlanmış olduğu bildirilmektedir.

Bir husus böylece bizzat ABD kaynaklarınca doğrulanmış olmaktadır: Türkiye'deki ABD üslerinin komşu Müslüman ülkeler aleyhinde kullanılabileceği hususunda bu ülkelerin duydukları endişelerin ne kadar yerinde olduğu bir kere daha anlaşılmış bulunmaktadır. Meselenin bir yanı budur.

Öte yandan ABD'nin Orta Doğu üzerindeki politikasının mihverini:

1. Bu bölgedeki petrol kaynaklarının kontrol altında tutulması.

2. İsrail'in güvenliğinin sağlanması teşkil etmektedir.

ABD, bu iki temel "menfaatini" gerçekleştirebilmek için, hep kararlı görünmüştür.

ABD, Orta Doğu ülkelerini Moskof tehlikesi ile tehdit ederken aslında bu ülkelerin kendi şemsiyesi altına girmesini ve kendine ram olmasını sağlamak istemektedir.

ABD'nin Orta Doğu politikasında ikinci olarak zikrettiğimiz fakat ikincil olmayan diğer tutumu İsrail'in güvenliğinin sağlanması, demiştik. ABD bu güvenliği sağlayabilmek adına, aslında çevre ülkelerin tümünü İsrail'in

bekçisi haline getirmek istemektedir. Bu ülkelerden bekçilik görevini reddedenler veya böyle bir görevi üstleneceği konusunda ABD nezdinde kuşku uyandıran ülkelerin ABD ile çatışmayı göze alması gerekmektedir.

Ne var ki, gerek Türkiye'deki gerek komşu ülkelerdeki Amerikancı basın bu ülke insanlarının fikirlerini değişik ve yanlış istikametlere saptırmada azımsanmayacak bir etki sağlayabilmektedir. Bu gazetelerin başlıca sermayesi halen Moskof tehlikesi olmaya devam etmektedir. Oysa ABD ile SSCB'yi aynı madalyonun iki ayrı yüzü olarak görüp değerlendirmedikçe, bakışlardaki şaşılığın kolayca düzeltilebileceği sanılmamalıdır.

ABD ve İslâm

Son yılların dünya siyaset gündeminin önemli maddelerinden birisi "İSLÂMÎ VAKA" çevresinde yoğunlaşıyor. Özellikle Batı basını bu olaya çok önem veriyormuş gibi bir görüntü içindedir.

Bu konuyu ele alış tarzları ise, söylemeye lüzum yok ki, müjdeli bir haber iletmeden çok, bir tehlike haberi veriyormuş gibi çanlar çalınarak duyuruluyor.

ABD, İslâm âlemindeki bu günkü münferit Müslüman ülkeleri, tehlikeli olanlar, ortada olanlar, tehlikesiz olanlar gibi kendine göre kümelere ayırıyor. Bu sınıflama içinde İran tehlikelidir, Pakistan, Afganistan tehlikenin eşiğindedir, Mısır, S. Arabistan henüz ortadadır (her ne kadar mevcut yöneticiler ABD yanlısı da olsa ABD bu ülkelerdeki toplumsal durum alışı pek iç açıcı diye mütalâa etmiyor olmalı), Türkiye ise gene ortadadır ama "tehlikeli" olabilmenin eşiğine adım atmasına ramak kalmıştır.

Tek tek bütün Müslüman ülkeler bu üç sınıftan birinin içine dâhil edilerek ele alınıyor. ABD, şimdi bütün mesaisini ortada olanlarla, tehlikeli olmaya meyyal görünen ülkeler üzerinde yoğunlaştırıyor. Bu ülkelerin tehlike çizgisinin ötesine geçmesini önlemek için çaba sarf ediyor.

Bu çabalar cümlesinden olarak, sözünü ettiğimiz kategoriye, yani ortada olanlarla, henüz tehlikesiz diye mütalâa ettiği ülkelere bilinen işbirliği ve yardım faaliyetlerini arttırmaya, bu ülkelerle yeni iltisak noktaları kurmaya önem veriyor.

Öte yandan, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bazı Orta Doğu ülkelerinde İslâm'a atfedilen sloganlar kullanılarak bir kısım teröristler ortaya çıkartılıyor. Bu faaliyetin iki amacı olabilir. Birincisi, şiddet hareketlerinden gına getirmiş olan Müslümanların, bizzat bu ülkelerin Müslüman halklarına çirkin bir unvanla lanse edilmesi; ikincisi de kendi doğal seyri içinde yürüyen ve terör olaylarıyla ilgisi bulunmayan İslâmî bilinçlenme sürecinin sekteye uğratılması ve kendisine "Müslümanım" diyen insanın tehlikeli gösterilmesi.

Başta ABD olmak üzere, diğer bütün Hıristiyan/Siyonist âlem, Müslümanların sindirilebilmesi için bu yolda bir çabaya girişmiş görünüyor. Bu bizim kişisel kanaatimizdir. Fakat bu kanaati pekiştirecek vakıalar var. Türkiye'de son birkaç yıldan beri duvarlara yazılan ve içinde İslâmî telmihler bulunan sloganlara, bir Müslüman olarak şahsen ben bir yakınlık ve sıcaklık duyamıyorum.

Öte yandan Carter yönetiminin beş haftalık bir kursla İslâm tarihinin ince noktalarını gözden geçirerek bilgisini arttırdığı ajansların verdiği haberler arasında yer alıyor. Carter yönetimi Müslüman olmak için İslâm üzerine bilgi edinmeyeceğine göre, buraya da bir mim koyalım diyorum. Bu hususa kendilerinin gösterdiği gerekçeler her ne olursa olsun...

Kısacası, ABD, elden çıkmış diye gördüğü ülkeler dışında kalanları elden çıkartmamak için elinden geleni yapıyor. Bunun için Müslüman görünmek gerekiyorsa, öyle görünecek, Müslümanların hapse tıkılması için yol bu ise, bu da denenecektir.

Gene Carter'ın yetkili adamlarından biri, bir muhabirin kullandığı "İslâm Dünyası" deyiminden duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade etmiş: "Bu deyimi kullanmayın. Çünkü 'İslâm dünyası' denince, birleşmiş bir Amerikan aleyhtarı güç anlamına geliyor". Bu doğrultuda bizzat Carter'ın "ABD ile İslâm arasında karşılıklı bir çatışma yoktur" demesi ilgi çekicidir.

Velhasıl, ABD'nin fiilî görünüşüyle bu sözler arasındaki ince irtibatların, gerekli tahlillerin yapılması ve bir takım ülkelerde İslâm adına girişilen, bir takım İslâmî kavramlara telmihlerde bulunarak atılan sloganlara, yürütülmek istenen faaliyetlere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamak lâzım. Müslümanlar için tehlikeli olan kendi öz faaliyetleri değil, fakat şarlatanların İslâm adını kullanarak yaptıkları faaliyetlerdir.

Yeni Devir, 28.12.1979

Hıristiyan Batı ve İslâm Dünyası

En küçük hareketlerini gözden kaçırmamaya çalıştığımız, söyledikleri her sözden, işledikleri her fiilden anlamlar çıkarmaya çabaladığımız Batı uygarlığına bağlı, daha doğrusu her biri bu uygarlığın belli bir yüzünü oluşturan Batılı ülkeler gerçekten o kadar bilinçli, o kadar kılı kırk yaran bir dikkat içinde ve o kadar hesaplı mıdırlar? Hesapları, bizim yorumlamaya çalıştığımız ölçüde geleceğe dönük ve İslâm düşmanlığı hususunda hiç tavizsiz ve kararlı mıdırlar? Bu soruları şunun için sormak ihtiyacını hissediyoruz: Batılı ülkelerin bu kadar hesaplı olup olmadığını bilmek aynı zamanda kendimize ait hesaplarımızı yaparken isabetli tahminlerde bulunabilmemizin bir dayanağını teşkil edecektir.

Öte yandan onları daha iyi anlamamıza zemin teşkil edecektir. Böylelikle, çoğu kez "oyun" diye vasıflandırdığımız Batı ülkelerinin siyasî tavır ve davranışlarının gerçekten bir "oyun" mu, yoksa hasbi davranışlardan mı ibaret olduğunu kavramaya yaklaşmış olacağız. Bütün bunların arkasından da, bizlerin fantezilerle (komplolarla) mı uğraştığımız sorusu belli bir açıklığa kavuşacaktır.

Hıristiyan Batı dünyasının, özellikle İslâm ülkelerine karşı sürdürdükleri politikanın künhüne vakıf olabilmek için, bu dünyanın gerek tek tek Müslümanlara karşı, gerekse bütünüyle İslâm dünyasına karşı düşmanlık duygularıyla dopdolu bir zihniyetle hareket ettiklerini gözden kaçırmamak zorundayız. Bu zihniyeti belki münferit politikacıların münferit ve şahsî hareketlerinde ve tavırlarında gözlemleyebilmek bazen güç olabilir. Fakat bu münferit politikacılar ister kapitalist eğilimli olsun, ister sosyalist; ister liberalist olsun, ister totaliter eğilimli; kısacası Batı uygarlığı bütünlüğü içinde değerlendirilebilecek eğilimleri her ne olursa olsun, hiçbirinin bu uygarlığın, yani Hıristiyan Batı uygarlığının birer mümessili olduğunu göz ardı edemeyiz. Kişisel münasebetlerde ne kadar "hümanist" tavırlı görünürlerse görünsünler, şuur altlarında İslâm kompleksi bulunduğunu, temel güdülerinin bu kompleksten kaynaklandığını bilmekte yarar var.

Biz onlara benzemedikçe, yüzümüze karşı gülümseseler bile, içlerindeki düşmanlık duygularını asla bastıramadıkları deneylerle belli olmuştur.

Onlara benzemeyi reddettikçe, bize düşmanlık besleyeceklerdir; benzemeye çalışırsak bu kez de adam yerine koymayacaklardır. Zaman zaman adam yerine koyuyormuş görüntüsünü verseler bile içleriyle dışları birbirinden farklıdır, böyle görünmek "gerektiği" için böyle davranırlar.

Öte yandan günümüz İslâm ülkeleri bütünüyle Batı âlemi için bir hammadde deposu ve pazaryeri hükmündedir.

Batı kapitalizmi yıkılmamak için bu geniş hinterlandı pazar olarak elinde bulundurmak zorundadır. İslâm ülkelerinin bir araya gelerek bütünleşmelerini bu yüzden istemezler. Bu ülkelerde birbirlerine karşı sürekli olarak nifak üretirler. Bu işte o kadar başarılıdırlar ki, daha yüzyıl önce bütünleşmiş halde olan İslâm âleminin ülkeleri bugün birbirine karşı güvensiz, inançsız bir halde bulunuyorlar. Batı'nın, İslâm âleminde ürettiği nifak ve tefrika tohumları sokaktaki Müslümanlar için bile inanılır gerçekler halindedir. Şurda burda İslâm adı kullanılarak tertiplenen konferanslar, toplantılar aslında ve genelde Batı güdümünde bulunuyor. Bu toplantılarda Müslümanca bir şuurla kararlar alınmıyor, alınamıyor.

Bu noktada Avrupa Ortak Pazarına kısa bir göndermede bulunmak yerinde olacak. Avrupa Ortak Pazarının kuruluşu, kökeni derinlerde olan bir hadisedir. Günümüzde bazılarının sandığı gibi Ortak Pazar yalın bir iktisadî işbirliği için iktisadî amaçlarla kurulmuş bir birlik değildir.

Avrupa Birleşik Devletlerinin kurulması hakkındaki fikirler en azından Ortaçağ'a kadar uzanır. O zamandan beri dünya devleti kurma fikri yaşamış, fakat çeşitli etkenlerle bu fikir, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar uygulamaya intikal ettirilememiştir.

Ortaçağ'da her ne kadar birleşik bir Avrupa devleti kurma fikri var idiyse de, o zamanın şartları içinde bu sadece bir ütopya, bir fantezi olarak karşılanıyordu.

Birleşik bir Avrupa devleti kurmanın fikir alanındaki öncülerinden biri, *İlâhî Komedya* isimli eseriyle hepimizin adını bildiği Dante Alighieri'dir. Ancak Dante, böyle bir devletin başına yönetici olarak Romalıları layık görüyordu. Romalılar, diyordu, yaradılışlarından asildirler, yönetmeye alışıktırlar. Tarihî tecrübeleri vardır. Öteki ırklar ise hep yönetilmişlerdir. Böylece kurulacak devlette yönetenler ve yönetilenler baştan belirlenmiş

olacaktır. Şüphesiz bu devlete hâkim olacak ilkenin temeli de Hıristiyanlık olacaktı.

Ne var ki, Rönesans'tan, Reform hareketinden sonra Avrupa'da milliyetçilik (nasyonalizm) temayülünün ağırlığını göstermesi, her devletin kendine özgü bütünlüğünü koruması gerektiğine inanılması, Avrupa'da birleşme fikrini de unutturdu. Avrupalı devletler sömürgecilikte birbirlerine üstün gelme hırsıyla yarıştılar. Birbirleriyle savaştılar. Durum, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar böylece devam etti.

Ancak ikinci savaşın sonunda dünyanın manzarası da değişmişti. Kızıl emperyalizm, Avrupa'nın doğusunu pençesine geçirmişti. Avrupa'nın batısını da tehdit ediyordu.

Avrupa, bir 10 yıl kadar bocaladı. Amerika'nın yardımıyla ayakta kalmaya çalıştı. Ne ki, bu süre içinde tehlikenin yalnız Doğu'dan değil, aynı zamanda Batı'dan (yani ABD'den) de gelebileceğini gören Batı Avrupalı ülkeler, birleşme fikrini yeniden gündeme getirdiler. Bu fikrin havarisi, Fransa devlet başkanı General de Gaulle oldu. Ortak Pazar fikri, başlangıçta din birliğini de öngörüyordu. Din derken, Avrupa'da mezheplere de din denildiğini hatırdan çıkartmamalıyız. Ortak Pazar sadece aynı mezhep saliklerine açık tutulmak isteniyordu. Nitekim de Gaulle'ün İngiltere'nin Ortak Pazara alınmasına şiddetle karşı çıkışının sebepleri arasında siyasî etkenlerin yanında din etkeni de rol oynamıştı. Ancak bu kadar katı bir tutumun gerçekçi olmayacağını gören Pazar'ın ilk üyeleri yavaş yavaş "dışarıya" da açıldılar.

Altılar, dokuzlar haline geldi; şimdi, Yunanistan'dan sonra İspanya ve Portekiz'in de katılmasıyla onikiler haline geldi.

Birleşik Avrupa fikri, başta da söylediğimiz gibi temelde sadece siyasî bir entegrasyonu öngörmektedir. İktisadî yardımlaşma siyasî birleşmenin deyim yerindeyse bir katalizörü, bir kolaylaştırıcısı, hızlandırıcısı olarak kullanılmaktadır.

Ortak Pazarın bu siyasî yanını iyi görüp değerlendirirsek, Türkiye'nin pazar üyesi olma yolundaki hevesinin ne kadar garip kaçtığını daha iyi algılarız. Çünkü bu tür iktisadî/siyasî birleşmeler daima bazı asgari müşterekler ister. Öncelikle kültür bakımından ortak değerler taşımak

gerek. Bizim kendimizi Avrupalı, Batılı sayıp saymamamız önemli değil. Acaba Avrupalı bizi kendinden sayıyor mu? Bizi kendi kültürünün bir unsuru olarak kabul ediyor mu? Sonra iktisadî yapımız Batı Avrupa ülkelerine denk mi? Üretim ve tüketim alışkanlıklarımız onlarınkiyle bir mi? Bütün bunlara hayır diyebiliyorsak bu durum bizi, kendi yerimizi, kendi elimizle tayin etmemiz hususunda kararlı olmaya zorlayacaktır.

Burada, şu hususu vurgulamak istiyoruz. Orta Doğu'daki kaynaşmaların kökeninde Hilal ile Haç karşıtlığı yatmaktadır. Olayı bundan soyutlayarak ele aldığımızda, sadece yüzeydeki, sudan bahanelerle karşılaşırız ve onlarla uğraşmak zorunda kalabiliriz.

Kuran'ın bu konudaki beyanı kesindir: "Siz onlara (yani Yahudilere ve Hıristiyanlara) benzemedikçe onlar sizi sevmezler." Veya: "Siz onları seversiniz, onlar da yüzünüze karşı sizi sever görünürler, fakat arkanızdan sizi çekiştirirler, sizden nefret ederler."

Bu beyanların doğruluğu dün olduğu gibi, bugün de geçerlidir. Yarın da geçerliğini korumayı sürdürecektir. Fakat Müslümanlara tek taraflı olarak son yüzyıldan beri Yahudileri ve Hıristiyanları sevmeleri gerektiği telkin edilmiştir, edilmektedir.

Müslümanca davranışın, her çeşit insana -dini, rengi, ırkı ne olursa olsun, bütün insanlara- nasıl muamele etmesi gerektiği yolundaki buyruklar kimsenin meçhulü değildir. Müslümanlar, hangi dinden olursa olsun bütün insanlara, dahası bütün yaratıklara şefkatle, merhametle, anlayışla muamele ederler. Onlara Cenab-ı Allah'ın mahlûku gözüyle bakarlar. Sadaka verirlerken Müslümanla Müslüman olmayanı birbirinden ayırmazlar. İslâm ülkesinin tebaası olan gayrimüslimlere (zımmilere) Müslümanların yararlandığı her türlü toplumsal yararlanma açık tutulmuştur. Düşkün, yoksul gayrimüslimlere beytülmalden yardım yapılır. Keza Müslümanların yaptıkları savaşa gayrimüslimler katılmak zorunda bırakılmazlar, bu savaşlara katılmaktan muaf tutulurlar. Çünkü Müslümanların savaşı, belli bir inanç için ifa edilmektedir. İslâm'a inanmayan kimsenin onun inançları uğruna, o inançları yayma uğruna savaşmaya zorlanması, bu insana zulüm olurdu.

Bütün bu bilinen şeyleri şimdi şunun için hatırlamak zorunda kalıyoruz:

İslâm ülkeleri üzerinde haçlı seferleri yüz yılı aşkın bir zamandan beri gizli yöntemle sürdürülmektedir. Siyasal alanda emperyalizmin bu ülkeleri istilası artık nasıl kaba yöntemleri kullanmıyor ve fakat "otokolonizasyon" yolunu tercih ediyorsa, haçlı seferleri de artık sıcak mücadeleyi bırakmış, İslâm ülkelerine karşı soğuk savaş yöntemini denemeye başlamıştır.

"Seküler zihniyeti" benimsemiş İslâm ülkeleri aslında haçlı zihniyetine karşı açık hâle gelmişlerdir. Durum özellikle haçlılar bakımından, alışılmış deyimiyle, kalenin içten fethedilmesi niteliğinde bir manzara göstermektedir.

İslâm ülkelerinde Batı eğitim tarzının, üstelik gene Batılı ölçülere göre uygulanmaya başlanması ve Batılı zihniyetin bu yoldan benimsetilmesi gerçekte haçlıların zafer hanesine kaydedilecek bir husus olarak görülmelidir.

Ne var ki yüz yılı aşkın bir zamandan beri haçlıların ister fiili toprak işgali biçiminde görünsün, ister zihniyet işgali biçiminde tezahür etsin İslâm ülkelerini tam bir hükümranlık altına alabildiğinden kesinlikle emin olduğu iddia edilemez.

Hele son yıllarda İslâm âleminde görülen kıpırdanışlar, Batı zihniyetini reddetme hususunda tavır alışlar haçlıların bu kuşkusunu doğrulayacak mahiyettedir. Halen İslâm ülkelerinin tamamına yakın bölümünde haçlı zihniyetine açık yönetici kadrolar iş başında bulunsalar bile, bu ülkelerin Müslüman insanlarında haçlı hegemonyasının baskısı altında bulunmuş olmaktan doğan huzursuzluk gözle görülebilecek bir durum almıştır. Eritre'de, Afganistan'da, Filipinler'de vb. Müslümanlar bu rahatsızlıklarını somut biçimde ortaya koymaktadırlar.

[1] 1980 yılındaki gazetelere bakılabilir.

[2] Bu yazının yayınlandığı sırada Mr. Carter ile Mr. Reagan arasında başkanlık seçim yarışması sürüyordu.

[3] O sıralarda devam eden başkanlık seçiminde yarışan adaylardan Başkanlığı sürdürmekte olan Carter fıstık ziraatı ile uğraştığından Fıstıkçı, aday Reagan ise bazı Western filmlerinde aldığı rollerden dolayı Kovboy (cowboy) olarak anılıyordu. Sözü geçen seçimi Kovboy kazanmıştı.

[4] Tercüman, 28.9.1980.

[5] Yazının tam çevirisi 2.2.1980 tarihli Yeni Devir'de yayınlandı.